

Eva Ješutová

Budovatelský rozhlas 1945–1948

***B**ezprostředně po válce rozhlas nahrazuje spoje a organizuje život v zemi, zapojuje se do obnovy a výstavby státu. Vznikají další krajská studia. Liberální očista neoprávněně postihuje některé významné osobnosti. Vytváří se samostatné rozhlasové zpravodajství, jehož hlavní relací se stávají Rozhlasové noviny. Vedoucí funkce v rozhlase obsazují členové KSČ. Koncipují se dva odlišné programy. Programové možnosti limituje pokrytí území vysílacím signálem. Rozhlasová technika zaostává za zahraničím. Vypisováním tematických soutěží rozhlas podporuje původní rozhlasovou tvorbu. Začíná organizovaný výzkum poslechovosti. Objevují se první zahraniční zpravodajové. K 25. výročí českého rozhlasového vysílání se v Praze koná mezinárodní výstava rozhlasu. Prvním cyklem zahajuje významný vzdělávací projekt Rozhlasová univerzita. V únorovém komunistickém puči se rozhlas dává plně do služeb KSČ. Začíná vlna politických čistek.*

Od Května k „Únoru“

Politický vývoj ve světě

Kapitulací fašistického Německa 8. května 1945 skončila druhá světová válka. Zástupci velmocí (SSSR, USA, Velká Británie) schválili deklaraci o osvobozené Evropě, která kontinent rozdělila na zájmové sféry vlivu jednotlivých mocností. Pro poválečnou Evropu byly charakteristické dva hlavní rysy – podstatné rozšíření vlivu Sovětského svazu a celkový politický posun doleva.

Po počáteční shodě narůstaly v antifašistické koalici rozpory, které vyústily v rozpad na dva tábory, jejichž názory v otázce budoucího uspořádání světa se různily. Za počátek studené války je považován projev amerického prezidenta Harryho Trumana o ohrožení bezpečnosti světa růstem komunismu 12. března 1947.

Významnou roli sehrál v hospodářském rozdělení Evropy Marshallův plán hospodářské pomoci USA evropským státům. Vláda ČSR se k němu nejprve připojila, po jednání v Moskvě (o čs. sovětské obchodní smlouvě 9. července 1947) na nátlak Stalina účast na Marshallově plánu odmítla.

Politický vývoj v ČSR

Pro poválečné uspořádání Československa měla zásadní význam dvě jednání mezi západním a východním exilem. První se uskutečnilo ve dnech 22.–29. března 1945 na československém velvyslanectví v Moskvě a jeho výsledkem byl návrh vládního programu. Na dalším jednání konaném v Košicích prezident republiky E. Beneš jmenoval 4. dubna 1945 první vládu Národní fronty. Byla složena ze tří zástupců každé uznané politické strany (Československé strany sociálně demokratické, Komunistické strany Československa, Československé strany národně sociální, Československé strany lidové, Komunistické strany Slovenska a Demokratické strany) a sedmi odborníků. Ve vládě bylo šestnáct Čechů a devět Slováků. Předsedou se stal sociální demokrat Zdeněk Fierlinger. Vláda na své první schůzi přijala vládní program, jehož zásady byly dohodnuty již v Moskvě. Podle místa schválení byl nazván Košickým vládním programem. Shrnoval základní úkoly národní a demokratické revoluce, současně již obsahoval řadu socialistických prvků. Stanovoval novou zahraničně-

politickou orientaci¹, budování československé armády nového typu podle sovětského vzoru i novou organizaci státní a veřejné správy postavenou na národních výbo-rech.

K zásadním opatřením ve vnitřní politice patřilo schválení zákazu činnosti všech fašistických organizací a politických stran kolaborujících s fašismem, očista státního aparátu, vyhlášení národních správ nad podniky a majetky Němců a zrádců, znárodnění klíčových odvětví národního hospodářství, pozemková reforma, demokratizace kultury a vzdělání.

Vláda Národní fronty přesídlila z Košic do Prahy 10. května a ihned převzala správu na celém území republiky. V obcích a okresech vznikaly národní výbory, v nichž většinu míst obsadili komunisté, v podnicích se vytvářely závodní rady. Hned následujícího dne předala Česká národní rada veškerou správu vládě a ukončila svou činnost. Revoluční gardy² se zapojily do procesu tzv. národní očisty. Od 12. května byly postupně rušeny ozbrojené jednotky, stojící mimo armádu, policii a četnictvo, a nahrazovány nově se tvořícím Sbořem národní bezpečnosti (SNB). Kromě armády a SNB zůstaly zachovány jen ozbrojené závodní stráže na větších závodech.

K potrestání válečných zločinců a jejich domácích přísluhovačů byly ustaveny mimořádné lidové soudy.

Ze dva roky své působnosti projednaly 132 549 případů a vynesly 21 342 rozsudků, z toho 713 rozsudků trestu smrti, a dále prověřily 111 207 trestních oznámení s osvobozujícím rozsudkem či rozhodnutím o zastavení řízení.³

V československém pohraničí komplikovaly bezpečnostní situaci sabotáže prováděné nacistickými skupinami Wehrwolfu, na východním Slovensku skupinami ukrajinských nacionalistů, probíjejících se na západ, a luďáky, organizujícími protičeské a protižidovské manifestace.

Parlament

Na základě dekretu prezidenta republiky z 25. srpna 1945 se stalo zákonodárným orgánem ČSR jednokomorové Prozatímní národní shromáždění. Tzv. prezidentské dekrety se staly zákonodárným podkladem pro rozsáhlé revoluční přeměny. První Národní shromáždění bylo voleno nepřímou volbou prostřednictvím národních výborů; české politické strany měly po čtyřiceti dele-

gátech, dvaatřicet delegátů zastupovalo společenské organizace, doplňovalo je osm významných osobností. Slovenskou část parlamentu tvořilo sto poslanců – po čtyřiceti zástupcích měly politické strany, dvacet zastupovalo společenské organizace. Ustavující schůze Prozatímního národního shromáždění, která se sešla 28. října 1945, zvolila předsedou národního socialistu Josefa Davida, potvrdila ve funkci prezidenta republiky Edvarda Beneše a vyslovila důvěru vládě Zdeňka Fierlingera. Dne 28. února 1946 Národní shromáždění ratifikovalo všechny dosavadní dekrety.

Hospodářské poměry

První poválečná vláda převzala zemi s hospodářstvím rozvráceným válkou, průmyslová výroba byla jednostranně deformována orientací na zbrojní výrobu, doprava a pošta byly ochromeny.

Nejnáléhavějším úkolem byla obnova hospodářství. Bylo nutné opravit komunikační sítě, železnice, mosty, cesty. Jedním z prvních opatření vlády bylo zavedení instituce národní správy, která měla zajistit péči o zabavený majetek Němců, Maďarů a zrádců a plynulý chod výroby. K 31. srpnu 1945 pracovalo pod národní správou devět tisíc podniků, dekret o závodních radách z 24. října zakotvil dělnickou kontrolu v podnicích. Téhož dne byly podepsány první znárodnovací dekrety, které vyvlastňovaly klíčový průmysl a podniky nad 500 zaměstnanců. Zespolečenštěný sektor produkoval nadpoloviční většinu národního důchodu.

K socialistickým přeměnám došlo i v zemědělství. Na jaře 1945 byla na východním Slovensku zahájena pozemková reforma, 21. června 1945 byl vydán dekret o urychleném rozdělení majetku Němců, Maďarů a domácích zrádců. Realizaci zajišťovaly rolnické komise ve spolupráci s národními výbory, celkem jedna třetina veškeré půdy změnila vlastníka. Při obnově hospodářství pomáhaly pracovní brigády. I přes zavedení všeobecné pracovní povinnosti dosáhla výroba v roce 1945 pouze padesáti procent předválečné úrovně.

Pro obnovu národního hospodářství byla uskutečněna k 1. listopadu 1945 měnová reforma. Inflační protektorátní peníze nahradila československá koruna. Druhá etapa měnové reformy zdanila majetek a přírůstek majetku. Jejím cílem bylo postihnout válečné zisky. Přesto zůstával zachován přídělový lístkový systém na zboží.

Po prvním jednání třetí vlády Národní fronty (vytvořené po volbách v roce 1946) seznámil její předseda Klement Gottwald Národní shromáždění s tzv. Budovatelským vládním programem, který předpokládal do dvou let vytvořit novou ústavu. K obnově hospodářství byl vytyčen dvouletý plán (1947–1948), jehož cílem bylo o deset procent překročit průmyslovou výrobu úrovně roku 1937, ve většině oborů se vyrovnat předválečné úrovni, industrializovat Slovensko, rozvíjet klíčová odvětví průmyslu jako hutnictví, energetiku apod.

Palčivým problémem byl nedostatek pracovních sil; bylo zapotřebí získat půl milionu nových pracovníků pro průmysl a zemědělství.

V zemědělské výrobě počítal Budovatelský program s dosažením předválečné úrovně. Tato část programu zahrnovala revizi pozemkové reformy, zaknihování přídělů půdy, scelování, demokratizaci honebního práva, budování strojních traktorových stanic a elektrifikaci venkova. KSČ ovládající ministerstvo zemědělství vypracovala ucelený agrární program, vyhlášený 4. dubna 1947 v Hradci Králové (odtud „Hradecký program“). Program podpořila sociální demokracie, ostatní strany jej odmítly. Přes jejich odpor schválilo Národní shromáždění 11. července 1947 zákon o revizi pozemkové reformy, podstatně měnící strukturu vlastníků půdy.

Plnění úkolů dvouletky v prvním roce bylo úspěšné. Na jaře 1947 byly sníženy ceny řady životních potřeb i daně, zlepšilo se zásobování, zvýšily se rodinné přídatky, čímž se zlepšila životní úroveň. Rok 1947 byl ale pro československé hospodářství velice nepříznivý. Mimořádné sucho bylo příčinou katastrofální neúrody. KSČ navrhla financovat výdaje z výnosů mimořádných zdanění, tzv. milionářské dávky. Návrh na zdanění 35 000 československých milionářů podporovala Ústřední rada odborů, avšak při projednávání ve vládě 27. srpna 1947 byl hlas ministrů ostatních stran zamítnut. KSČ proto uzavřela se sociální demokracií dohodu o společném postupu v otázce milionářské daně a v září 1947 se podařilo prosadit její schválení.

Řešení národnostní otázky

Nově bylo nutné řešit i národnostní otázku, především vztah Čechů a Slováků. Košický vládní program pokročil od předmnichovské koncepce čechoslovakismu k uznání svébytnosti Slovenska včetně jeho zastoupení

v ústředních orgánech a institucích a hospodářských orgánech celostátního významu. Předpokládal vytvoření jednotného národního státu, založeného na zásadách rovnoprávnosti a svébytnosti. Postavení menšin bylo rozdílné, diferencovalo se podle jejich minulých postojů k československému státu. Zakarpatská Ukrajina byla na základě vnučené smlouvy z 26. září 1945 připojena k Sovětskému svazu. Vztah k polské menšině komplikoval spor o Těšínsko, který vyřešila až československo-polská smlouva z 10. března 1947. Avšak již v květnu 1945 získalo 72 000 příslušníků polské menšiny všechna občanská a národní práva.

Nejsložitější byl vztah k německé a maďarské menšině. Ústavní dekret č. 33 z roku 1945 zrušil československé občanství všem Němcům kromě antifasistů. Odsun prováděný se souhlasem vítězných mocností, které toto řešení přijaly na Postupimské konferenci v létě 1945, probíhal zpočátku živelně a provázely jej různé excesy. V této fázi tzv. divokého odsunu opustilo zemi 660 000 Němců. Teprve od počátku roku 1946 byl odsun řádně organizován. V jeho průběhu bylo odsunuto 2 256 000 občanů německé národnosti. V Československu zůstalo 185 000 příslušníků německé menšiny, kteří znovu získali československé státní občanství.

Velice komplikované bylo řešení otázky maďarské menšiny, čítající 600 000 obyvatel. Košický vládní program sice stavěl Maďary s Němci na stejnou úroveň, jejich odsun však velmocí zamítly. Po zdoluhavých jednáních se otázka maďarské menšiny řešila podle československo-maďarské smlouvy z 27. února 1946 výměnou obyvatelstva. Až na podzim 1948 dostali zbylí příslušníci maďarské menšiny stejná práva jako ukrajinská a polská menšina. Odsun německého obyvatelstva z pohraničních oblastí sice znamenal vyřešení vnitropolitického česko-německého problému, přinesl ale také změnu sociální struktury v pohraničí a obrovský úbytek především kvalifikovaných pracovních sil. Současně s odsunem německé menšiny probíhalo osídlování pohraničí.

Politické strany a společenské organizace

V českých zemích po zákazu kolaborujících stran působily čtyři politické strany: Komunistická strana Československa, Československá strana sociálně demokratická, Československá strana národně socialistická a Československá strana lidová. Na Slovensku zůstaly

Komunistická strana Slovenska a Demokratická strana. Všechny strany byly sdružené v Národní frontě, jejich zastoupení bylo paritní. Rozhodující podíl na moci získaly socialistické strany – čtyři ze šesti stran se hlásily k socialismu, zbývající dvě byly sociálně reformní.

Změnil se i mocenskopolitický systém, zesílil vliv zaměstnanců a středních vrstev. Významnou mocenskopolitickou silou se stalo Revoluční odborové hnutí, které bylo nejmasovější společenskou organizací. Jeho vrcholným orgánem byla Ústřední rada odborů v čele s Antonínem Zápotockým. Dalšími významnými společenskými organizacemi byly Jednotný svaz československých zemědělců, jeho slovenská obdoba Jednotný svaz slovenských rolníků, Svaz bojovníků za svobodu, Svaz české mládeže a Svaz slovenskej mládeže. Tolerantní byl přístup státu k církvím, které se rovněž přihlásily k programu národní a demokratické revoluce.

Cesta KSČ k získání mocenského monopolu

První větší zatěžkávací zkouškou pro Národní frontu byly volby v roce 1946, v nichž převažovaly stranické zájmy. V Čechách zvítězila KSČ (40,17 %), na Slovensku se značnou převahou Demokratická strana (62,5 %). Bílých lístků vyjadřujících nesouhlas s politikou Národní fronty bylo odevzdáno jen 0,5 %. Z voleb vzešla třetí vláda Národní fronty v čele s K. Gottwaldem. Komunisté v ní obsadili devět postů, z toho pět ze šesti nejvýznamnějších resortů. Čtyři křesla získali národní socialisté a slovenští demokraté, dvě sociální demokracie. Ostatní strany získaly funkce místopředsedů. Ve vládě byli i dva nestraníci – Ludvík Svoboda (ministr národní obrany) a Jan Masaryk (ministr zahraničních věcí).

Boj o politickou moc se neustále stupňoval, jednání vlády, Národní fronty i parlamentu probíhala ve znamení úsilí nekomunistických stran o získání sociální demokracie. Lidově demokratický režim prodělával krizi, vyvolanou úsilím komunistů o získání mocenského monopolu. Komunisté využili každou záminku, zahájili „mobilizaci mas“. Nedostatek textilu na trhu, který vytvořil prostor pro bujení černého obchodu, využili ke zrušení textilního velkoobchodu. Do sporů o prosazení zemědělských zákonů zapojili rolnické komise. Vyhrotil se i spor o nárůst platů státních zaměstnanců. Ústřední rada odborů podporovala plány na další etapu znárodnění, která se týkala veškerého velkoobchodu a podniků nad padesát

zaměstnanců. Postupně sílily tendence k potlačování svobody tisku (tajná cenzura), svobody spolčovací i svobody projevu (dohled příslušníků SNB na schůzích). Po neúspěšných pokusech o prošetření nezákonné činnosti SNB podali 16. února 1948 demisi ministři strany národně socialistické, 17. února se k nim připojili i ministři ČSL a Demokratické strany. Na poslední únorový týden byl svolán do Prahy sjezd závodních rad a celostátní sjezd rolnických komisí. Situace spěla k rozhodujícímu střetu o charakter státu.

Ministři národně socialistické, lidové a demokratické strany se dne 20. února nezúčastnili jednání vlády. Předpokládali, že prezident Beneš demisi nepřijme a Gottwaldova vláda bude nucena odstoupit. 21. února komunisté uspořádali na Staroměstském náměstí manifestaci, na níž K. Gottwald vyzval k vytváření akčních výborů. Následujícího dne se sešel sjezd závodních rad a odborových skupin, který vyslovil podporu programu KSČ a vyhlásil na 24. února hodinovou výstražnou stávku s hrozbou všeobecné stávky. Během dalších dnů po celé republice vznikaly akční výbory jako politickosprávní orgány, zajišťující „očistu“ státního aparátu a veřejného života. Z představitelů KSČ, levicově orientovaných členů ostatních stran a zástupců společenských organizací vznikl Ústřední akční výbor Národní fronty. Vytvářela se i ozbrojená složka KSČ – Lidové milice. Další den, 23. února, se připojila i armáda. Od počátku KSČ zcela ovládala SNB, jehož příslušníci byli v pohotovosti již od 20. února a obsadili všechna strategicky důležitá místa.

Ve dnech 24. a 25. února došlo k rozhodujícím změnám i v ostatních politických stranách, kde moc převzaly levicově orientované frakce. Jejich představitelé přijali místa ve vládě, kterou prezident Beneš jmenoval po přijetí demise 25. února na návrh K. Gottwalda. V květnu E. Beneš odmítl podepsat komunisty vypracovanou ústavu a 7. června rezignoval na funkci prezidenta. Tím skončil na dlouhou dobu demokratický vývoj v ČSR.

Situace v kultuře

Kultura po válce navazovala na meziválečné období. Obnovilo se vydávání novin a časopisů, v červnu 1945 se po šesti letech znovu otevřely vysoké školy, začala fungovat divadla i koncertní síně, činnost obnovil PEN klub. Znárodnění zasáhlo také tuto oblast společenského ži-

vota: v srpnu 1945 byla znárodněna kinematografie, na podzim gramofonový průmysl, Česká filharmonie.

Košický vládní program zpočátku podporovali kulturní činitelé i přední umělci. Poprvé byla nová kulturní koncepce a orientace deklarována na shromáždění kulturních pracovníků v Lucerně 29. května 1945, kdy ministr informací Václav Kopecký známým „Voláme mistry kultury...“ vyzval umělce, aby „v jednotném šiku“ podpořili vládní politiku. Zdeněk Nejedlý pak v projevu Za lidovou a národní kulturu charakterizoval hlavní problémové okruhy – změnu kulturně politické orientace, definování smyslu a funkce moderního umění v nových společenských poměrech, otázky spojené s procesem demokratizace kultury, vztah umělce a státu, umění a politiky. První diskuse k předloženým koncepcím proběhly na stránkách denního tisku⁵ a odborných periodik. Měřítkem kvality uměleckého díla byl poměr k lidu, základním nedostatkem bylo ovšem vágní užití samotného pojmu lid a lidovost.

Již v březnu 1946 na VIII. sjezdu KSČ při vytýčení strategie dalšího postupu posunul ministr Kopecký záležitost kultury do roviny ideové konfrontace. V červnu 1946 se konal první sjezd Syndikátu českých spisovatelů, reagující na Kopeckého projev hned úvodním slovem prezidenta Beneše o naprosté svobodě umělecké tvorby a její nezávislosti na politice. O obou kulturních koncepcích se na podzim roku 1946 diskutovalo i v kulturním výboru Národního shromáždění. KSČ setrvala na deklarovaném stanovisku. Z podnětu ÚV KSČ byla ustavena Kulturní obec, sdružující kulturní pracovníky na ideové bázi. Proti ní vytvořili umělci, požadující svobodu tvorby bez mocenských a stranických vlivů, Kulturní svaz. Pokusem o smíření obou platforem bylo vytvoření Kulturní jednoty, jejíž valná hromada se sešla v dubnu 1947. Rozpory ovšem přetrvávaly. KSČ usilovala i v této oblasti o získání dominantního postavení. 25. února 1948 vydalo 170 kulturních pracovníků výzvu k české inteligenci Kupředu, zpátky ni krok s požadavky „očisty kulturní fronty od reakčních sil“ a spojení s lidem. Celý proces zakončil v dubnu 1948 Sjezd národní kultury, na kterém se zásadními projevy vystoupili Klement Gottwald, Zdeněk Nejedlý a Ladislav Štoll.

K uplatňování vlivu na kulturu využívala KSČ od počátku období především fakt, že ovládala ministerstvo informací a do roku 1946 i školství a národní osvěty.

Velice výrazně se její vliv projevoval zejména v Československém rozhlasu, řízeném ministerstvem informací.

Situace v rozhlase

První týdny po válce byly v Čs. rozhlase poznamenány bojem o jeho ovládnutí jednotlivými skupinami. Pověřený ředitel **prof. O. Matoušek**, snažící se o sjednocení všech rozhlasových pracovníků, jmenoval vedoucí jednotlivých organizačních složek se zřetelem na odbornost: **Zdeňka Morávka** ředitelem pražského vysílání, **Mirko Očadlíka** ředitelem programu, **Karla Remeše** správním ředitelem, **Ladislava Janíka** ředitelem techniky a **Františka Kamila Zemana** šéfredaktorem zpravodajství.

Bylo třeba likvidovat škody způsobené válkou, nahradit zničené rozhlasové zařízení, pokrýt vysíláním celé území a podporovat nově vzniklá studia. Obnovit pravidelné vysílání bylo možné jen díky úsilí zaměstnanců rozhlasu. Nová vstupní dvorana Čs. rozhlasu byla otevřena teprve 16. prosince 1946. Chybělo téměř vše: technické zařízení, záznamový materiál i dostatek zkušených pracovníků; přesto bylo nutné vysílat. Nově se tvořily zpravodajský odbor, zahraniční oddělení, propagační a statistické oddělení, bylo třeba zahájit publikační činnost, vytvořit plánovací oddělení. Ještě na programové konferenci v Karlově Studánce v roce 1947 musel Mirko Očadlík konstatovat neuspokojivý stav: *„Dovolte, abych začal zcela prosaicky – jak se zlepšil náš celkový provoz pracovní od revoluce 1945. V roce 1945 v květnu a ještě v červnu jsem chodil po rozhlase a měl jsem v kapse krokoměr a měřil jsem nutnou potřebu kroků, které jsem musel udělat, abych dal všem místům dispozice k uskutečnění určitých programových věcí. A vycházelo mi, že jsem po budově rozhlasu od časného rána do pozdní noci udělal i 37 km za den. Když dnes se stane něco při vysílání a je zapotřebí okamžitě instruovat inspektora, zvednu telefon a několikrát jsem udělal, že jsem si zapnul stopky. Trvalo to až 21 minut, nežli jsem dostal telefonické spojení. Lépe by bylo seběhnout dvě patra dolů a použít tak staré krokové metody. Paní a pánové, vypadá to jako anekdota, ale je to fakt, velmi těžký fakt. Víte, že nám v Praze stále ještě nefunguje automatická telefonní centrála a věci jsou po této stránce ztíženy měrou neobvyklou...“*⁶

Svou činnost obnovily předválečné odbočky Radiojournalu v Brně a v Moravské Ostravě, na Slovensku v Bratislavě a v Košicích. Nově začala v květnu 1945 vysílat některá další studia. Od 5. května zahájila v Plzni činnost západočeská vysílačka. Týž den zahájil vysílání i jihočeský rozhlas v Českých Budějovicích, ale až do 8. května se dostal zpět do rukou nacistů. Pravidelné vysílání zahájil 9. května. Moravská Ostrava začala 11. května pokusně vysílat na vlně 255,3 m⁷. Od 8. července se vrátila na svou původní vlnu 222,6 m a od 23. září zahájil provoz obnovený svinovský vysílač. Bratislava začala pokusně vysílat 31. května. Od července vysílalo studio v Hradci Králové na vlně 240 m (denně od 7.30 do 22.30 hodin). Obsahem vysílání byly čtyřikrát denně místní zprávy, ve zbývajícím čase přejímalo program Prahy.

Liberální očista

Mnoho rozhlasových pracovníků bylo vězněno v koncentračních táborech. Za odbojovou činnost zaplatili svými životy ředitel brněnského studia ing. Antonín Slavík, techničtí pracovníci ing. Jaroslav Kleiner, ing. Stanislav Singer, Vladimír Cimrhakl, Josef Holas a Václav Kopp, redaktorka Milena Balcarová-Fischerová, hlasatelé Pavel Donner a Zdeňka Walló, člen orchestru Jiří Lobosický, úřednice programového ústředí Gertruda Martinetzová a správní úředník Josef Weiss.

Bezprostředně po válce nedošlo k výrazným personálním změnám. Ze služeb rozhlasu byli v rámci liberální očišty propuštěni zaměstnanci, kteří se provinili svým chováním během okupace, a dále ti, kterým nebylo vydáno osvědčení o národní spolehlivosti nebo kteří byli za své jednání vyšetřováni lidovými soudy. V Čs. rozhlase v Praze bylo ustaveno šest tříčlenných vyšetřovacích komisí, které prověřily činnost asi šedesáti zaměstnanců, vůči jejichž chování za okupace byly vzneseny výhrady. Podklady pro jednání soudů poskytovala závodní rada na základě vyjádření zaměstnanců. Očistné komisi bylo předloženo podle dekretu č. 105 ze 4. října 1945 k posouzení 13 případů. Týkalo se to například Františka Kožíka, Vladimíra Šimáčka, Karla Boleslava Jiráka, Zdeňka Morávka, Františka Dyka, Jana Kühna, Josefa Švába a členů hereckého souboru. Po dobu vyšetřování byli obvinění zaměstnanci suspendováni.

Nejnámějšími případy kolaborace byli Alois Kříž, Karel Werner, Bohumil Jaroš a Josef Opluštil.

Smuteční tryzna u budovy rozhlasu 11. 5. 1945

Alois Kříž, autor pronacistických propagandistických komentářů, vychvalujících představitele Třetí říše, byl hlavním pronacistickým exponentem v protektorátním rozhlase a autorem politických komentářů, antisemitských přednášek Co víte o židech a politických skečů zesměšňujících vedoucí osobnosti spojenecké aliance Churchilla, Roosevelta a Stalina a čs. exilovou vládu, zejména prezidenta Beneše. K provádění těchto scének si německé vedení rozhlasu a kolaborantská fašistická organizace Vlajka vynucovaly interpretaci nejlepších českých herců a komiků pod hrozbou, že odmítnutí znamená nepřátelský postoj vůči Říši. I od publicistů a reportérů byla A. Křížem vyžadována politická aktivita. Hned na počátku Květnového povstání byl vzat do vazby Národního soudu, kam

byly předány i všechny jeho osobní spisy a dochované texty. Propuštěna ze služeb Čs. rozhlasu byla i jeho sekretářka Eliška Hlochová.⁸

Další z pronacistických exponentů, Karel Werner, autor přednášek o zvěrstvech páchaných na východní frontě, byl zatčen v neděli 6. května ve svém bytě.

Bohumil Jaroš, který vykonával funkci šéfa hlasatelů v protektorátním rozhlase, byl sice v květnu 1945 uvězněn na Pankráci, vypovídali proti němu všichni hlasatelé, avšak odsouzen nebyl. V jeho prospěch svědčili lidé mimo rozhlas.

Josef Opluštil, autor politických skečů zesměšňujících vedoucí osobnosti protiněmecké koalice, byl rovněž uvězněn na Pankráci. Za účinkování v jeho skečích byla řada herců

obviněna z kolaborace (V. Burian, J. Plachta, J. Kohout, K. Postranecký...).

Kromě neoddiskutovatelných případů kolaborace byla i řada takových, které je třeba hodnotit přinejmenším jako velice sporné. Jedním z nich byl vedoucí pražské stanice Zdeněk Morávek. Po válce byl donucen k odchodu z Čs. rozhlasu, ačkoli byl se souhlasem České národní rady začleněn do ilegálního rozhlasového národního výboru, pověřen sledováním německých okupačních vedoucích a získáváním informací. Aktivně se účastnil bojů o rozhlas, 5. května 1945 dal vypojit přímé služební linky říšských vedoucích pracovníků a za palby pak pronikl k Ferdinandu Thürmerovi s požadavkem, aby ukončil boj a odevzdal rozhlas do českých rukou. K 1. červnu 1945 byl bez vědomí závodní rady zbaven funkce, byl obviněn ze spolupráce s Němci a byl mu zakázán vstup do rozhlasu. V roce 1946 bylo jeho chování za nacistické okupace prošetřováno, a přestože Trestní komise nalézací při ÚNV hlavního města Prahy jej 11. prosince 1946 zprostila obvinění, byl z rozhodnutí závodní rady propuštěn k 31. prosinci 1946.

Jako jeden z důkazů o jeho vině byla použita jeho přihláška do Ligy proti bolševismu. Při vyšetřování mu však V. Ferst, J. Wenig, Z. Neumannová a M. Horáková potvrdili, že k podpisu přihlášky byl donucen příkazem nacistického intendanta F. Thürmera stejně jako K. B. Jirák, O. Jeremiáš a J. Bezdíček. Ti potvrdili, že se Z. Morávek odmítl dostavit na schůzi Ligy a že zdůvodnění na přihlášku napsali všichni po vzájemné dohodě stejně („Protože je to příkaz doby“), jako jinotaj, s vazbou na příkaz Thürmera. K. B. Jirák, M. Očadlík a K. Remeš také potvrdili, že Z. Morávek byl během války národně spolehlivý a měl důvěru spolupracovníků v rozhlasu i ve vedení ČNR.⁹

Další obětí byl **Karel Boleslav Jirák**, který se za války jako šéf hudebního odboru zasloužil o posilování vlasteneckého citění a odvahy národa prostřednictvím české hudby. O významu české hudby ve vysílání protektorátního rozhlasu M. Očadlík počátkem června napsal do časopisu *Náš rozhlas*: „*Tolik je jisto, že v čase, kdy muselo umlknouti slovo, měla česká hudba na sobě celou tíhu úkolu buditelského, mysl i srdce povznášejícího a víru v život národa upevňujícího. Vzpomeňte, kolik české hudby znělo ve všech skupinách a programových oborech. Ač podle nařízení a směrnic říšských*

smělo být domácí hudby pouze 50 % všeho vysílání, přesahovala praxe v některých programových oborech toto povolené procento až na devět desetin všeho programu.“¹⁰

Na požadavky německého vedení rozhlasu, aby program zdůrazňoval úlohu německého živlu v české kultuře, reagoval K. B. Jirák uváděním děl světové klasiky (Beethovena, Mozarta aj.). Přesto jej po válce členové symfonického orchestru falešně obvinili z kolaborace s okupanty. Již 10. září 1945 závodní rada požadovala rozvázání pracovního poměru. Stalo se tak k 30. červnu 1947. Protože nemohl následně vykonávat uměleckou ani pedagogickou činnost, odešel v roce 1947 do zahraničí a až do své smrti v roce 1972 úspěšně působil ve Spojených státech.

Otakar Pařík, v letech 1937–1945 dirigent Velkého rozhlasového orchestru (později SOČR), byl podobně jako K. B. Jirák členy orchestru obviněn ze spolupráce s Němci a z asociálního chování. Proti jeho setrvání v Čs. rozhlasu sepsali členové orchestru petici.

Obětí poválečné čistky se stal i první technický ředitel a jeden ze zakladatelů Radiojournalu ing. Eduard Svoboda. Ve třicátých letech sice spolu s ing. Kleinerem podporoval ilegální protihitlerovské rozhlasové vysílání německého antifašisty ing. Rudolfa Formise, ale za války se odbojové práce rozhlasových techniků nezúčastnil. To mu bylo po válce vytýkáno, byl ponižujícím způsobem vyslýchán a vyšetřován, až znechucen podal k 31. prosinci 1945 výpověď.¹¹

Revoluční závodní rada, jejímž předsedou byl Miroslav Disman, prověřovala i činnost hlasatelů Josefa Junka, Stanislava Kozáka, Otto Kukrala, Adolfa Máchy, Ivana Miroslava Malíka, Zdeňka Mančala, Jaromíra Matouška, Jaromíra Šimandla a Ladislava Štorkána. Ti již 3. června 1945 publikovali prohlášení, v němž se dobrovolně vzdali vystupování na mikrofon a požádali o prověření své činnosti za okupace. Připojil se k nim i ing. Josef Cincibus.

„My čeští hlasatelé jsme byli postaveni před nutnost propůjčit své hlasy ke škodlivé práci, k hlášení zpráv a politických úvah, jež jsme vždy četli s největším odporem. Velký počet nás – zaměstnanců rozhlasu – byl zapojen v ilegálním odbojovém hnutí, jak o tom svědčí i celá řada našich popravených, persekovaných a vězněných spolupracovníků. Příkaz vedoucího revoluč-

*ního hnutí v rozhlasu zněl jasně: Každý drž své místo stůj co stůj.*¹²

Pro účinkující platily zákazy vysílání. Například ještě v roce 1947 nesměly být do vysílání kvůli obvinění z kolaborace zařazeny snímky s dirigentem Václavem Talichem.¹³

Postavení rozhlasu jako instituce

O budoucnosti Čs. rozhlasu se rozhodovalo v Košicích. Úsilí komunistů o ovládnutí rozhlasu začalo ovšem ještě dříve. Po jednání mezi východním a západním komunistickým exilem v Moskvě byla v roce 1944 vypracována tajná instrukce, podle níž komunisté musí mít v rukou všechny nástroje boje „o duši národa“¹⁴. Čs. rozhlas jako nejlivnější prostředek masového působení byl zcela logicky považován za klíčovou pozici. Počet jeho posluchačů byl vyšší než počet čtenářů denního tisku a v průběhu období neustále stoupal. Jestliže k 1. květnu 1945 evidovaly úřady 1 083 208 koncesionářů, do konce roku 1948 jich byl dvojnásobek (2 108 000).

Postavení rozhlasu po stránce právní nebylo vyřešeno legislativní normou. Rozhlas byl sice prohlášen za státní, avšak v republice existovaly dvě rozhlasové společnosti. Rozhlas v českých zemích byl spravován jako postátněná společnost s r. o. v čele s tříčlenným jednatelským sborem, jeho členy byli jmenováni generální ředitel Čs. rozhlasu **Bohuslav Laštovička**, sekční šéf IV. odboru ministerstva informací Václav Patzak a správní ředitel Čs. rozhlasu JUDr. Karel Remeš. Od roku 1945 byl Čs. rozhlas podřízen ministerstvu informací, v jehož čele stál Václav Kopecký. Rozhlas řídil IV. odbor ministerstva, vedený nejprve spisovatelem Ivanem Olbrachtem a po něm dr. Miroslavem Burianem. Na Slovensku byl rozhlas podřízen povereníctvu pre informácie, které uvalilo 25. září 1945 na Slovenský rozhlas národní správu.

K zajištění rozhlasového provozu byla mezi ministerstvem informací a ministerstvem pošt uzavřena dohoda, která vymezila kompetence obou institucí. Ministerstvu informací příslušely kompetence v otázkách tvorby programu a vnitřního rozhlasového technického zařízení od

vysílacích studií až po kabelovou hlavici, zatímco kabely a vysílače spadaly do správy ministerstva pošt. Pro vznik rozhlasového zákona byl kromě této dvojkolejnosti i další pádný důvod. Usnesením vlády bylo rozhodnuto, že regionální vysílače, které vznikly na konci války v oblastních městech, nemají být rušeny, ale začleněny do systému Čs. rozhlasu. V roce 1946 se rozhodovalo o dalším osudu dvou severočeských vysílačů, v Ústí nad Labem a v Liberci.

Rozhlasový zákon vznikal už za jiné situace. K podstatné změně v postavení a organizaci Čs. rozhlasu došlo 13. dubna 1948, kdy byl schválen zákon č. 137/1948 Sb. na jeho zestátnění. Tím byl dán základ k vytvoření státního podniku Československý rozhlas, který soustředil veškeré technické i programové provozy. Současně došlo ke spojení Českého a Slovenského rozhlasu a k vytvoření předpokladů pro rozvoj rozhlasu. Jednotný Čs. rozhlas měl společné hospodářství, technickou výstavbu a programovou koncepci. Změna nastala i v oblasti správní: třetina správního sboru nově koncipovaného státního podniku byla jmenována z řad zaměstnanců. V čele Čs. rozhlasu stál generální ředitel, na Slovensku řídil rozhlas oblastní ředitel. Následně došlo ke změnám ve složení jednatelského sboru. Na základě dekretu ministerstva informací o reorganizaci jednatelského sboru společnosti Čs. rozhlas z 18. června 1948 se předsedou stal M. Burian, dalšími členy předsednictva byli Kazimír Stahl, Ján Bálinth, Václav Patzak a Jan Tondl.

Rozhlas v roli organizátora a informátora

Jestliže první programový šéf Radiojournalu Miloš Čtrnáctý definoval funkci rozhlasu jako kulturní a vzdělávací, bezprostředně po válce ji vystřídala funkce jiná, a to funkce organizátora veřejného života.

Hned první den v osvobozené republice ukázal, že služeb Čs. rozhlasu je naléhavě zapotřebí při obnově a řízení státu. Nejely vlaky, nefungovalo poštovní spojení, telegrafy, telefony; nové orgány státní správy, které měly zajišťovat řadu úkolů, se teprve postupně konstituovaly; hospodářství státu bylo rozvrácené; Prahu a další města poškodily nálety. Tisíce lidí, ocitnuvších se mimo domovy, chtěly informovat své blízké o tom, že jsou naživu, vraceli se vězňové uprchlí z Terezína... Nemocnice naléhavě potřebovaly ošetřovatele, lékaře, zdravotní materiál, léky, dárce krve. Telefonní ústředny nezvládaly

nápor volajících, bylo nutné vyzvat veřejnost, aby nepřetěžovala telefonní síť. V pohraničí se ještě bojovalo, na ulicích se pohybovali sirotci. Bylo třeba zprostředkovat spojení cizím misím, informovat obyvatelstvo o stavu energetiky, organizovat transporty navrátilců, zajistit likvidaci tyfové epidemie v Terezíně a řešit řadu dalších záležitostí, aby nenastal naprostý chaos. Všechny problémy se valily na rozhlas, který si svým vysíláním v době povstání získal u obyvatelstva obrovský kredit. Do rozhlasu přicházely tisíce lidí s dotazy, prosbami, žádostmi, hledaly u něj pomoc. A rozhlas okamžitě pohotově reagoval, přestože byl v posledních dnech války silně poškozen. Byla rozbita telefonní ústředna, fungovaly jen dvě nebo tři provizorní linky, zaměstnanci byli vyčerpáni. Do práce nastoupili rozhlasoví dobrovolníci, rozdělili si úkoly, pracovalo se nepřetržitě, bez ohledu na funkční zařazení. Vedle politického zpravodajství se vysílaly i **zprávy úřadů, korporací a spolků, důležité výzvy a informace o opatřeních** v nejnaléhavějších případech a zprávy osobní či rodinné. Rozhlas pomáhal při obstarávání dárců krve pro nemocnice, organizování hmotné pomoci, opatrování léků a zdravotnického materiálu, šatstva, noclehů a potravin, zajišťování tlumočnicků, náboru dobrovolníků k odklizení trosk. Oslovoval jednotlivce i celé instituce, organizoval dopravu i rozvoz pošty, oznamoval místa a časy, odkud budou osoby či poštovní zásilky přepraveny na určené místo. Prostřednictvím rozhlasu byli zaměstnanci institucí a podniků vyzýváni k nástupu do práce, případně seznamováni s důležitými pokyny. Rozhlasu připadla i smutná povinnost – informovat rodiny těch, kteří padli v boji o Prahu. Tuto rozsáhlou službu, nahrazující nefungující spoje a suplující činnost orgánů státní správy, obstarávalo tzv. **zvláštní zpravodajství**.

Prostřednictvím rozhlasu vydávala své pokyny a výzvy k obyvatelstvu i Česká národní rada. Týkaly se základních otázek souvisejících s chodem státu a zásobováním. Zprávy přicházely do rozhlasu různými cestami i z jiných zdrojů, bylo nutné je ověřovat. Často přicházely na poslední chvíli, těsně před vysíláním. Mnohdy byla důležitá výzva či zpráva odvysílána z útržku papíru s téměř nečitelným rukopisem.

Přestože adresy byly různé, svědčily o tom, že odesílatelé stále ještě uvažují ve válečném duchu – například zásilky

adresované „velitelství podúseku rozhlasu“ či „velitelství Radiožurnálu“¹⁵ byly doručeny do Čs. rozhlasu.

Do vysílání se přednostně dostávaly zprávy o politických věznicích a internovaných osobách, době a místě jejich návratu. U textů těchto zpráv byl v levém horním rohu připsán pokyn Hlásit ihned. Z vysílání se pořizovaly zprávy o provozní službě.

Roli rozhlasu jako organizátora a informátora připomněl sekční šéf ministerstva informací V. Patzak na programové konferenci v Gräfenberku (Jeseník): „*Nezapomínejte na to, že v prvém období po válce rozhlas byl prakticky jedinou spojkou v republice, kterou měla vláda s veřejností, že to byl jediný instrument, který mohl dodat informace místním, okresním národním výborům, prostě všem složkám občanským, které potřebovaly být ihned vydatně informovány.*“¹⁶

O. Matouška střídá B. Laštovička

Působení prof. Matouška ve funkci generálního ředitele trvalo necelé tři týdny; i přes nabídku funkce v rozhlasovém odboru ministerstva informací se vrátil na univerzitu. K 25. květnu jmenovala vláda do funkce generálního ředitele **Bohuslava Laštovičku**, který za války působil v Londýně v rozhlasovém oddělení ministerstva zahraničí a byl přítomen jednáním o budoucnosti rozhlasu v Moskvě i v Košicích.

Původní profesí byl B. Laštovička důstojníkem z povolání. Záhy se angažoval v politice, působil jako interbrigadista ve Španělsku, poté byl redaktorem v Rudém právu. Za války působil v rozhlasovém odboru ministerstva zahraničních věcí v Londýně. Jako redaktor byl podprůměrný.

K budoucímu programu rozhlasu B. Laštovička řekl: „*Český rozhlas bude věrným nástrojem naší vlády, která požívá důvěry celého národa a kterou národ uvítal s nadšením. V tomto smyslu si náš rozhlas klade za přední úkol, aby své posluchače obšírně informoval o všech opatřeních vlády, aby tato opatření popularizoval a vysvětloval. Bude nástrojem státní a národní politiky a nebude v něm připuštěno žádných úzce stranických vlivů a tendencí. Svým obsahem a formou bude rozhlas státní, národní a lidový.*“¹⁷

Ve dnech 22.–25. ledna 1946 se v Praze konala programová porada zástupců pražského, brněnského, ostrav-

ského, plzeňského, československého a východočeského rozhlasu za účasti V. Kopeckého a I. Olbrachta, který vytyčil následující politickou a programovou linii:

- 1) Pokračovat v odgermanizování a odfašizování našeho veřejného života po stránce jazykové, politické, sociální, kulturní i mravní.
- 2) Upevňovat a zvroutňovat vztahy k bratrským slovanským národům, zejména k SSSR, a udržovat přátelské styky s národy ostatními s výjimkou národů a států fašisticky orientovaných.
- 3) Věnovat rozsáhlou péči otázkám dospívající i školní mládeže a pečovat o uplatnění rozhlasu v rámci školy co nejobširněji.
- 4) Věnovat obzvláště zvýšenou pozornost otázkám hospodářským, čemuž poslouží zejména také jednotná organizace takzvaných rozhlasů odborných.
- 5) Pokračovat v organizovaném vědeckém výzkumu veřejného mínění a započít s organizací interesovaných posluchačů rozhlasu.
- 6) Studovat technické pokroky na rozhlasovém poli a využít jich v krátké době pro technické zdokonalení našeho rozhlasu. Sem patří také zvýšený zájem o otázky televize.
- 7) Poskytovat v každém směru rozsáhlou pomoc dílu vlády Národní fronty a sloužit tak nejvlastnějším zájmům národa i republiky.

Na programové konferenci v Gräfenberku v červenci 1946 B. Laštovička jasně stanovil, že povinností všech rozhlasových pracovníků je „*seznamovat se s politickými dokumenty vlády, detailně znát její program a podporovat její budovatelské dílo*“.¹⁸ Na karlovarské programové konferenci, konané na přelomu ledna a února 1947, zopakoval, že Čs. rozhlas „*má být aktivním bojovníkem a spoluuskutečňovatelem vládního programu*“.¹⁹

Rozhlas přestával být jen prostředkem zábavy a poučení. Vstoupil jako jeden z významných činitelů do veřejného života a aktivně se zapojil do veškerého národního dění. Stal se spolutvůrcem veřejného mínění. K působení na občany a veřejné mínění využíval i jejich podněty. Častý výskyt některého z problémů v korespondenci posluchačů signalizoval jeho význam. Rozhlas ve svých pořadech upozornil na potřebu jeho řešení, případně si vyžádal stanovisko příslušné instituce. Ve vysílání dával slovo i občanům.

Na programových konferencích se velice často diskutovalo o povinnosti rozhlasu **vzdělávat a převychovávat lid**, vést jej k vnímání kulturních hodnot. Na rozdíl od éry předchozí, kdy lidovost byla často spojována s pokleslým vkusem, se výrazně projevovala tendence vést lid k vyšším hodnotám. Praktickou ukázkou toho byly **kulturní brigády**, které vyjížděly na venkov, především do pohraničí mezi nově osídlenec, mezi brigádníky a pracovaly přímo „v terénu“. Bezprostřední styk s posluchači a důkladné seznámení s prostředím se staly běžnou součástí redaktorské práce. Ve vysílání se začaly objevovat **pořady výkladové, nauková pásma, besedy, ankety a reportáže**, často ve formě improvizovaného rozhovoru. Průkopníkem této pracovní metody byl dr. Václav Růt. Jeho tři besedy na téma Řekni mi, co čteš se středoškolskými studenty a jejich profesory se setkaly u posluchačů s velkým ohlasem. Na ně navazovaly další besedy, které se konaly přímo na pracovištích. Získané podněty sloužily pro další práci, pořady působily autenticky, tím získávaly další posluchače a posilovaly věrohodnost rozhlasu jako instituce.

Rozhlas se stal v pravém slova smyslu lidovou záležitostí a všennárodní institucí. Pomáhal při získávání pracovníků pro průmysl i zemědělství, při obstarávání součástek a surovin nezbytných pro výrobu, organizoval brigády, zlepšoval dodávkovou morálku zemědělců. Prováděl **kampaně politické i mravněvýchovné**. Prohlásky se všemi programy od zpravodajství přes vzdělávací odbor, reportážní oddělení, rozhlas pro ženy, odborné rozhlasové až po krátkovlnné vysílání. Ke společnému úsilí přispěly i složky umělecké – literární a hudební odbor. Rozhlas nacházel cestu k občanům i tam, kde se úřední nařízení a vyhlášky prosazovaly jen pomalu, i když po obnově spojů, rozjezdu státní správy a návratu života do normálních kolejí se jeho role jako prostředníka oslabovala.

Výrazem uznání činnosti rozhlasu bylo i zřízení **státní ceny v oboru rozhlasu**²⁰, kterou uděloval ministr informací stejně jako ostatní ceny k 28. říjnu. Prvními laureáty ceny byli za rok 1947 Josef Kolář, režisér Josef Bezdíček a Pěvecký sbor Čs. rozhlasu, na Slovensku vysíláč v Banské Bystrici za zásluhy v SNP. V rámci Národní soutěže získali ocenění F. K. Zeman a šéf pražské stanice Oldřich Ladman. O rozhlase se přednášelo i na Vysoké škole politické. S jeho činností seznamovali posluchače J. Hronek, F. K. Zeman, J. Kolář a V. Růt.

Kritika politické aktivity rozhlasu

Rozhlas přestal být nestranný ve smyslu politickém a začal zaujímat stanoviska k současnému dění. Angažoval se na podporu vládní politiky, otevřeně vystupoval proti nepořádkům a negativním jevům v hospodářském a společenském životě. Současně se stále více stával hlasatelem názorů KSČ. Stranickost rozhlasu kritizovaly strany demokratické opozice a jejich tisk, kde se o rozhlase stále častěji psalo jako o nástroji propagandy jedné strany. Terčem kritiky se stávali i čelní představitelé rozhlasu vzhledem k jejich příslušnosti ke KSČ.

Kritika stranickosti rozhlasu zazněla i na půdě parlamentu. Ministr Kopecký ji odmítl stejně jako opoziční představy vyváženosti vysílání a jeho ovlivňování všemi politickými subjekty ve vládě. Trvalý nárůst počtu koncesionářů považoval za doklad správného počínání rozhlasu. Ve čtyřhodinové expozi o Čs. rozhlasu, které pronesl 26. února 1947 v informačním výboru Ústavodárného Národního shromáždění, zhodnotil velice podrobně činnost rozhlasu od května 1945 a vyzdvihl jeho **zásluhy o budování státu**. Odsoudil snahy o znevážení záslužné práce a útoky proti rozhlasu vedené ze stranických pozic.

Jako příklad uvedl právě probíhající anketu Svobodného slova Co se vám na Čs. rozhlasu líbí a co se vám na Čs. rozhlasu nelíbí, v níž autor nejlepší odpovědi, samozřejmě dle rozhodnutí redakce, měl být odměněn vysokou peněžní částkou.

„Dnes je tomu vsutku tak, že národ ve všech svých vrstvách a lid sám jest spolutvůrcem na programu, na činnosti našeho rozhlasu. Tj. onen nejcennější a nejvýznamnější fakt, který charakterizuje novou činnost rozhlasu. Rozhlas se stal věcí nejšířších mnohamilionových mas lidu. Rozhlas žije s lidem v jeho denním životě, žije s jeho zájmy, potřebami, tužbami, ideami, s jeho bolestmi a radostmi. Touto lidovostí rozhlasu je dnes určován jeho program, jeho činnost, celé jeho poslání.“²¹

Komunističtí funkcionáři se demagogicky dovolávali obecně platného jmenovatele nadstranickosti – jednoty národa, vládního programu a dvouletého plánu. Vše, co bylo učiněno v jejich zájmu, považovali za základ, který rozhlasu umožňoval působit na veřejné mínění, nikoli za propagandu.

Dokládá to projev V. Kopeckého na programové konferenci v lednu 1948:

„Paušální útoky, které se vyskytují v určité části tisku a které jsou sledovány v nejostřejší i v nejvulgárnější formě po veřejných schůzích, nevycházejí ze snahy posílit kritikou činnost našeho rozhlasu a prospět jeho lidovému, demokratickému a pokrokovému poslání, nýbrž vycházejí naopak ze snahy oslabit a podlomit důvěru širokých vrstev v náš rozhlas a také oslabit a podlomit jejich důvěru v lidové, demokratické a pokrokové zásady našeho dnešního režimu, v nový řád naší republiky. Útočná kritika proti rozhlasu má většinou reakční tendenci, tendenci zaujetí proti lidové demokracii, proti zájmům našeho národního hospodářství, proti zájmům budování nové republiky, proti zájmům úspěšného splnění dvouletky a proti pokrokovým a socialistickým snahám našeho pracujícího lidu, našeho dělnictva. Takovéto reakční kritice my samozřejmě nikdy ani o krok neustoupíme.“²² V reakci na kritiku rozhlasu V. Kopecký mj. řekl: „(...) lid schvaluje práci i politickou linii Čs. rozhlasu.“²³

Ačkoli vedoucí činitelé rozhlasu i ministerstva informací několikrát důrazně vystoupili proti kritice stranickosti rozhlasu, dostával se rozhlas stále více do pozice hlásné trouby KSČ. Členové KSČ postupně obsazovali všechny významné funkce v rozhlase.

Zahraniční kontakty Čs. rozhlasu

Čs. rozhlas patřil v prvních poválečných letech k uznávaným institucím i v zahraničí. Jeho zástupci byli velmi aktivní i v mezinárodní rozhlasové organizaci OIR (Organisation Internationale de Radiofusion). V září 1945 se v Londýně konalo první poválečné mezinárodní jednání evropských rozhlasových společností, na kterém byli přítomni i zástupci Čs. rozhlasu. Když se organizace v březnu 1946 ustavovala, bylo Československo zvoleno do šestičlenného přípravného výboru. Po vzniku OIR byl správní ředitel Čs. rozhlasu Karel Remeš zvolen místopředsedou, v letech 1946–1948 působil jako člen Správního sboru a dozorcí komisař OIR v Bruselu. Ve třicetičlenné organizaci byl ve výboru i generální ředitel B. Laštovička. V dubnu 1947 na konferenci OIR v Monte Carlu byl schválen návrh, aby se v roce 1948 konala v Praze mezinárodní rozhlasová výstava.

V rámci pomoci rozhlasům citelně postiženým válkou poskytl Čs. rozhlas 600 gramodesek s nahrávkami české hudby jugoslávskému, polskému, švédskému, rumun-

skému, francouzskému a švýcarskému rozhlasu. Kromě gesta dobré vůle tím přispěl i k propagaci české hudby v zahraničí. Předběžný program čs. rozhlasových stanic byl rozeslán zhruba padesáti zahraničním zájemcům. Samozřejmě v oblasti mezinárodní spolupráce bylo i poskytování technické pomoci zahraničním zpravodajům působícím v ČSR. V prosinci 1946 zajistil Čs. rozhlas vysílání pro síť zahraničních stanic v Rakousku, Německu a Itálii. Připravil pro ni hudební pořad s komentářem, na vánoční svátky a konec roku pak pásmo s koledami. Zapojil se samozřejmě i do programové výměny realizované rozhlasovými společností sdruženými v OIR.

Z programů Čs. rozhlasu byl v zahraničí velký zájem o nahrávky vážné hudby, například o snímky z prvního ročníku festivalu Pražské jaro, konaného v roce 1946. V prosinci 1946 vysílal III. program BBC po předchozím úspěchu opery Tajemství i opery Dalibor, Šárka, Její pastorkyňa a Dvě vdovy. Čs. rozhlasové hry F. Kožíka (Malvína) a K. Hlubučka (Jonasovy oči) uvedl rozhlas ve Švýcarsku.

Při rozhlasovém odboru ministerstva informací pracovala od roku 1946 rozhlasová služba pro zahraničí, která zdarma poskytovala zprávy a programové materiály do dvaceti zemí Evropy, Ameriky a Afriky.

Nejtěsnější spolupráci na bázi programové i neprogramové udržoval Čs. rozhlas s polským rozhlasem. Dohoda o spolupráci byla podepsána i s francouzským a jugoslávským rozhlasem. S každým z těchto tří rozhlasů si Čs. rozhlas vyměňoval v roce 1948 po třiceti minutách programu měsíčně.

Další formou kontaktů se zahraničím byly studijní cesty. V roce 1946 ředitelé a zástupci technického odboru podnikli studijní cestu do Belgie, Holandska, Dánska, Norska, Švýcarska a Polska, aby se seznámili s činností jejich rozhlasových společností. V roce 1947 generální ředitel B. Laštovička a technický ředitel L. Janík navštívili Paříž, především aby získali nové poznatky z vývoje a výzkumu televize.

Organizace rozhlasu

Organizační struktura navazovala na strukturu předválečnou, funkčně byla odvozena od organizace

ministerstev (sekční šéfové, referenti). **Ústřední ředitelství** tvořily prezidium, prezidiální kancelář, právní, osobní a cenzurní oddělení. Generálním ředitelem byl Bohuslav Laštovička. Veškeré ekonomické a správní činnosti zajišťoval **obchodní a administrativní odbor**, řízený správním ředitelem JUDr. Karlem Remešem. **Techniku** tvořilo ředitelství a provoz. Ústředním technickým ředitelem byl Ladislav Janík.

Programový úsek sestával z **hudebního**, slovesného neboli **literárně-dramatického**, **vzdělávacího a školského odboru**, nově přibyl **odbor zpravodajský s oddělením pro reportáže a krátkovlnným vysíláním** a **odbor pro zvláštní úkoly**. Do programového odboru patřili i **hlasatelé**, **programové ústředí**, **tiskové oddělení** a **knihovna**. V čele programu byl ústřední programový ředitel Mirko Očadlík, **programové ústředí** řídil JUDr. Zdeněk Morávek, po jeho nuceném odchodu ze služeb Čs. rozhlasu Oldřich Ladman.

Šéfem **hudebního odboru** byl **dr. Karel Šrom**. Odbor se dále členil na čtyři **oddělení: symfonické a komorní hudby, vokální a folklorní hudby, populární hudby a smíšených pořadů a zábavné hudby**.

Literárně-dramatický odbor vedený Daliborem Chalupou vytvářel pro vysílání tři základní typy pořadů, od nejjednodušších monologických forem (četba, recitace) přes pásma až po velké dramatické formy a hry. Šéfredisérem byl Josef Bezdíček, dramaturgii měl na starosti František Kožík.

Vzdělávací odbor, který řídil dr. Miroslav Kaftan a od listopadu 1946 Zdeněk Novák, zajišťoval úkoly státněpolitické a vzdělávací. Součástí vzdělávacího odboru bylo **oddělení rozhlasu pro ženy**, vedené Olgou Vojáčkovou.

Školský rozhlas v čele s dr. Jindřichem Hellerem připravoval v součinnosti s ministerstvem školství a ministerstvem informací vysílání pořadů pro všechny stupně škol. Nově bylo od 19. února 1947 zavedeno pokusné a od září již pravidelné vysílání pro mateřské školy, takže rozhlas vysílal pořady pro děti a mládež od mateřských škol až po vyšší odborné školy.

Zpravodajský odbor vedený od nástupu B. Laštovičky šéfredaktorem **Jiřím Hronkem** plnil dva hlavní úkoly – informovat občany o domácích a světových událostech a popularizovat úkoly občanů při obnově státu. Denně vysílal sedm zpravodajských pořadů v celkovém

Pracoviště odposlechové služby (1948)

rozsahu 85 minut. Na přípravě relací pracovalo celkem 23 redaktorů. Součástí zpravodajského odboru bylo **krátkovlnné vysílání**, jehož vedoucím byl Vladimír Tosek. Do zpravodajského odboru patřila i **odposlechová služba** v Karlíně vedená J. Prokopem. Zaměstnávala 49 pracovníků, po dobu 24 hodin monitorovala zpravodajství 40 až 60 stanic v 18 zemích v 11 jazycích. Z monitoringu zpracovávala denně bulletin v rozsahu 150 stran pro potřebu vlastního zpravodajství, ale také pro ministerstva a další státní orgány. **Reportážní oddělení** v čele s J. Cincibusem zajišťovalo reportáže pro všechny programové odbory.

Odbor pro zvláštní úkoly, který bezprostředně po válce nahrazoval nefungující spoje a plnil další organizační služby, byl vyčleněn z rozhlasového zpravodajství. Zatímco zpravodajství řízené J. Hronkem rozšiřovalo postupně žánrové spektrum o komentáře a reportáže, odbor pro zvláštní úkoly se pod vedením F. K. Zemana i nadále orientoval na výzvy, informace, dotazy. Obsahově se zaměřil na organizační kampaně zpracovávané jednoduchou formou.

Mimo organizační strukturu Čs. rozhlasu stály **odborné rozhlasové služby: pro průmysl, pro obchod a živnost, zemědělský, ministerstva výživy a Ústřední**

rady odborů. Jejich činnost řídila kuratoria, Čs. rozhlas pouze vysílal jimi připravené relace.

Personální politika

K personální politice Čs. rozhlasu B. Laštovička řekl: *„Pro příslušnost k Národní frontě je tedy rozhodující legitimací národní věrnost a demokratické smýšlení a jednání. My, jakožto vládní rozhlas, tj. jakožto rozhlas vlády Národní fronty Čechů a Slováků, jsme si tuto základní skutečnost promítli do svých konkrétních vztahů k osobám i skupinám a vyjádřili ji směrnicemi, jimiž jsme se v uplynulém roce řídili. V Československém rozhlase se v uplynulém roce (květen 1945–květen 1946, pozn. aut.) přísně dbalo toho, aby nikomu nevzešla z jeho politické orientace škoda, avšak také ne prospěch.“*²⁴

Bezprostředně po osvobození v Čs. rozhlase skutečně neexistovala diskriminace z politických důvodů. Podle dohody v Košicích nad činností rozhlasu bděl blok tří politických stran – komunistů, sociálních demokratů a národních socialistů. Členství zaměstnanců v politických stranách sdružených v Národní frontě bylo soukromou záležitostí, v Čs. rozhlase působily pouze závodní rada a závodní odborová organizace. Pronikání vlivu politických stran do programu bylo nepřipustné, prostor k vyjádření svých názorů dostaly jen ve vyhrazených časech před volbami. Obdobný poměr jako k politickým stranám zaujal rozhlas i k církvím.

Čs. rozhlas zaměstnával v roce 1945 celkem 1548 zaměstnanců, z toho v českých zemích 1297, na Slovensku 251. V roce 1946 to bylo 1777 zaměstnanců (1471 + 306), v roce 1947 pak 1914 (1616 + 298) a konečně v roce 1948 již 1997 (1699 + 298) zaměstnanců. Poměr tvůrčích pracovníků k administrativě byl v pražských složkách 40:60 ve prospěch administrativy.

V roce 1948 měl Československý rozhlas Praha 1185 zaměstnanců (z toho generální ředitelství 55, programové složky včetně uměleckých souborů 533, technika 350, správa včetně ekonomických složek 286 a odposlouchávací služba 61), Plzeň 88, České Budějovice 33, Brno 258, Ústí nad Labem 6, Liberec 9, Pardubice 1, Ostrava 118, Olomouc 1, Bratislava 206, Košice 87, Prešov 5. (K 1. lednu 1949 přibýlo v souvislosti s převedením vysílačů pod správu rozhlasu celkem 265 zaměstnanců: v českých zemích 175, na Slovensku 90).

Ministr informací Kopecký rezolutně odmítl obvinění, že místa v rozhlase jsou obsazována členy KSČ. Z podnětu ministerstva informací prý nebyla prověřována politická struktura zaměstnanců, stejně tak ministerstvo neprovedlo žádné zásahy kromě jmenování několika vedoucích pracovníků z řad účastníků zahraničního odboje. Jmenování, jak zdůrazňoval V. Kopecký, byla provedena bez stranického klíče a místa v Čs. rozhlase byla nabídnuta kromě B. Laštovičky, J. Hronka (oba spolupracovali s londýnským vysíláním), E. Outratové (podílela se na čs. válečném vysílání z Moskvy a Kujbyseva) například i Pavlu Tigridovi. O externí spolupráci požádal programový ředitel M. Očadlík kromě Z. Nejedlého i vynikající komentátory P. Drtinu a J. Stránského.

Rozhlas a únor 1948

Role rozhlasu jako mocného nástroje propagandy si byla KSČ velmi dobře vědoma. Postupně se jí podařilo ovládnout v něm všechny významné posty, a tím dosáhnout rozhodujícího vlivu. A tak již od počátku roku 1948 přešel rozhlas plně do služeb KSČ a stal se důležitým spoluorganizátorem všech masových akcí pořádaných na podporu Gottwaldovy vlády. Umožnil to do značné míry přístup demokratických stran, které v roce 1945 nedocenily význam rozhlasu jako důležitého nástroje propagandy, nepostavily se důrazně proti jeho začlenění pod ministerstvo informací ani proti obsazení klíčových míst v rozhlase členy KSČ. V únoru 1948 byli komunističtí funkcionáři v rozhlase dobře připraveni, neboť tiskový odbor KSČ vysílal do rozhlasu kádrové posily na různé funkce. Nejvýraznější z nich byl **Zdeněk Novák**.

Zdeněk Novák (1911)

V letech 1931–1938 byl externím spolupracovníkem časopisu Tvorba; v letech 1936–1938 spolupracoval s redakcí Rudého práva a Haló novin; od ledna do října 1946 byl zaměstnán jako referent IV. odboru na ministerstvu informací. Od 1. listopadu 1946 působil jako šéf přednáškového odboru ČsRo v Praze; 21. června 1948 byl jmenován zástupcem programového ředitele a ředitelem politické a informační služby ČsRo. Po odchodu z Čs. rozhlasu (16. dubna 1953) se stal vedoucím tajemníkem Společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí.²⁵ Spolupracoval s Gustou Fučíkovou na vydání paměti Julia Fučíka, čímž si mezi rozhlasovými pracovníky vysloužil přezdívku národní vdovec. V rozhlase působil současně jako předseda celozávodního výboru KSČ. Byl šedou eminencí,

k prosazování zájmů KSČ využíval především mladé horlivé komunisty ve zpravodajství.

Odpoledne 17. února 1948 vyhlásil Z. Novák jménem CZV KSČ bojovou pohotovost všech členů KSČ. Všechny tři zpravodajské směny měla již KSČ obsazeny svými lidmi, do vysílání se dostávaly pouze názory a stanoviska jedné strany. Od poloviny února přejímalo rozhlasové zpravodajství jen zprávy z Rudého práva, od 20. února mu informace dodával přímo ÚV KSČ. Tyto zprávy byly hned zařazovány do vysílání. Večer se vysílalo v Rozhlasových novinách plné znění prvního prohlášení KSČ k situaci ve státě. Stanovisko ostatních stran bylo interpretováno ve zkratce a zkresleně. V rozhlase zůstalo po směně asi padesát lidí. O atmosféře v rozhlase nejlépe vypovídá svědectví jednoho z aktérů, Jana Svobody: „*Hlídkovalo se na chodbách a hlavně na ohrožených místech. Začali jsme si uvědomovat, že těch ohrožených míst je víc než dost. Spalo se na stolech nebo na židlích v kancelářích, někdo měl úplný přepych – rozkládací polní lůžko. Ale hlavně jsme měli odvahu a pevnou víru ve vítězství naší věci.*“²⁶

Okamžitě po výzvě Klementa Gottwalda byl utvořen rozhlasový akční výbor.

Členy akčního výboru stanice Praha I byli za stranu lidovou Josef Pražák (člen SOČR) a Miroslav Petr (vrátný), za stranu sociálně demokratickou Karel Císař (truhlář), za zahraniční odboj Karel Wolf, za SČM Věra Wetzelyová, za osvobozené politické vězně Olga Vojáčková, za skupinu „V boj“ Zdeněk Novák, za stranu národně socialistickou Antonín Šárka a Jiří Dvořák (technik), za KSČ František Hejda (řidič) a Kazimír Stahl, který byl současně i předsedou celorozhlasového akčního výboru a předsedou ROH.

Rozhlas pracoval naplno pro KSČ. Ministerstvo vnitra přispělo zprávou, že byli zadrženi dva důstojníci Čs. armády, členové branné komise za národně socialistickou stranu, kteří měli v Čs. rozhlase připravovat sabotáže. Poté, co technici údajně objevili v hlavním kabelu zatlučený hřebík, byl s okamžitou platností zakázán přístup do budovy a na rozhlasová pracoviště řadě zaměstnanců a omezeny návštěvy v budově Čs. rozhlasu.²⁷ Stalo se tak již 20. února s odůvodněním, že bylo nutné „*odstranit z rozhlasu několik lidí, kteří se během poslední doby prokázali jako nespolehliví v plnění košického i násle-*

dujícího vládního programu. I když dnes je jisto, že ve dvou nebo třech případech tato opatření nebyla nutná, nedovolovalo v tom okamžiku heslo ‚Bezpečnost především‘ ani okamžik váhání.“²⁸ Mezi suspendovanými zaměstnanci byli i oba hlasatelé revolučního vysílání Zdeněk Mančál a Stanislav Kozák. Přístup do budovy byl povolen jen těm, u nichž bylo zřejmé, že podpoří Gottwaldovu linii. Ti dostali zvláštní modré číslované legitimace s razítkem akčního výboru. Oběžníkem generálního ředitele byla pro zaměstnance vyhlášena pohotovost, kterou řídili K. Stahl a Z. Novák.²⁹ Na pomoc rozhlasu přispěchali kolem půlnoci 20. února i svazáci z ÚV SČM, kteří přinesli zprávy ze závodů. Od rána 21. února vysílal pražský rozhlas opakovaně výzvu k účasti na táboru lidu na Staroměstském náměstí. V noci 22. února dorazily do rozhlasu ozbrojené posily – milicionáři z Prahy 7 (z holešovických jatek a Elektrických podniků) – a vystřídaly mládežnické hlídky. Milicionáře pak před rozhodujícím okamžikem nahradili 24. února plně ozbrojení příslušníci pohotovostního pluku SNB z pohraničních útvarů.

Rozhlas zajišťoval veškeré přímé přenosy ze shromáždění, informoval celou republiku jen o akcích pořádaných KSČ. Žádné jiné zprávy se do vysílání nedostaly, stejně jako řada významných osobností, mimo jiné i arcibiskup Josef Beran a sociálnědemokratický ministr Václav Majer. Rozhlas jako nevlivnější sdělovací prostředek byl zcela v rukou KSČ. Přenášel pouze akce vzniklé z podnětu ÚV KSČ: tábor lidu na Staroměstském náměstí, sjezd závodních rad v Průmyslovém paláci 22. února, kde A. Zápotocký vyzval ke generální stávce. Kromě přímých přenosů z manifestací a shromáždění se vysílaly i zkrácené záběry z těchto akcí v Rozhlasových novinách. Na sobotní tábor lidu na Staroměstském náměstí, vysílány všemi stanicemi, byl rozhlas připraven již od čtyř hodin ráno. Ve večerním zpravodajství se z něj vysílaly zkrácené záběry, doplněné ukázkami z dalších velkých měst – Plzně, Brna, Ostravy a Bratislavy.

Současně se připravovaly reportáže ze sjezdu závodních rad, z manifestace československo-sovětského přátelství v Národním divadle v Praze a reportážní záběry z okresních konferencí KSČ. Od 23. února spustil rozhlas další kampaň na podporu politiky KSČ – kromě informací o akcích přinášel i ohlasy z podniků, informoval o telegramech a rezolucích, které dostával. Vysílal zprávy o vývoji situace, o vytváření akčních výborů

a formování lidových milicí k ochraně podniků a strategicky významných objektů před „sabotážemi“. Velmi detailně informoval posluchače o chystané generální stávce na podporu Gottwaldovy politiky. Přesně v poledne 24. února na všech stanicích zazněly sirény, po kterých následovalo hlášení: „V tuto chvíli stávkují v celé republice všichni zaměstnanci – pracující hlav i rukou, věrní rozhodnutí nedělního sjezdu závodních rad. Promluvili tak proti zradě a rozvratu s odhodláním, že takto se postaví vždycky proti sabotérům vládního programu a proti těm, kteří by se pokusili posunout ručičkou pokroku zpátky.“³⁰ V době generální

stávky vydal rozhlas následující prohlášení: „Zaměstnanci Československého rozhlasu manifestují svou solidaritu se vším pracujícím lidem republiky v době celostátní jednodinové stávky. Přiznávají se radostně k ideálům lidové demokracie a prohlašují svou vůli hájit jednotu pracujícího lidu i sílu ROH. Svůj pozdrav posílají do továren, škol, do obchodů a kanceláří s výzvou: Vpřed, zpátky ni krok!“³¹ Dne 25. února přenášel rozhlas manifestaci z Václavského náměstí, kde K. Gottwald informoval o přijetí demise ministrů. Ve večerním vysílání rozhlas přinesl zprávu o složení nové vlády. Ranní zpravodajství Čs. rozhlasu 26. února

Loučení s J. Hronkem (druhý zprava); zcela vpravo F. K. Zeman (19. 5. 1948)

zahájila slova: „*Právo, spravedlnost a vůle pracujících lidu triumfovaly. Od věrejška má republika vládu opravdové Národní fronty.*“³²

Následujícího dne přijal ministr informací V. Kopecký zástupce akčního výboru Čs. rozhlasu v čele s jeho předsedou K. Stahlem v doprovodu generálního ředitele B. Laštovičky a vedoucího rozhlasového odboru ministerstva informací dr. Miroslava Buriana. Poděkoval všem zaměstnancům Čs. rozhlasu za „*neocenitelné služby, které Čs. rozhlas v kritických dnech prokázal vládě Klementa Gottwalda, lidové demokracii a celému národu.*“³³

Obdobně se situace vyvíjela na Slovensku. Gustáv Husák jako předseda Sboru pověřenců pozval 20. února vedení Slovenského rozhlasu a vydal jasné pokyny: zabezpečit vysílání manifestace ze Staroměstského náměstí i z následného sjezdu závodních rad. KSS se zmocnila vedení rozhlasu, řídila program i technickoorganizační záležitosti. Do vysílání se stejně jako v českých zemích dostávala jen stanoviska souhlasící s Gottwaldovou politikou. Když dr. Lettrich, předseda SNR a Demokratické strany Slovenska, intervenoval u předsedy akčního výboru Jozefa Vrabce kvůli vystoupení ministra financí dr. Mateje Joska, odpověděl mu J. Vrabec: „*Páni, vy už viacej do našich mikrofónov hovoriť nebudete.*“³⁴

Rozhlas vyvinul také značné úsilí, aby se příslušné informace dostaly k posluchačům v zahraničí. Prostřednictvím 34 kW krátkovlnné stanice v Poděbradech vysílal do šestatřiceti států světa na pěti kontinentech, denně sedm a půl hodiny v devatenácti jazycích včetně esperanta. Vedle zpráv, informací a komentářů o událostech zařazoval do relace Praha dnes i líčení událostí očima cizinců pobývajících v naší republice.³⁵

K zabezpečení „správného“ vysílání po únoru 1948 požádal 2. června rozhlasový akční výbor Komisi závodních milicí o ustanovení vlastní závodní milice Čs. rozhlasu.

Ve dnech 26.–29. dubna 1948 se v Praze konala konference programových pracovníků o úkolech pro nejbližší období. Obecně bylo konstatováno, že programový rozvoj brzdí technické nedostatky. Podstatou zásad přijatého rozhlasového protiplánu³⁶ bylo zlidovění rozhlasového vysílání a nový způsob zprostředkování kulturních hodnot nejširším lidovým vrstvám v duchu směrnic vydaných Sjezdem národní kultury.³⁷

V polovině roku 1948 došlo i ve vedení rozhlasu k dvěma významným změnám: B. Laštovičku vystřídal

K. Stahl, k 1. červenci rozhlas opustil i dosavadní šéf zpravodajství J. Hronek. S jeho odchodem se změnila i organizace zpravodajství. Převzatá organizační struktura nevyhovovala plně potřebám rozhlasu v době, kdy prodělal prudký programový rozmach a jeho poslání se v nových společenských poměrech měnilo. Bylo zapotřebí přebudovat vnitřní organizaci, jasně vymezit kompetence mezi jednotlivými složkami a odstranit funkční duplicitu. **Politické zpravodajství, odbor pro zvláštní úkoly, reportážní odbor a krátkovlnné vysílání byly sloučeny do politické a informační skupiny.** Jejím ředitelem byl k 21. červnu jmenován šéf vzdělávacího odboru Zdeněk Novák. Dosavadní **školský rozhlas a přednáškový odbor byly spojeny do vzdělávacího odboru**, jehož řízením byl pověřen RNDr. Josef Kolář. Po únoru se změnilo i vedení správního odboru. K. Remeš, který byl v letech 1945–1948 současně i místopředsedou Správního sboru, byl označen za politicky nespolehlivého. Odešel do exilu. Ve funkci jej nahradil dr. Vojtěch Strnad. Nedobrovolně se s Čs. rozhlasem rozloučili i hlasatelé Zdeněk Mančal a Stanislav Kozák, kteří byli k 31. březnu propuštěni „pro negativní postoj k demokratickému zřízení“. Pracovní poměr byl ukončen i se zahraničním zpravodajem Čs. rozhlasu v Londýně Václavem Jindřichem Linhartem (zůstal natrvalo v Anglii, kde pracoval mj. i jako redaktor českého vysílání BBC). Obdobný byl i případ **Miloše Midlocha**.

Miloš Midloch (1913)

V únoru 1948 byl vyslán jako zpravodaj Čs. rozhlasu do New Yorku, v prosinci 1948 s ním byl rozvázána pracovní poměr na základě záznamu, že „dne 12. 9. 1948 přestal vykonávat povinnosti zahraničního zpravodaje a podle důvěrných informací navázal spolupráci s dr. Zenklem.“³⁸

Ve dnech 3.–5. listopadu 1948 se konala pracovní schůze Čs. rozhlasu v Autoklubu v Praze. Hlavním úkolem byla příprava programu na první čtvrtletí následujícího roku, zahajujícího první pětiletku. Tato konference již probíhala v jiné politické atmosféře. Podstatně větší význam se při hodnocení programu i zaměstnanců kladl na **kritéria politická**. Generální ředitel K. Stahl vyzval přítomné ke kritice a sebekritice, které povedou ke zlepšení práce. Vedle vlastní kritiky zdůraznil i význam kritiky vnější, především od posluchačů. Současně zdůraznil i potřebu soustavného politického vzdělávání

všech programových pracovníků. Dosavadní **politické školení** formou celozávodních schůzí v dvouměsíčních intervalech shledal nedostačujícím, proto byla připravena nová, účinnější forma. Rozhlas zakoupil mimo Prahu objekt pro pořádání měsíčních internátních školení pro 50–60 pracovníků.

Poslední průzkum poslechovosti v únoru 1948 prokázal naprosto jednoznačně **pokles zájmu posluchačů o zpravodajství a politickou publicistiku**. Po třech letech hledání lidovosti programu byla změna nutná. Ukázalo se, že program obsahující příliš mnoho propagandy a výzev se mýjel účinkem, neboť odváděl posluchače k poslechu zahraničních stanic. „Zjistil jsem sám na více případech, že lidé oddaní ideologii našeho budovatelství přecházejí poslechem na cizí stanice ne pro sensačnost a pro posilu šeptané propagandy, ale pro odvedení sebe sama z okruhu denního zájmu do oblasti rekreativní a odpočivné.“³⁹ Bylo proto třeba učinit program přitažlivějším a srozumitelnějším pro posluchače, začít působit politickovýchovně v jeho rekreativní části. „*My skutečně musíme dosáhnout toho, aby posluchač věřil našemu programu, věřil mu jak v jeho sektoru zpravodajsko-informačním, tak v sektoru vzdělávacím a tak i v sektoru hudebním a literárním. To je velmi důležitá věc, vytvořit ovzduší důvěry.*“⁴⁰ Potvrdila se varovná slova O. Ladmana pronesená na konferenci v Karlových Varech o tom, že **přílišná stabilizace programu** vede ke strnulosti. Přesto byly ze všech programových složek vzňášeny další požadavky na pevné ukotvení relací, které vyústilo například v nedělním dopoledni (Živá slova, Hovoříme s posluchači, Nejedlý: Na okraj dne, armádní vysílání) ke kumulaci mluveného slova a k úplnému **potlačení rekreativní složky**. Navíc právě rekreativní pořady jako první musely v případě potřeby ustoupit programovým změnám, nahrazovaly je pořady propagandistické. Nejoblíbenějšími rozhlasovými pořady se staly pohádky.

Dokladem toho, že si lidé potřebovali od politiky odpočnout, bylo i to, že z divadelního umění se největší přízni těšila opera. Počet návštěvníků činoherních představení se snižoval tím více, čím blíže bylo drama současnosti.

Programové schéma

Čs. rozhlas v Praze měl poprvé k dispozici **dva programové okruhy**, mělnický vysílač a bývalé německé

vysílací pracoviště v Karlíně. Programové schéma se vytvářelo postupně.

Od května 1945 vysílal školský rozhlas pravidelně ve všední dny od 10.00 do 10.30 hod. zpravodajství ministerstva školství a osvěty, informace o opatřeních pro úřady, školy a ústavy. Přípravu programu zajišťoval školský odbor Československého rozhlasu. Až osmdesát procent rozhlasového programu tvořily v některých obdobích repatriace a pátrací akce. Ostatní pořady se vysílaly podle ohlášení.

Od 25. května byla zavedena nová relace Rozhovory s občanstvem, která se vysílala každý pátek v 19.30 hod. První relaci zahájil ministr informací Václav Kopecký.

Zásadními otázkami spojenými především s programem se zabývala počátkem srpna 1945 první poválečná programová konference. První vysílací okruh Praha I se orientoval hlavně na zpravodajství a vysílání politického charakteru. Druhý programový okruh Praha II byl koncipován jako oddechový a rekreační. Programové schéma respektovalo denní režim jednotlivých posluchačských skupin – v dopoledních a odpoledních časech se vysílaly pořady školského rozhlasu, rozhlasu pro ženy, relace pro zemědělce a venkov, do večerních časů byl zařazován kulturní program, jehož náročnost byla přímo úměrná vysílacímu času. Vysílací schéma se měnilo v průběhu roku, v letním období dostával program odlehčenější ráz a byl posílen jeho rekreační charakter.

Relace Služby budovatelské práci, relace pro okresní úřady ochrany práce, místní a okresní národní výbory i podstatná část Zpráv z našich krajů, Rozhlasových novin a řada relací vzdělávacího odboru byly vysílány simultánně. Vyplyvalo to z povahy relací a potřeby koordinace akcí (relace odboru pro zvláštní úkoly), avšak současně to omezovalo možnost vysílání dvojího programu. U pořadů literárního a dramatického odboru bylo snazší rozdělení na skupinu hlavní a doplňkovou, vysílanou na alternativním programu. Hudební relace na hlavním programu přecházely od charakteru rekreativního v průběhu dne k nejnáročnějším formám ve večerním čase, na programu alternativním od vyšší populární hudby k hudbě zábavné. Na hlavním programu (Praha I) se před Rozhlasovými novinami vysílala hodina lehčí hudby, po nich následovala hodina vysílání rekreativního charakteru, hudba či mluvené slovo, dále program vzdělávací a po 21.00 hod. náročnější program

literárně-dramatický a hudební. Na alternativním programu (Praha II) se mezi 18.00 a 19.00 hod. vysílaly pořady mluveného slova, zakončené před Rozhlasovými novinami odborářským vysíláním. Následovaly do 19.30 hod. Rozhlasové noviny, po nich lehký hudební pořad. Od 20.00 hod. se vysílal fejeton nebo vzdělávací okénko, které střídala populární hudba, pásmo či přednáškové cykly. Od 21.00 hod. měl program z hlediska náročnosti sestupnou tendenci – vysílala se taneční hudba, reprízy kabaretů, revuí apod.

Dvojitý program se nepodařilo zcela uskutečnit, protože ani jeden z řetězců vysílačů nebyl i přes několik zvažovaných variant schopen pokrýt kvalitně celé území státu jedním, natož dvěma programy. Po celé období tak existoval **jeden program hlavní** a k němu pouze **alternativní druhý program**, slyšitelný na poměrně malém území. Zejména ve večerních časech je doplňovaly vlastní programy regionálních stanic, takže se vysílalo současně až sedm programů, slyšitelných na malém území. Stále více se ukazovala potřeba vysílání dvou diametrálně odlišných programů. Nezbytným předpokladem, samozřejmě kromě dostatečného pokrytí území signálem, bylo plánování a spolupráce stanic. Bylo také třeba brát ohledy na psychologii posluchače, například odlehčit ranní vysílání, nezařazovat do něj náročná hudební díla, do časů večerních proti vysílání z Londýna nasazovat přitažlivé programy, přitahovat a udržovat pozornost posluchačů k programu i vysíláním upoutávek na pořady, které budou následovat.

Po vytvoření jednotného Čs. rozhlasu vedení plánovalo zavedení jednoho celostátního programu šířeného na dlouhé vlně a dvou samostatných programů národních.

Ekonomika

Rozhlasový poplatek byl před osvobozením 15 korun, po měnové reformě byl od 1. dubna 1946 zvýšen na 25 Kčs. Všeobecná cenová kalkulace ovšem počítala s trojnásobkem předválečné cenové hladiny, takže takto stanovený poplatek byl de facto nižší než před válkou. Z vybíraného poplatku připadlo rozhlasu 60 %, zbývajících 40 % si ponechávala pošta. Ta ale svůj podíl na rozhlasovém poplatku užívala k účelům jiným než pro rozvoj rozhlasu. Nezajistila ani výstavbu nových vysílačů, které by rozšířily pokrytí území signálem nebo zlepšily

poslech v oblastech, kde byl nemožný nebo silně rušen pro zastaralé a nevyhovující vysílače.

Značné náklady si v prvních dvou letech vyžádalo vybudování zpravodajství. V roce 1946 představovaly jeho personální výdaje 7,5 milionu korun, na poplatcích ČTK a agenturám zaplatil rozhlas 900 000 Kčs, na dálnopisy, poštovné a telefony 1 625 000 Kčs. Nově vybudovaná poslechová služba stála Čs. rozhlas 2 miliony Kčs.

Podíl jednotlivých nákladů na celkových výdajích rozpočtu Čs. rozhlasu byl v roce 1946 následující:

programový provoz	57 %
technický provoz	16 %
všeobecné náklady	9 %
správní výdaje	11 %
investice	7 %

Z programových nákladů spotřebovalo hudební vysílání 69,82 %, odbor slovesný 12,82 %, školský a vzdělávací 6,51 %, reportážní 0,71 %, zpravodajský 3,16 %, krajové vysílání 1,5 %.

Čs. rozhlasu se podařilo poměrně rychle vytvořit rozsáhlou síť externích spolupracovníků: za rok 1946 zaznamenal program více než 4500 účinkujících, ve vysílání se objevilo přes 200 instrumentálních a přes 200 vokálních těles. Ve vysílání bylo přímo užito děl 2300 autorů, díla dalších byla užita při tvorbě pořadů. V roce 1947 se zvýšil počet externistů na 8000.

Investiční program vlády počítal ve dvouletém plánu se 137 miliony Kčs pro rozhlas. Vlastní rozpočet rozhlasu pro rok 1947 činil přes 280 milionů Kčs, z toho pro program bylo plánováno 49,6 %, do technických provozů 12,2 %. Varovným signálem pro vývoj rozhlasových financí byl postupný růst provozních nákladů v poměru k investicím. V roce 1948 byly provozní náklady plánovány ve výši 55 %, skutečnost činila 62 %, čímž bylo ohroženo plnění investičních záměrů. Jedním z hlavních důvodů neuspokojivého vývoje rozhlasových financí byl trvalý růst počtu pracovníků.

MEVRO

Významnou událostí byl **Den rozhlasu** v roce 1948, kdy Čs. rozhlas oslavil čtvrtstoletí své existence. Oslavy

zahájila 15. května ranní slavnost ve velkém koncertním studiu rozhlasu, kde se shromáždili zástupci zaměstnanců všech stanic Čs. rozhlasu a významní představitelé kulturního a politického života. Slavnost zahájil předseda závodní rady František Branislav. Po projevech služebně nejstaršího rozhlasového technika K. Koníčka, generálního ředitele B. Laštovičky a ministra V. Kopeckého obdrželi zaměstnanci rozhlasu 227 čestných uznání. V 9.30 hod. následovalo slavnostní otevření **mezinárodní výstavy rozhlasu (MEVRO)**. Návrh na uspořádání výstavy v Praze byl schválen v dubnu 1947 na konferenci OIR v Monte Carlu; přispěla k tomu i skutečnost, že v roce 1948 slavil rozhlas čtvrtstoletí své činnosti.

Přípravy na tuto mimořádnou rozhlasovou událost začaly již v průběhu roku 1947, kdy byl ustaven přípravný výbor v čele s redaktorem Vladimírem Šimáčkem. Programovou stránku svěřil M. Očadlík zkušenému pracovníkovi školského rozhlasu J. Kolářovi.

Protože tradiční místa konání výstav byla již zadána, byl za místo konání výstavy zvolen Radiotrň, prostranství na rohu Veletržní a Bělského⁴¹. Stavební práce prováděné firmou ing. Karel Skorkovský začaly 22. listopadu 1947, architektonické řešení navrhl arch. Josef Hesoun. Nově byly postaveny dva velké a jeden malý pavilon, prováděly se úpravy dalších objektů, budovaly se telefonní a světelné sítě a upravovalo se prostranství.

Propagační referent Čs. rozhlasu Otakar Bretšneider vymyslel pro označení výstavy zkratku, složenou z počátečních písmen **ME**zinárodní **V**ýstava **RO**zhlasu, která do historie rozhlasu přešla jako pojem. Pod heslem „Rozhlas, nástroj míru a znovuvybudování světa“ byla celá výstava koncipována jako efektivní přehlídka vykonané práce, **přehlídka technického a programového vývoje rozhlasu**. Cílem výstavy bylo seznámit posluchače rozhlasu se všemi oblastmi jeho činnosti, dát nahlédnout do rozhlasového zákulisí, přiblížit proces tvorby jednotlivých programových typů, předvést fungování všech složek rozhlasu.

O MEVRU se velice intenzivně diskutovalo na programové konferenci konané v lednu 1948 v Praze. Pro výstavní vysílání, později označované jako **Praha III–Mevro**, byla vyčleněna vlna 415 m, posluchačům známá z revolučních dní roku 1945. Studio na výstavišti mělo

fungovat jako samostatná stanice pod vedením Josefa Koláře.

Josef Kolář (1905–1983)

Původním povoláním středoškolský profesor. Od roku 1932 spolupracoval externě s přednáškovým a školským odborem moravskoostravské stanice, v letech 1945–1947 se školským rozhlasem v Praze. V září 1947 se stal řádným zaměstnancem ČsRo v Praze. Nejprve vedl vysílání pro střední a vyšší odborné školy, v letech 1951–1952 odešel z rozhlasu a působil jako středoškolský profesor. V letech 1952–1955 byl vedoucím vzdělávacího oddělení redakce pro děti a mládež, v letech 1955–1960 šéfredaktorem HRDM, v letech 1960–1962 programovým náměstkem ústředního ředitele, v letech 1963–1965 uměleckým šéfem rozhlasu. Autor několika set rozhlasových pořadů včetně cyklu lékařské Rozhlasové univerzity (1958). Založil klasické populárně vědecké pásmo „kolářovského“ typu. Byl vedoucím týmů při MEVRU a spartakiádách 1955 a 1960. Vychoval pro rozhlas řadu vynikajících publicistů.⁴²

Dalšími členy Kolářova týmu byli **Václav Růt, Alfréd Technik, Miloslav Disman, Jiří Vasmut a Ludvík Čermák**. Projekt připravovaný pro výstaviště byl koncipován především jako podívaná, rozhlasový program se stal osobitým výstavním exponátem. Na jeho přípravě se s J. Kolářem podíleli F. Komenda a L. Čermák. Výstavní studio s proskleným průčelím umožňovalo návštěvníkům pohled přímo do „rozhlasové kuchyně“, na hlasatele, orchestry, sólisty, herce, režiséry, soubory a vše, co dosud mohli pouze slyšet. Předpokládalo se, že nejatraktivnějšími prvky budou činohry, kabarety a kvizy, pořizování reportáží s návštěvníky výstavy a možnost nahrávání vlastního hlasového projevu.

Vzhledem ke značně vysokým nákladům (byly vyčísleny na 12 milionů Kčs) se připravovalo i vysílání propagační, případně reklamní. Reklamním účelům mělo sloužit komerční vysílání Výstavní hlasatel, fungující odděleně od Čs. rozhlasu. Na základě náborové akce byly připraveny pořady o podnicích a jejich výrobních programech.

Do velice těžké situace se organizátoři výstavy dostali poté, co po únorovém komunistickém puči většina zahraničních rozhlasových společností odmítla příslibenou účast. Bylo nutné zaplnit rozsáhlý výstavní prostor. I když později byla programová část MEVRA charakterizována jako mistrná improvizace, skutečnost

byla jiná. J. Kolář měl se svým nevelkým pracovním týmem již koncem března dokončen pracovní programový plán. Nejobtížnější byla spolupráce s pražskou stanicí, zatímco v regionálních stanicích získal okamžitou podporu. Celý duben se pak věnovali vlastní stavbě programu, k 1. květnu bylo již prokomponovaných celých osm týdnů. V Praze se jako první zapojil armádní rozhlas, který dodal dvacet námětů včetně využití vrtulníku. Úsilí pracovního týmu podpořili i šéfové, především programový ředitel M. Očadlík.

V největším prostoru (plánovaném pro expozici BBC) umístil J. Kolář **studio MEVRO**, ze kterého se vysílalo za účasti publika. Stalo se centrem zájmu všech návštěvníků výstavy. Pracovní týmy spolupracovaly s obecními, vedle skutečné improvizace byla součástí programu i improvizace předstíraná. Zájem návštěvníků přitahoval nejen pestrý program, ale i touha osobně poznat významné rozhlasové pracovníky. Neodmyslitelně k MEVRU patří užívané oslovení „**Vážení a milí...**“ Touto geniálně jednoduchou a prostou formou vyjádřili pracovníci rozhlasu svůj vztah k návštěvníkům výstavy i k posluchačům. Základním charakteristickým rysem vysílání byla **týmová práce a tvůrčí svoboda**, každý měl plnou odpovědnost a plnou důvěru ostatních.

Ludvík Čermák zajišťoval veškerý hudební program na výstavě, řídil programové ústředí, hlásil, podával odborné výklady k folkloru a komentáře k jazzu (s P. Kohoutem) a dalším hudebním žánrům. K dispozici měl dva tisíce gramofonových desek pořízených přímo pro MEVRO, rozhlasový archiv zapůjčil padesát desek a dvacet pět pásků. Vysílalo se pět až šest hodin hudebních pořadů denně, v živém programu se střídaly všechny typy hudebních těles, zněla hudba všech žánrů, konal se nácvik lidových písní. Oblíbeným pořadem se staly tzv. gramofonové dostihy, ve kterých L. Čermák plnil přání návštěvníků. Dostihy se pořadu říkalo proto, že gramofonové desky byly uloženy ve vedlejší budově a posluchači stopovali čas potřebný k Čermákově běhu a nalezení požadované desky. V živých pořadech vystoupila řada známých umělců (Karel Leiss, Věra Řepková).

Slovesný program řídil V. Růt. Celkem se odvysílalo 356 hodin. V pořadech účinkovala řada našich i zahraničních osobností, které přilákaly publikum (Marie Majerová, Albert Pražák, Zdeněk Štěpánek, Jaroslav Průcha, Jan Werich, Václav Vydra, Karel Konrád, Jan

Mukařovský, Jorge Amado aj.). Režisér Jiří Vasmut realizoval ve výstavním studiu před zraky diváků celkem 35 her a hříček. Charakteristickým rysem MEVRA byla naprostá svoboda slova. Program se postupně rozvíjel, zpočátku měly rozhovory s publikem testovací charakter, postupně se stávaly základním prvkem programu, a jehož tvorbě se publikum přímo podílelo. Tento způsob práce ovlivnil i výrazové prostředky: přizpůsobování se publiku vedlo ke zlidovění výrazu, oproštění projevu od frází, vyumělkovanosti a přílišného užívání odborné terminologie.

Příkladem byl přednosta tuberkulózního oddělení Státního zdravotnického ústavu MUDr. Ladislav Šula, který po chvíli odhodil papíry s připravenými poznámkami a začal diskutovat s obecními, které vydrželo naslouchat celou hodinu.

Školské pořady připravovali M. Disman a prof. Vladimír Kovářík. Zapojili do nich i učňovské a školní kolektivy. V. Růt využil výstavy i k specifickému posluchačskému výzkumu. Posluchači z FF UK, kteří byli v publiku, sledovali a zapisovali podstatné reakce na program; na večerních poradách byly poznatky analyzovány. Výsledky pozorování spolu s vlastními postřehy rozhlasových pracovníků a dopisovým ohlasem posluchačů Prahy III–MEVRA poskytovaly cenné informace.

Pracovní úsek spojený s reklamním vysíláním zajišťoval A. Technik. Jeho hlavním úkolem bylo sjednávat programy v národních podnicích. Po únoru, kdy v řadě podniků došlo k personálním a jiným zásadním změnám, začala celá práce od počátku. Bylo předepsáno odvysílat 230 propagačních pořadů (čtyři denně), pro neshody ohledně financí však bylo odvysíláno jen 150 (tři denně). I přes nižší počet odvysílaných pořadů úhrada od podniků zaplatila celou programovou část MEVRA.

Novinkami na MEVRU bylo **zapojení telefonu přímo do studia a využití přenosných reportážních vysílačů**. Kuriozitou bylo zachycení vysílače MEVRA ve vrtulníku při cvičném letu nad východními Čechami: pilot podal hlášení letišti, telegram byl předán J. Kolářovi. Poprvé byla na MEVRU předvedena i **československá televize**.

Se zkušenými rozhlasovými pracovníky spolupracovali čtyři mladí, posléze zůstali dva, kteří se skvěle

Mevruška H. Albrechtová, také cvičenka ranního tělocviku

osvědčili – **Pavel Kohout** a **Karel Kyncl**, známí z MEVRA jako „Ti dva“. Jako odchovanci DRDS (bylo jim dvacet let) byli příkladem výchovy rozhlasového dorostu vedoucí k vytvoření osobnosti. Přicházeli i s nápady na vylepšení – navrhli například pořady Perličky a Výstavní deník, který se stal jednou z nejoblíbenějších relací. Společně s L. Čermákem vymysleli Mevrušku, rozhlasového šotka, který vpadal do programu. Tyto vpády působily improvizovaně, i když byly předem připraveny. Další populární postavou MEVRA byl „děda Mevrouš“, ztělesněný členem rozhlasového hereckého souboru Ludvíkem Řezníčkem. Při vysílání MEVRO-programu četl pravidelně „denní pohovory dědy Mevrouše“.

Cenná zkušenost vyplynula i z práce hlasatelů, totiž že výkon je podstatně lepší, je-li hlasatel spolutvůrcem nebo spoluúčastníkem na tvorbě programu. Velkou oblibu návštěvníků i posluchačů získal cyklus **Znáte**

Prahu?, připravovaný V. Růtem a A. Technikem ve spolupráci se znalcem Prahy Čeněkem Chyským.

Návštěvníci tolerovali i řadu nedostatků: v „U“ pavilonu, který byl centrem exponátů, chybělo plynulé libreto jako průvodce činností, v pavilonech dokumentujících technický rozvoj rozhlasu chyběly titulky u fotografií, nepopsány byly i exponáty – až na nápis „Nedotýkati se“.

Výstavu za osm týdnů (15. května–11. července) navštívilo **přes 315 000 návštěvníků**, rozhlas obdržel 20 000 dopisů posluchačů. Poslechovost vysílání z výstaviště přesáhla poslech běžných stanic s výjimkou Prahy I, mezi 8.30–19.00 hod. dosahovala 47 %. Dopisy posluchačů reagujících na rozhlasovou kvalitu programu dokazovaly, že MEVRO bylo záležitostí nejen vizuální. J. Kolář tuto skutečnost okomentoval slovy: „**Rozhlas**

Soška Mevrušky vytvořená Janem Kutálkem

P. Kohout a K. Kyncl – „Ti dva“ na MEVRU

zvítězil nad podívanou.“ Poměrně příznivý byl oproti původnímu předpokladu i finanční výsledek. Celkové náklady se odhadovaly na 16,5 milionu korun, z toho program 4,8 milionu. Výsledné náklady na celou výstavu činily 11,8 milionu, na program 2,5 milionu.

Na programové konferenci ve Zlíně hodnotili zástupci Čs. rozhlasu, ministerstva informací i hosté MEVRO jako „vpád lidových hodnot do rozhlasové praxe“. MEVRO shrnulo dosavadní hodnoty rozhlasové praxe, stalo se průkopnickým činem. Úkolem Čs. rozhlasu podle dobového hodnocení bylo převzít z těchto hodnot co nejvíce. Ceněna byla **bezprostřednost, lidovost, srdečnost, atmosféra hlediště, přínos regionálních**

hodnot, duch „mevráckého“ pracovního týmu, pocit, že program je přímo tvořen, což byly základní rysy pracovního stylu MEVRA. M. Burian: „*MEVRO je svědectvím, co dokáže malá stanice, když se jí dá plná možnost volně dýchat.*“⁴³ Pracovní tým MEVRA byl v neustálém kontaktu, program byl záležitostí vnitřně sžitých lidí, zatímco v běžné rozhlasové praxi tento styk chyběl. Na MEVRU se každý den večer za účasti všech složek hodnotil průběh dne, zpřesňoval a diskutoval se program na další den.

Řadu poznatků přineslo MEVRO i zkušeným rozhlasovým pracovníkům, kteří sice nebyli přímo členy pracovního týmu, ale stali se častými hosty výstavy (D. Chalupa, F. K. Zeman, M. Očadlík a další). Šlo zejména o neustálý kontakt pracovního týmu, analýzu a diskuse k dennímu programu, úzkou spolupráci všech složek (autoři, hlasatelé, technici). Významnou roli sehrála i odlišnost prostředí, vliv denního světla, které bylo v kontrastu s rozhlasovými „studněmi a katakombami“. Základem ochoty hostů ke spolupráci na MEVRU byly bezprostřednost, vystupování bez předem připravených textů a přesně vymezeného času. Například Jaroslav Seifert, známý svou nechutí chodit do rozhlasu, přišel, kdykoli byl požádán.

Atmosféru důvěry, spolupráce, osobní odpovědnosti a kamarádství místo šefování dokládá výpověď M. Dismana: „Stalo se asi třetího dne, že jsme vysílali improvizovaný pořad. Jak k němu došlo, nikdo ani neví, ale bylo to ve vzduchu, obecnost mělo co říci, a proto jsme jeli. Od mikrofonu vidíme dr. Koláře a náhle si uvědomujeme, že jsme mu zapomněli povědět, že chceme vysílat. Zaslechl pořad z amplionu a už zamířil do studia. Jsme staří přátelé, ale přiznám se, že mi v té chvíli nebylo nejpříjemněji. Dr. Kolář se blíží k mikrofonu, s klidným, ale zvědavým: ‚Safra, chlapi, co to tu děláte?‘ a čeká na vysvětlení. – ‚No, vysíláme!‘ – ‚To vidím! Tak já vám pomůžu!‘“⁴⁴ Chyby se netrestaly, ale vyvozovalo se z nich poučení. V takovém prostředí se výrazně uplatnili i členové DRDS, kteří vykonali obrovský kus práce. Členy souboru byli místní hlasatelé, služby u telefonu i Mevrušky.

Na podzim roku 1948 se „metody MEVRO“ na krátkou dobu přenesly i do rozhlasové praxe, poprvé 25. září při akci SČM v paláci Kotva, jíž se zúčastnili „Ti dva“ a reportér armádního rozhlasu Jiří Šrámek. Na Praze II se „metodou MEVRO“ vysílalo od 10. října každou neděli

od 13.15 do 24.00 hod. Pod názvem MEVRO odpovídá se vysílalo ze studia v Karlíně. Na přípravě programu se podílel osvědčený tým z výstavy. Vzdělávací pořady zajišťoval J. Kolář, literární V. Růt a hudební část obstarával L. Čermák. Vysílání „MEVRO programu“ zvýšilo poslechovost stanice až o 300 %, index spokojenosti posluchačů se pohyboval mezi 71–83 %.

Od 14. listopadu se vysílalo na dvou frontách: ve spolupráci s ROH z Radiopaláce pod názvem Veselá neděle a z karlínského studia, kde A. Hostomská připravovala Hovory o zpěvu. V listopadu se dokonce začaly vytvářet zájmové kroužky. „Metoda MEVRO“ se uplatnila i v mimopražské stanici, při vysílání z plzeňského sálu Peklo 5. prosince 1948.

Celková bilance v roce 1948 byla 821 hodin odvysílaných na výstavě a v rámci „mevrálních nedělí“. Na programové poradě v listopadu 1948 se řešila otázka další existence nedělního vysílání MEVRO. Nebylo možné pokračovat ve stávající praxi, kdy nepočtený tým pracovníků připravoval program na neděli při své běžné práci. Duchovní otec MEVRA dr. Kolář navrhl dvě možná řešení: „*Myslím, že jediná možnost dnes je zařadit tento způsob normálně do programu v normálních sezeních programových a aby se jednotlivé odbory a jednotlivé stanice vytváření tohoto programu ujaly. Je tu ovšem ještě jedno řešení, aby si některou neděli vzala celou jedna stanice mimopražská na starost*“.⁴⁵

Do běžné rozhlasové praxe však „metoda MEVRO“ trvale a v plném rozsahu přejít nemohla, protože se stále více uplatňovaly cenzurní zásahy. Jakékoli pokusy o oživení MEVRA musely vzhledem k změněným společenským podmínkám zákonitě skončit nezdarem. Názorným příkladem toho byly besedy Co chcete vědět, v nichž posléze byly přímé telefonické dotazy posluchačů nahrazeny dotazy předem připravenými.

Technika

Význam techniky pro rozhlasové vysílání charakterizují slova ústředního technického ředitele Čs. rozhlasu ing. L. Janíka na programové konferenci v Karlových Varech: „*A proč zde na programových poradách mluvit o technice? Protože je to nakonec u nás v rozhlase*

vždy technika, která vše, co se zde rozhodne, realizuje, poněvadž je to často technika, která pro realizaci programových úkolů možnosti přináší a ovšem je též někdy omezuje. Poněvadž zkratka rozhlas je v jádru technická záležitost.“⁴⁶

Rozhlasová technika se po skončení války nacházela ve značně zdevastovaném stavu. Zařízení brněnské a ostravské stanice bylo z větší části zničeno, bylo nutné alespoň provizorně vybavit i nově vzniklé stanice. Část rozhlasového vybavení Němci demontovali a ukradli, citelné ztráty utrpěl gramoarchiv.

Hlavní příčinou postupného technického zaostávání byla léta války. Vývoj ve světě se nezastavil, nové metody umožňovaly prakticky bezporuchový poslech, zdokonalila se i studiová technika. Čs. rozhlas se proto začal soustavněji zabývat i otázkami nových rozhlasových technologií. Žádný z československých podniků potřebná zařízení nevyrobil, veškeré zařízení bylo z dovozu nebo vyrobené přímo Čs. rozhlasem. Rozhlas z vlastní iniciativy začal s vývojem a výzkumem zařízení, při nichž využíval poznatků z ciziny. Podílel se na speciálních výzkumech moderních rozhlasových zařízení, zařízení pro záznam zvuku, konstrukce moderních rozhlasových přijímačů, televize apod. Státní výzkumná rada jmenovala rozhlas hlavním garantem řady úkolů. Rozhlas se zabýval i otázkami **vysílání na velmi krátkých vlnách a využitím frekvenční modulace**. Pro vývoj televize poskytl rozhlas své technické odborníky, kteří spolupracovali s vojenskými technikami.

Podstatnou část rekonstrukcí a obnovy zařízení rozhlas provedl vlastními silami, z vlastních prostředků a za nepřetržitého provozu. Stav technického personálu byl nízký, bylo třeba zapracovat nové zaměstnance a vyškolit technickou obsluhu pro nově vzniklé stanice. Zaměstnanci nečerpali dovolenou, potýkali se s nedostatkem materiálu a náhradních dílů. Opotřebované technické zařízení procházelo zatěžkávací zkouškou, kapacita pěti hlavních studií na Vinohradské nepostačovala pro rozsáhlý provoz. Těchto pět studií bylo v roce 1946 v provozu s technickou obsluhou 10 200 hodin, navíc řadu hodin byla pracoviště využívána ke zkouškám probíhající bez technické obsluhy. Z celkové doby provozu s technickou obsluhou připadlo 65 % času na zkoušky, 27 % na natáčení a 8 % na přímé vysílání. Poměr přímého vysílání a natáčení dokazoval, že záznam zatlačuje přímé

vysílání. Stejně tak poměr mezi výrobou a vysláním ukazoval na nebezpečný trend, totiž že rozhlas vyrábí podstatně více, než je schopen odvysílat. Čas vyhrazený pro zkoušky byl v porovnání s jinými rozhlasy nedostačující, na což si stěžovali především tvůrci velkých dramatických děl. Chyběl i prostor pro experiment. Nová programová struktura a změna charakteru práce kladly na technické kapacity podstatně větší nároky.

V porovnání s rokem 1938 bylo natočeno o téměř 1800 % více, zatímco stav personálu stoupl pouze o 200 %.

Co se týká vlastního technického vybavení, zlepšilo se oproti roku 1938 zejména po stránce kvantitativní, méně již po stránce kvalitativní.

V roce 1938 měl Radiojournal v Praze k dispozici 2 blattnerphony, 1 stroj na výrobu voskových fólií, 2 stroje na výrobu želatinových fólií.

V roce 1947 byl Čs. rozhlas v Praze vybaven 4 blattnerphony, 2 magnetofony se stejnosměrnou předmagnetizací, 11 magnetofony s vysokofrekvenční předmagnetizací, 4 stroji na výrobu voskových fólií, 3 stroji Philips-Miller (1 nahrávací a 2 reprodukční), 4 stroji na výrobu želatinových fólií.

Počet strojů vzrostl šestinásobně, podobně tomu bylo se záznamovými médii.

V roce 1938 bylo v provozu pouze 102 páسů pro blattnerphon, v roce 1947 již 530 páсů pro blattnerphon, 400 páсků pro magnetofon se stejnosměrnou předmagnetizací, 4380 páсků pro magnetofon s vysokofrekvenční předmagnetizací, 1400 vosků a 500 filmů PM.⁴⁷

Řada technických novinek a zařízení vyrobených technikou Čs. rozhlasu byla poprvé použita na MEVRU: například zapojení telefonů do studia, první veřejné předvedení televize, použití malých přenosných reportážních vysílačů s frekvenční modulací. Přinesly usnadnění práce techniků a reportérů, protože mikrofon nebyl spojen kabelem s ostatním zařízením. Umožňovaly tím volný pohyb a přístup i do míst dříve pro rozhlasové vysílání nedostupných. Nahrazení dosud používané amplitudové modulace modulací frekvenční odstranilo rušení příjmu atmosférickými a podobnými poruchami. Současně frekvenční rozsah byl u nových vysílačů podstatně větší. Další výhodou byly malé rozměry – torba s vysílačem a proudovým zdrojem (který byl podstatně těžší než vysílač) vážila tři a půl kg. Jedna náplň zdrojů

vydržela pracovat čtyři až pět hodin. Problémem zůstával přijímač pro příjem frekvenčně modulovaných signálů, který zatím bylo nutné dovážet. Vedle MEVRA byly tyto vysílače užity i při všesokolském sletu.

Na **všesokolském sletu** bylo poprvé použito inovovaného způsobu **ozvučení prostoru** pomocí reproduktorů umístěných v zemi.

„V podstatě je to reproduktor, který je odolný zcela proti vlhku a je našroubován do závitu jako žárovka na rozvodovou síť. Skruž, v níž je uložen, má jímku a trativod pro odtok přívahu dešťové vody. Masivní ocelolitinový kryt, který dovoluje přejíždět šestitunovým kropicím vozům, má uprostřed malé víčko pro snadný přístup k reproduktorům.“⁴⁸

Ozvučení provedli technici národního podniku TESLA. Autorem vynálezu, zdokonalujícího dříve používané systémy, byl dr. ing. Josef Merhaut. Paralelní chod většího počtu koncových stupňů pro zesilovače umožňoval libovolné rozšíření výkonu, snadné připojení reproduktorů na rozvodnou síť a snadné ovládání z jednoho místa. Díky řadě pohotovostních a kontrolních relé při závadě jednoho z reproduktorů začala ihned fungovat záložní součástka.

Vysílače

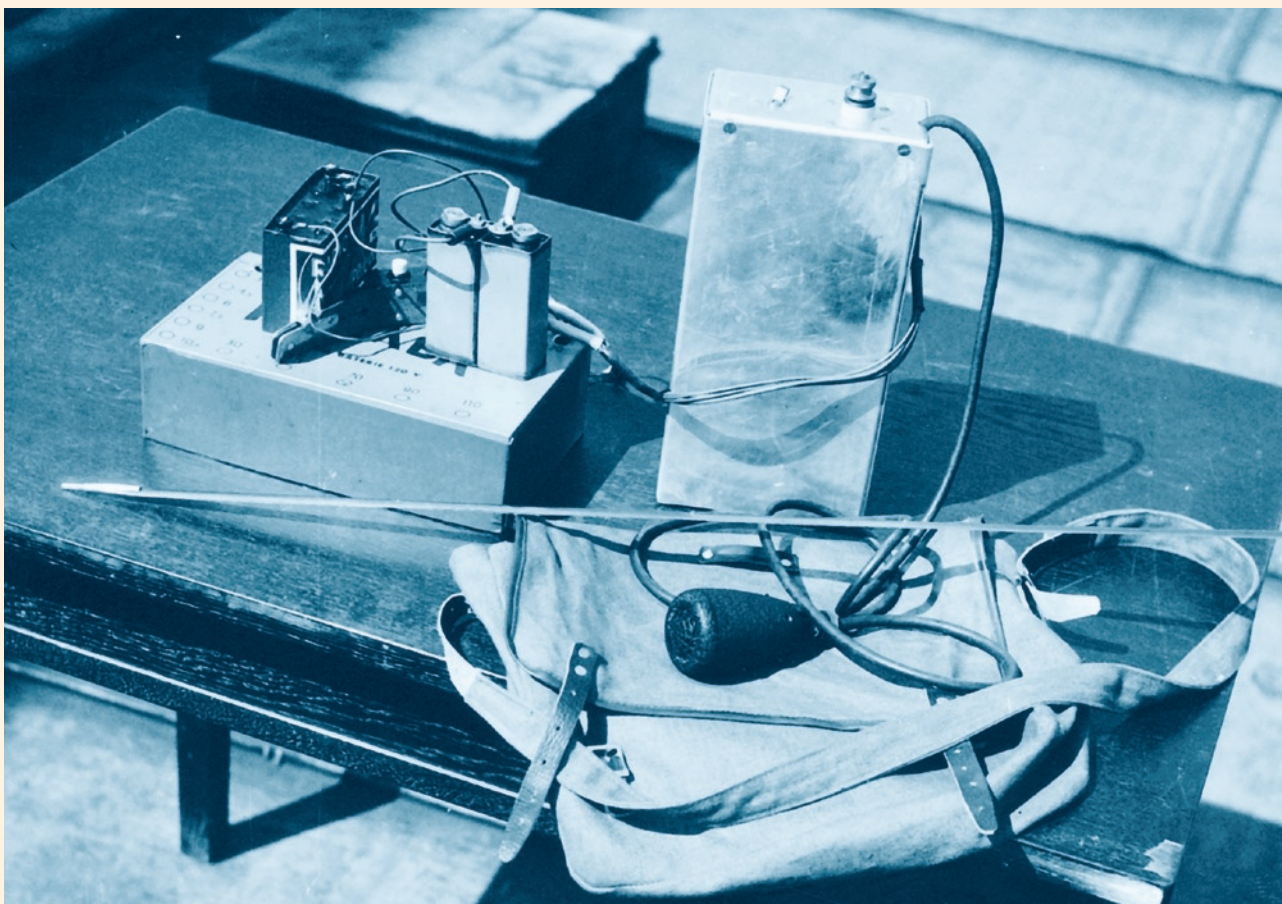
V květnu 1945 měl Čs. rozhlas k dispozici následující vysílače: Praha I-Liblice, Praha II-Mělník, Praha-město, Liblice-dlouhá vlna, Plzeň, České Budějovice, Jihlava, Brno – provizorně 259,1 m, Moravská Ostrava (Mariánské Hory), Bratislava-Kostolany, Poděbrady – KV, 49,92 a 31,41 m.

K 10. listopadu 1945 bylo ukončeno vysílání na vlně 415 m ze strašnického vysílače, Praha II přešla na mělnický vysílač.

K 30. červnu 1946 užíval rozhlas k šíření programu deset stálých a sedm pokusných vysílačů.

Mezi stálé vysílače patřily:

Liblice na vlně 1671 m, 191 kilocyklů výkonem 10 kW,
 Liblice – Praha I 470,2 m, 638 kc, 120 kW,
 Mělník – Praha II 269,5 m, 1113 kc, 60 kW,
 Plzeň 566 m, 530 kc, 15 kW,
 České Budějovice 219,6 m, 1346 kc, 5 kW,
 Brno-Komárov 219,9 m, 1158 kc, 20 kW,
 Moravská Ostrava-Svinov 325,4 m, 922 kc, 11 kW.

Přenosná krátkovlnná vysílačka (1948)

Na Slovensku byly tři vysílače:
Bratislava-Kostolany 298,8 m, 1004 kc, 50 kW,
Banská Bystrica 249,2 m, 1204 kc, 5 kW,
Košice 208,6 m, 1438 kc, 1 kW.

Pokusně vysílaly Hradec Králové, Teplice, Ústí nad Labem, Most, Karlovy Vary, Liberec a Jihlava.

Pro krátkovlnné vysílání sloužil vysílač Poděbrady o výkonu 34 kW.⁴⁹

Významným dnem se stal 4. říjen 1947, kdy zahájil svou činnost **vysílač Morava-Dobrochov** o výkonu 100 kW. Pokrýval signálem celé území Moravy, dobře slyšitelný byl i v Čechách a umožňoval i poslech Čs. rozhlasu za hranicemi.

V roce 1947 pracovalo v Československu jedenáct tzv. oficiálních, tj. poštovní správou provozovaných rozhlasových vysílačů ve středovlnném a dlouhovlnném pásmu. V Čechách to bylo pět vysílačů, na Moravě a na Slovensku po třech. Kromě těchto oficiálních vysílačů působilo ještě několik vysílačů s omezeným výkonem, spravovaných místními národními výbory. Situace byla velmi neuspokojivá, neboť okrajové oblasti republiky nebyly domácím vysíláním dostatečně pokryty. Ke zhoršení stavu přispělo i to, že řada cizích vysílačů vysílala na frekvencích, které jim nebyly přiděleny. Rozdělení stanovil tzv. Luzernský vlnový plán v roce 1933. Československu přidělil sedm vln, potřeba roku 1947 činila

šestnáct. Podobná byla i celková mezinárodní situace; jestliže 130 vln bylo rozděleno mezi 192 uchazečů (některé vlny byly přiděleny jako společné více stanicím), pak v roce 1947 bylo již 294 nároků. Důsledkem toho pak bylo vzájemné rušení vysílačů a redukce okruhů dobré slyšitelnosti. Bylo nutné obnovit pořádek v éteru. O tomto problému jednala v září 1948 v Kodani za účasti 200 delegátů z 33 evropských zemí **Evropská rozhlasová konference** o přerozdělení vln. Výsledkem jejího jednání byla **změna Luzernského plánu**. Čs. delegaci vedl ing. Josef Ehrlich z ministerstva informací, za ministerstvo pošt se účastnili dr. Bušák a ing. Caha, za Čs. rozhlas dr. Václav Urban a ing. Milan Zahradníček. Jednání byla značně obtížná, protože požadavky jednotlivých delegací přesahovaly možnosti, které poskytoval počet vln. Výsledkem jednání byla úmluva podepsaná 15. září. Podle ní čs. zástupci získali čtyři výlučné střední vlny z celkových 40, tři smíšené střední vlny ze 69, ze dvou mezinárodních středních vln účast na obou a ze třinácti výlučně dlouhých vln jednu.⁵⁰ Úspěchem bylo především získání dlouhé vlny, umožňující slyšitelnost hlavního programu na území celého státu.

Přechod na nové vlnové délky podle Kodaňského plánu se začal uskutečňovat k 15. březnu 1950.

Rozhlasová žurnalistika

Odbor pro zvláštní úkoly

Jeho činnost charakterizoval jeho šéfredaktor F. K. Zeman takto:

„Novým přínosem zpravodajství a služeb vzniká totiž rozhlas, který se zapojuje do všech důsledků a do všech krajností do politické služby a do služby životu, životu všednímu a obyčejnému, do služby jeho praktickým potřebám a přímo jeho pracovním úkolům.“⁵¹

Rozsáhlá informační služba na **pomoc obyvatelstvu a vládě** při návratu života do normálních kolejí byla prvním poválečným úkolem rozhlasu. Zpočátku byla součástí vznikajícího zpravodajství, avšak záhy se od něj odpoutala. Definitivní rozdělení zpravodajství a oddělení zvláštních služeb (později odboru pro zvláštní úkoly a regionální pořady) znamenalo jmenování J. Hronka šéfredaktorem zpravodajství.

Během několika prvních poválečných dnů byl do vysílání nejrůznějších informací, oznámení, instrukcí a výzev vnesen systém. Vznikla **rozsáhlá rozhlasová služba**, zahrnující akce:

- a) tzv. pozdravů rodinám (vzkazy rodinám, stručná soukromá oznámení od vzdálených osob o místě jejich pobytu) – 38 000 vzkazů za tři týdny,
- b) vzkazy do Německa a Polska pro vězně koncentračních táborů a totálně nasazené,
- c) pátrání a výzvy o pohřešovaných osobách, úmrtích, pohřbech – za tři měsíce 2136 zpráv,
- d) služba pátrací – pátrání po lidech z koncentračních táborů, totálně nasazených, o nichž neměli jejich blízcí žádné informace.

V 6.15 a 18.15 hod. se vysílaly zprávy o pohřešovaných a informace o zdraví či návratu členů rodin žijících odloučeně. V 19.15 hod. následovaly zprávy pro koncentrační tábory a rodinné příslušníky osvobozených politických vězňů. Ve 12.00 a 18.00 hod. hlásil rozhlas zprávy o padlých a zemřelých a o datech jejich pohřbů. Kromě toho se denně od 9.00 do 19.00 hod. poskytovaly informace o pohřešovaných přímo v budově rozhlasu. Ve 22.30 hod. vysílal rozhlas denně Službu spojencům. Jednalo se o cizojazyčné vysílání, v němž poskytoval pomoc hlavně Rusům, Jihoslovanům, Polákům, Holanďanům a Francouzům.

Prvním úkolem útvaru byla **repatriace** našich občanů, největší a nejvýznamnější organizátorská akce rozhlasu v prvním poválečném roce. Trvala od 10. května⁵² do 23. prosince 1945. Jejím cílem byl co nejrychlejší návrat vězňů koncentračních táborů do vlasti, jak ukládal Košický vládní program. Situaci komplikoval rozvrat dopravy v Německu, zničené tratě, nedostatek dopravních prostředků a pohonných hmot.

Ze 224 dní odbavilo oddělení pro zvláštní úkoly 1700 zvláštních vysílání od 15 do 130 minut, přes 1500 velkých prohlášení, vládních a úředních zpráv, 5000 různých zpráv, pokynů, výzev a přes 200 000 zpráv pátracích, pozdravů, vzkazů, dotazů, pokynů a hlášení pobytu. Sám F. K. Zeman pracoval nepřetržitě 104 dní 14 hodin denně.⁵³

V rámci repatriacní akce byla uspořádána **sbírka pohonných hmot** pro vozidla převážející repatrianty

z Německa, tzv. Akce benzin, která vznikla z podnětu posluchače Jaroslava Matuchy z Prahy. F. K. Zeman do ní zapojil i Emila Františka Buriana, který se vrátil z koncentračního tábora v Neugamme. E. F. Burian požádal o spolupráci své přátele, básníky Jaroslava Seiferta, Vítězslava Nezvala a Františka Halase, kteří napsali agitační verše. Ty recitoval E. F. Burian dne 12. května ve 20.00 hodin. Na přípravě relací se podílel například i herec a režisér Bohuš Hradil. Odezva byla rychlá – za měsíc přinesla sbírka 60 000 litrů pohonných hmot a 25 tun generátorového dříví, které sloužilo pro výrobu dřevoplynu jako alternativního zdroje pro pohon aut. Význam zapojení rozhlasu spočíval především v rychlosti a pohotovosti, neboť Repatriační odbor při ministerstvu ochrany práce a sociálních věcí vznikl až 17. května.⁵⁴ Repatriační a pátrací akce v některých dnech zabíraly až 80 % vysílacího času.

Kromě Akce benzin se ve prospěch repatriantů uskutečnila **národní sbírka a sbírka na pomoc při obnově Lidic a Ležáků**, vypálených nacisty. Celkový výnos představoval 10 milionů korun. Způsob, jakým se rozhlas zhostil organizování repatriace, posiloval důvěru posluchačů a umožnil rozhlasu těžit z toho i při dalších oficiálních akcích.

Služby pohraničí

Další velkou organizátorskou akcí byla tzv. kampaň osidlovací, připravovaná od jara 1946 jako akce hospodářského osídlení měst. Prerostla v rozsáhlou náborovou akci, od 1. července 1946 vysílanou pod názvem **Naše služba pohraničí a budovatelské práci**. Pod vedením F. K. Zemana na ní spolupracovaly všechny stanice Čs. rozhlasu. Jejím cílem bylo nahradit v pohraničí úbytek pracovních sil, k němuž došlo zejména odsunem Němců, zajistit chod průmyslových podniků a řádnou správu národního majetku. Od 1. července 1946 do 15. ledna 1947 bylo ve 199 dnech odvysíláno 220 v průměru patnáctiminutových relací. Obsahovaly úřední zprávy a pokyny, upravující právní, hospodářské, sociální a kulturní poměry v pohraničí, a získávaly pracovní síly pro průmysl. Současně probíhal i nábor pro obory neprůmyslové. Oznamování volných míst, tedy službu poptávkovou, doplnila i služba nabídková. Společně tvořily zprostředkovatelskou službu práce, s níž byla spojena rozsáhlá administrativa (denně bylo v průměru kromě odvysíla-

ných hlášení vyřízeno 420 žádostí). V uvedeném období rozhlas ohlásil v poptávkové službě 132 000 volných míst pro 2065 firem, v nabídkové službě 8000 volných míst. Kvalifikovaný odhad⁵⁵ uváděl 50 000 pracovníků získaných prostřednictvím rozhlasu. Čs. rozhlas poskytoval pohraničí i další pomoc, především službu výrobě, pro niž zajišťoval chybějící materiál a náhradní díly. Vzniklo i zvláštní vysílání pro národní výbory v pohraničních oblastech. Z podnětu ministerstva vnitra zahájil rozhlas boj proti „zlatokopům“, kteří se do pohraničí vydávali za rychlým zbohatnutím. Paralelně s rozsáhlými kampaněmi připravoval zvláštní odbor řadu akcí menšího rozsahu na podporu regionálního podnikání, organizoval pomocné a sbírkové akce typu **Budujeme Slezsko**, **Týden dětské radosti**, sbírku knih pro pohraničí apod. Soustavnou pozornost věnoval pomoci dopravě, propagaci sportovního a civilního letectví, informoval o dávkách na potravinové lístky a zapojil se do mnoha dalších akcí na podporu budovatelského úsilí. Rozhlas tak konal sice bez úředního pověření, ale s vědomou účastí kompetentních míst.

Do organizačních akcí a kampaní se zapojila i studia Čs. rozhlasu (Vánoční strom republiky, pátrací zprávy, sbírka pro repatrianty či sbírka ve prospěch válkou zničeného Slezska, spoluorganizovaná ostravskou stanicí; v jejím čele stáli slepý učitel Jindřich Šajnar a malířka Helena Salichová). Cílem bylo vytvoření patronátů nad jednotlivými slezskými obcemi, poskytování materiální i morální podpory, seznámení se s kulturou kraje a posilování vědomí pospolitosti. Mezi prvními městy, která se do akce zapojila, byly Plzeň, Tábor a Kutná Hora. S obrovským ohlasem se v celé republice i u krajanů v zámoří setkala akce 500 kmotrů opuštěným moravským dětem, u jejíhož zrodu stála brněnská stanice. Během roku se přihlásilo více než pět set jednotlivců a institucí z celé republiky, krajané z Chicaga převzali kmotrovství nad tisícovkou československých dětí. Iniciátorem sbírek v rámci vánočních stromů republiky byla opět brněnská stanice, která využila k propagování organizačních akcí i tzv. kulturních brigád – pořádání koncertů na různých místech, při nichž se návštěvníci seznamovali s činností rozhlasu. Spontánní reakcí posluchačů vznikla například sbírka cukru pro Bulharsko a Jugoslávii, vyvolaná zprávou o jeho nedostatku. Po odvysílání zprávy o neštěstí na dole Koh-i-noor v Lomu

u Mostu zaslali posluchači několik milionů korun na pomoc rodinám obětí. Stejně tak i zmínka Josefa Koláře o nedostatku krmné řepy pro pokusná zvířata v bakteriologickém ústavu (1947) měla okamžitý ohlas. Do ústavu i do rozhlasu denně přicházely balíčky z celé republiky. Kladně reagovali posluchači i na další výzvu J. Koláře, aby darovali krev a přispěli k záchraně lidských životů. Tato akce byla počátkem organizovaného dobrovolného dárcovství krve.

Od podzimu 1946 se stálým úkolem zvláštního odboru stala **propagace dvouletého plánu** a v této souvislosti **koordinace odborných rozhlasů**. Zvláště významná byla pomoc rozhlasu při propagaci a organizování zemědělských brigád, kterým zvláštní odbor věnoval v období od počátku léta do října 1946 celkem 23 relací. Čs. rozhlas nepomáhal zemědělství jen propagací, ale i praktickou pomocí formou brigád. Od listopadu se rozhlas angažoval i v začlenění tělesně postižených do aktivní práce. Průběžně zajišťoval **služby pro úřady, korporace a spolky** a pokračoval v organizování pravidelné pátrací služby. V rámci podpory dvouletého plánu zahájil od 2. února 1946 pravidelné denní vysílání pro horníky.

Kromě organizačních akcí rozhlas poskytoval v řadě případů i individuální poradní službu: posluchači se na něj s důvěrou obraceli, protože rozhlas buď pomohl přímo, nebo odkázal na příslušné organizace.

Úspěch rozhlasových kampaní ukázal sílu rozhlasového působení. Redaktor vystupoval jako organizátor a iniciátor a stával se významnou politickou osobností. Změna společenské funkce rozhlasu přinesla i změnu stylu práce. Vytvářel se nový systém práce celého redakčního kolektivu, budovalo se obsáhlé informační zázemí. Jedním ze základních rysů práce oddělení pro zvláštní úkoly se stala improvizace. Výjimečnou osobností v tomto směru byl vedoucí oddělení F. K. Zeman. Jeho styl práce přebírali další redaktoři.

Názorným příkladem vlivu rozhlasu byla **chmelová kampaň** v roce 1947. Na sklizeň bylo třeba zajistit sezonní dělníky. Na naléhavá slova F. K. Zemana reagovalo během týdne podstatně více dobrovolníků, než bylo pro sklizeň zapotřebí, a hlásili se další. Výsledný počet překročil požadavek o dvacet tisíc. Pracovníci Čs. rozhlasu šli příkladem, heslo „Pojďte s námi na ten chmel“ naplnili skutkem a vytvořili samostatnou rozhlasovou brigádu z redaktorů, režisérů, techniků i herců.⁵⁶

V roce 1947 následovaly další velké **kampaně**, nazývané souhrnně **vyživovací**. Byly vyvolány obrovským suchem a následnou neúrodou, které ČSR zasáhly v prvním roce dvouletky. Na pomoc vládě opět přispěchal rozhlas a od září do prosince 1947 prováděl tři velké kampaně. První z nich byla kampaň výkupová s cílem zvýšit od zemědělců výkup obilí a brambor pro veřejné zásobování. Na ni navazovala kampaň pod heslem Mléko všem dětem, směřující k zajištění dodávek mléka do mlékáren. Jako doplněk kampaně výkupové před Vánoci probíhala kampaň Vesnice městům k Vánocům. Souběžně s touto kampaní probíhala již tradiční akce Vánoční strom republiky a jednorázový sběr starého papíru v Praze, Brně a Ostravě.

Dalšími kampaněmi na podporu vládní hospodářské politiky byly propagace šetření elektrickým proudem, sběr textilu, opatrování bytů pro vysokoškolské studenty v Praze, pomoc oblastem postiženým povodněmi, propagace Národní směny mládeže, samostatná rozhlasová akce Knihy pro pohraničí. Úspěchem propagačních akcí bylo i získání brigádníků pro kladenský uhelný revír. Soustavnou podporu věnovalo zvláštní oddělení i Národní soutěži a akcím pořádaným ministerstvy na podporu splnění úkolů dvouletého plánu.

Kampaně a organizátorské akce Čs. rozhlasu měly zásadní význam pro chod a obnovu hospodářství státu.

Zpravodajství

Vlastní, na ČTK **nezávislé rozhlasové zpravodajství** se začalo vytvářet 10. května 1945. Jeho vznik inicioval prof. Matoušek slovy adresovanými F. K. Zemanovi: „*Je třeba se zbavit závislosti na Četce, musíme mít svoje vlastní zpravodajství a informace a jediný, kdo to může dělat, jste vy.*“⁵⁷ A tak F. K. Zeman za pomoci Jana Weniga, Václava Linharta a Jaroslava Hájka začal vytvářet základy vlastního rozhlasového zpravodajství. Po nástupu B. Laštovičky byl do funkce šéfredaktora jmenován Jiří Hronek, který kromě toho, že byl výborným a pohotovým novinářem, byl i velmi ambiciózní člověk se sklony k velikášství.⁵⁸

Jiří Hronek (1905–1987)

S novinářskou praxí začínal v Melantrichu. V letech 1940–1945 pracoval v rozhlasovém oddělení ministerstva

zahraničí v Londýně. Od roku 1945 do roku 1948 byl šéfredaktorem politického zpravodajství Čs. rozhlasu. Jeho zásluhou se do praxe Československého rozhlasu přenesly zkušenosti z vysílání BBC. V červnu 1948 se stal generálním ředitelem informační kanceláře ministerstva informací; počátkem padesátých let byl jako příslušník tzv. západního odboje vyhozen a působil jako redaktor v méně významných periodikách. V letech 1945–1951 byl členem předsednictva Svazu čs. novinářů; v letech 1947–1951 generálním sekretářem Mezinárodní organizace novinářů.⁵⁹ Jako první československý novinář byl pozván rozhlasovým odborem Společnosti národů k zavedení a organizaci československého vysílání při Společnosti národů.⁶⁰

Pro vysílání zpravodajských a politických programů byla určena vysílací stanice Praha I. Zpravodajské relace se vysílaly ve všední dny v 7.00, 10.00, 13.00, 16.00, 19.00 a 22.00 hodin. Zpravodajství na Praze I vedené šéfredaktorem J. Hronkem se postupně dotvářelo, specializovalo se výhradně na zpravodajské relace. Relace charakteru veřejné služby zajišťoval zvláštní odbor vedený F. K. Zemanem. Čs. rozhlas sice i nadále přebíral zpravodajství ČTK, ale doplňoval je zpravodajstvím vlastním, které vytvářeli **redaktoři specializovaní na určité oblasti**. Doba po válce byla pro získávání kvalitních novinářů velmi nepříznivá, protože je potřebovaly i noviny a časopisy. V neprospěch rozhlasového zpravodajství působilo i to, že se jednalo o záležitost novou, bez předchozí tradice.

Ze zkušenějších novinářů přišel do zpravodajství (díky dohodě o poměrném zastoupení politických stran) z Melantrichu jako zástupce národně socialistické strany Miloš Midloch, z Orbisu za sociální demokracii Vladimír Veselý. Dalším zkušeným novinářem byl Jaroslav Ondráček, který působil především jako parlamentní zpravodaj. Z ostravské odbočky přišel Karel Beba, který připravoval ranní přehledy tisku. Mezi novináře, kteří pracovali v prvních poválečných letech v rozhlasovém zpravodajství, patřili například František Gel, Jaroslav Bor, Bohuslav Švec, Jiří Ruml, Ludvík Aškenazy, Arnošt Lustig.

Jedním z prvních pravidelných pořadů rozhlasového zpravodajství se stala **Kulturní hlídka**. U jejího zrodu stál počátkem června 1945 **dr. Jan Wenig**. Zpočátku byla obdobou kulturních hlídek v tisku, postupně kolem sebe soustředila vynikající odborníky ze všech oblastí

kultury. Posлуhači se v Kulturní hlídce dozvídali o všem významném, co se v kultuře odehrávalo. Hosty byli režiséři, dramatici, herci, vysílaly se úryvky z divadelních představení a koncertů, kritiky, debaty. Na přípravě pořadů spolupracovali Ivan Urban a Jiří Mucha. Kulturní hlídka se mohla svobodně rozvíjet jen do nástupu cenzorů. V březnu 1950 zanikla.

Rozhlasové noviny

Dne 16. září 1945 se ve vysílání Československého rozhlasu poprvé objevila hlavní zpravodajská relace pod názvem **Rozhlasové noviny**.

Vzorem pro Rozhlasové noviny se staly tzv. noční mluvené noviny z Londýna, na jejichž přípravě se J. Hronek za války podílel: z různých zpráv dodávaných agenturami a z monitoringu vysílání českého a slovenského rozhlasu byly vybírány nejdůležitější zprávy, které redaktor krátce, výstižně a vtípně komentoval.⁶¹

Jednalo se o **zpravodajský magazín** nového typu, pro který získal J. Hronek celých 60 minut v nejlukrativnějším večerním čase, od 19.00 do 20.00 hod. Nahrazoval dosavadní dvacetiminutové Zpravodajství Čs. rozhlasu.⁶² Přinášel aktuální zprávy s cílem informovat posluchače a utvářet jeho názory a postoje. Používal k tomu zpravodajské i publicistické žánry. Velký důraz byl kladen na úvodní a závěrečné zprávy. Ideální zprávu tvořilo pět až šest řádek, úvodní věta měla nahrazovat novinařovský titul. Postupně se relace dotvářela a zdokonalovala, doplňovala se akustickými předěly a znělkovou grafikou, vznikaly pravidelné rubriky. Pod názvem **Jak je to s...** byly zavedeny zvláštní přílohy, v nichž se Čs. rozhlas zabýval podrobněji problémy, které zajímaly posluchače. K udržení pozornosti posluchačů přispívalo střídání žánrů i velká míra autentičnosti. Kromě základní informace uvádějící problém byly do relace zařazovány komentáře a vystoupení zajímavých osobností, stanoviska odborníků a rozhovory s lidmi dotčenými daným problémem. Na konec Rozhlasových novin byly zařazovány zajímavosti a sportovní zprávy, přibýly i scénky, skeče a písničky, vznikla **pestrá zpravodajská pásma**.

Rozhlasové noviny se vysílaly denně na všech programových okruzích. Na Praze II končily v 19.30 hod. Od 17. září 1945 bylo na Praze II ve 12.00 hod. zavedeno ve všední

Beseda Rozhlasových novin (1948)

dny vysílání pro venkov, na Praze I se vysílalo osidlovací zpravodajství, které vysílaly též Plzeň, České Budějovice a Východočeský vysílač. Slovensko vysílalo své vlastní Rozhlasové noviny, ostatní stanice s výjimkou Brna II do 19.45 hod. přejímaly program Prahy I, od 19.45 hod. navazovaly vlastním zpravodajstvím – Hlas Moravy (Brno), Rozhlasový deník Ostravska, Západočeské rozhlasové noviny a Jihočeské rozhlasové noviny. Tento stav byl odsouhlasen i programovou konferencí ve Zlíně.

Velmi populární se u posluchačů stala nedělní hodinová **Beseda Rozhlasových novin**, připravovaná Karlem Pechem. Vysílala se od září 1946 před Rozhlasovými novinami. Stálými účastníky byli kromě K. Pecha herci

Ludmila Burešová, Václav Voska, Ota Ornest, Bohumil Bezouška a Bohumil Švarc, kteří tvořili základní šestici. Častými hosty byli Josef Hlinomaz, Jan Pivec, František Filipovský, Stanislav Neumann, Josef Kolář. Nejoblíbenějším aktérem byl jezevčík Karla Pecha Ferda z Karlína, který se do vysílání zapojoval občasným štěkotem. Pořad měl charakter kaleidoskopu zajímavostí. Pozornost posluchačů upoutával i soutěžení, které se setkaly s obrovským ohlasem. Týdně docházelo do rozhlasu i přes 20 000 odpovědí na lístcích s ustríženým rohem. S přibývajícím počtem nejrůznějších lektorů a cenzorů po únoru 1948 začala úroveň Besed upadat. Poslední Besedu odvysílal rozhlas 23. května 1948.

Podobně jako nedělní Beseda je s Rozhlasovými novinami spojeno i **vysílání reportáží Jiřího Hanzelky a Miroslava Zikmunda**. Jejich reportáže z Evropy, Afriky a Ameriky se vysílaly nepřetržitě po dobu pěti let a patřily k nejposlouchanějším rozhlasovým pořadům. Vysílání začalo 11. června 1947, celkem bylo odvysíláno sedm set reportáží, které seznámily posluchače se 48 zeměmi. Poslední čtvrthodina nazvaná Opět v Československu byla odvysílána 26. srpna 1952.⁶³

Jednou z nejvýznamnějších osobností v rodícím se rozhlasovém zpravodajství se stal **František Gel**.

František Gel (1901–1972)

Vlastním jménem František Feigel. Působil jako **mimořádný zpravodaj z norimberského procesu s válečnými zločinci**⁶⁴. Od 20. listopadu 1945 do dubna 1946 zprostředkoval F. Gel posluchačům jednání tribunálu; jeho příspěvky se vysílaly dvakrát denně, večer jako součást Rozhlasových novin. Kvůli nefungujícímu spojení bylo nutné posílat zprávy prostřednictvím anglických spojářů přes New York, odkud přicházely telegraficky do Prahy značně zkomolené. Gelovi se podařilo objevit starý kabel, vedoucí z Lisabonu do Vladivostoku přes Prahu, a tak dokázal takřka nemožné, neboť všichni ostatní zpravodajové posílali zprávy přes vojenskou misi. V dubnu vystřídal Gela ve funkci zpravodaje Miroslav Oplt, který zprostředkoval posluchačům procesy s protektorátní vládou a K. H. Frankem. Na vyhlášení rozsudku se vrátil F. Gel. A opět se vyznamenal – díky své preciznosti neodeslal zprávu o vykonání rozsudku předem, a tak byl Čs. rozhlas jediný, kdo informoval o sebevraždě H. Göringa.

Rozhlasové zpravodajství se může pochlubit i jedním světovým primátem. Jako **první** začal 19. března 1946 Čs. rozhlas vysílat **reportáže a přímé přenosy z parlamentu**.

Zpravodajství a zejména Rozhlasové noviny podporovaly vládní program prostřednictvím komentářů a projevů představitelů hospodářského života, především ministrů a ředitelů zárodných průmyslových podniků. Hned v červenci 1946 rozhlas zorganizoval soutěž k Budovatelskému programu Gottwaldovy vlády. Z vybraných odpovědí byl připraven seriál **Občané hovoří o Budovatelském programu**, vysílaný v Rozhlasových novinách v týdnech od 21. července a od 4. srpna. Stal se jedním z typů propagandistických pořadů. Autorům vybraných odpovědí náležel honorář

za příspěvek, odpověď vyhodnocená posluchači jako nejlepší byla oceněna částkou 1000 korun. Klíčovým tématem ve zpravodajských relacích se stala dvouletka. Na první pracovní den dvouletky připravil rozhlas rozšířené Rozhlasové noviny s reportážemi z nejrůznějších pracovišť. Vysílaly se až do 22.30 hod. a na jejich přípravě spolupracovaly všechny regionální stanice.

Bylo třeba přesvědčit národ, že práce pro celek přinese užitek každému jednotlivci. Proto rozhlas zahájil **tažení proti všem nepravostem**. Při akci Sběr starého papíru vyzvaly Rozhlasové noviny posluchače, aby jim oznamovali existenci skladů starého papíru. Na základě oznámení posluchačů se podařilo nedostatek papíru odstranit.

Redaktoři zpravodajství se podíleli i na boji proti šmečině, který měl u posluchačů obrovský ohlas. K těmto relacím přicházela denně v průměru stovka dopisů od jednotlivců i institucí. Zpravodajství se zapojilo i do mobilizace mládeže, do boje proti kartelům, předražování nočních lokálů a vydírání podnájemníků. Ve všech případech byla za přispění Čs. rozhlasu zjednána náprava. Nejvýrazněji se v kampani proti černému obchodu angažovalo rozhlasové zpravodajství v rubrice Rozhlasových novin **Černá kronika**. Její přípravy se ujal redaktor **Jaroslav František Němeček**. Kritizoval všechny nešvary, jmenoval konkrétní osoby a usvědčoval je z podvodů. Několik postižených na něj podalo žalobu, soud jej však ve většině případů osvobodil. K největším akcím rozhlasu v boji proti hospodářské kriminalitě patřilo tažení J. F. Němečka v tzv. textiliádě.

Textilní zboží bylo na příděl, ale obchody zely prázdnotou. Na příkaz ministra vnitřního obchodu A. Čepičky byl před Vánocemi 1947 proveden soupis všech zásob soukromého velkoobchodu. J. F. Němeček pak denně informoval posluchače o statistických metřích látek a dalším utajeném textilním zboží. Velkoobchod byl z distribuce vyřazen, byly zřízeny oblastní rozdělovny a zboží se dostalo na trh.

Rozhlas poukazoval i na sabotáže v zemědělství – porážky načerno, neodevzdávání povinných dodávek, předražování. Především rok 1947 s katastrofálním suchem a následnou neúrodou vytvářel podmínky pro spekulanty a šmelináře. Kromě zpravodajství se do boje proti „škůdcům národního hospodářství“ zapojilo i oddělení pro zvláštní úkoly a odborářské vysílání, především

komentáři A. Zápotockého. Rozhlas ve službě republiky odhaloval a zveřejňoval podvody ve stavebnictví nebo kolem restitucí. I přes nesporné zásluhy se ve svém tažení nemalou měrou podílel na **honu na čarodějnice** rozpoutaném komunisty.

Na druhé straně si i sami redaktoři uvědomovali, že je nutné ukazovat nejen stinné, ale i světlé stránky poválečného vývoje. Tak vznikla **Bílá kronika**, pořad o lidské ohleduplnosti, kolegiálnosti a dobré vůli, o těch, kteří dělají více než jen pouhou povinnost. Je spojena se jménem F. Gela a Rozhlasovými novinami. Poprvé se vysílala 6. ledna 1947.

Bílá kronika začínala citátem o osudech Jeruzaléma z Josefa Flavie: „Svaté město padlo, protože každý konal svou povinnost. Svaté město padlo, protože každý konal jen svou povinnost. Svaté město padlo, protože každý konal jen svou povinnost.“⁶⁵

Za leden a únor obdržel rozhlas 1400 dopisů, reagujících na pořad. Relace neměla své pravidelné místo ve struktuře Rozhlasových novin, neměla pevnou délku ani tvar. Až do poloviny roku 1948 nechyběla v žádném vydání večerních Rozhlasových novin.

Novinkou v oblasti zpravodajství bylo zavedení patnáctiminutových ranních Rozhlasových novin vysílaných od 17. března 1947 v 5.00 hod.⁶⁶ Další zpravodajská relace v délce pěti minut doplněná přehledem z domácího tisku se vysílala v šest hodin, o hodinu později byly pětiminutové zprávy doplněny informacemi ze světového tisku. Polední zpravodajská relace a závěrečné večerní zprávy se posunuly o 30 minut (na 13.30 a 22.30 hod.). V hlavní zpravodajské relaci, Rozhlasových novinách, byly zavedeny formou poznámek ke dni dvouminutové komentáře na aktuální téma.

Po únoru 1948 se ukázalo, že heslo zvolené ke dvouletému plánu „Dvouletka – dva stupně k blahobytu“ navozovalo v posluchačích představu zcela odlišnou od reality. Zpravodajství zaplavila vlna anonymních dopisů. Jedním z nich byl tento: „*Prosím Vás, zařídte to tak, aby se u Vás v té době, kdy je Londýn, to je od 10 do 11, vysílal nějaký program, který nikdo neposlouchá. Snad nejlépe ÚRO, neboť my bychom neradi přišli v Čs. rozhlasu o něco závažného. A my Vás potom budeme za to zase poslouchat, až se poměry obrátí*“.⁶⁷ Podobné ohlasy vedly ke změně zpravodajské relace ve

22.30 hod., která se začala orientovat téměř výhradně na zprávy ze zahraničí.

Neúspěch při propagaci dvouletého plánu přiměl vedení zpravodajství k rozhodnutí orientovat propagaci „pětiletky“ konkrétněji. Do Rozhlasových novin byla nově zařazena relace **Dříve, jindy, nyní**, která na konkrétních číslech ukazovala růst životní úrovně.

První zahraniční zpravodajové Čs. rozhlasu

Pro politické zpravodajství bylo velmi důležité vybudování vlastní sítě zahraničních zpravodajů. Průkopnickými činy v tomto směru byla vyslání Františka Gela jako mimořádného zpravodaje na norimberský proces s nacistickými zločinci a zpravodajství ze zasedání Spojených národů v Londýně, kam poprvé jako doprovod oficiální vládní delegace vycestoval **Václav Linhart**, i z mírové konference v Paříži. Do roku 1947 vlastní síť zahraničních zpravodajů Čs. rozhlasu pokrývala Londýn (**Václav Linhart**), Varšavu (**Karel Hrabal**) a Bělehrad (**Miroslav Čapek**), dopisovatel byl v Moskvě, stáli spolupracovníci působili v Berlíně, Paříži a Vídni. V roce 1948 přibyl zpravodajové v tehdejší západní Německu (**Vladimír Veselý**) a USA (**Miloš Midloch**). Po únoru 1948 předal rozhlas torzo zpravodajské sítě České tiskové kanceláři.

Reportážní oddělení

V prvních měsících po skončení války asistovali rozhlasoví reportéři Josef Cincibus, František Komenda a Alfréd Technik u všech manifestací, oslav, pietních akcí, obnovení činnosti kulturních a společenských institucí, sjezdů apod. Oddělení přenosů zajišťovalo v roce 1946 celkem 788 přenosů (8623 hodin čistého času). Největší podíl připadl na přenosy z lidových soudů (96 přenosů, 2450 hodin), z oblasti hospodářské (65 přenosů, 1120 hodin), z parlamentu a voleb (28 přenosů, 450 hodin) a z manifestací a oslav (35 přenosů, 400 hodin). Realizace přenosů prověřovala pohotovost a schopnosti reportérů, neboť bylo nutné se vypořádávat s častými změnami a dodatečnými požadavky.

Reportážní program Prahy obnášel 45 minut týdně, z toho nejaktuálnější část byla zařazována do Rozhlasových novin (asi čtyři až pět minut). A právě v nich byla reportáž zpočátku největším problémem. Reportážní oddělení nebylo zvyklé na zhuštěné a krátké reportáže,

kteře vyřadovol charakter souhrnné zpravodajské re- lace. Jiř na programové konferenci v Gräfenberku bylo konstatováno, že reportážní forma se častým užíváním dostala do krize. Reportážní oddělení kromě vlastních pořadů a příspěvků do Rozhlasových novin připravovalo reportáže pro odborné rozhlas, rozhlas pro ženy a pro zábavné pořady, do nichž přispívalo záběry z divadel a kabaretů. Kontraproduktivním prvkem bylo vysílání reportáží z procesu s protektorátní vládou. Právě jejich vysílání ukázalo potřebu nového přístupu. Posluchači poukazovali na to, že reportáže pokračují ve stejném duchu jako v období protektorátu. Negativní ohlasy byly i na vysílání manifestací, které v posluchačích vzbuzovaly dojem, že se více mluví, než pracuje, a které byly do jisté míry také reminiscencí minulosti. Při uniformitě obsahu i výrazu bylo nutné uplatnit individuální projev reportéra. Jedním z východisek bylo **užívání stylizované reportáže**.⁶⁸ Při hledání nových pracovníků pro reportážní oddělení se pozornost obracela stále častěji na spolupráci s regiony, do celostátního vysílání se zařazovalo stále více jejich příspěvků.

Novinkou v oblasti reportážní bylo po gräfenberské konferenci **zavedení typické reportáže z jednoho pracovního dne dvouletky**. Na těchto reportážích se podílely všechny stanice.

Od srpna do prosince 1946 bylo jen v Praze odvysíláno 296 reportáží v rozsahu 75 hodin, za celý rok 721 reportáží v rozsahu 431 hodin. Do června 1947 přibýlo 102 hodin reportáží například z mistrovství světa v hokeji, z uvítání volyňských Čechů v Žatci, z návštěvy vládní delegace ve Varšavě, z velikonočních bohoslužeb (celkem 267 snímků a rozhovorů). Za celý rok 1947 celý Čs. rozhlas odvysílal 1063 hodin reportážního programu. Rok 1948 nabitý významnými událostmi (Slovanská výstava, Všesokolský slet, MEVRO) znamenal pro reportážní odbor velkou zatěžkávací zkoušku, v níž obstál se ctí.

Reportáž a její využití ve vysílání dokládaly, že je často svébytným programem, nikoli jenom služebnou formou. Současně však jednotlivé odbory zřizovaly funkce vlastních reportérů. Šéf reportážního oddělení tak měl mít více času na koncepční a řídicí práci, mohl se věnovat vyhledávání talentů a reportovat jen nejvýznamnější události.

Sportovní zpravodajství

Sportovní zpravodajství bylo v letech 1945–1948 **součástí zpravodajského odboru**. Vedoucím sportovní redakce byl **Josef Hora**, v reportážním oddělení byl zaměstnán sportovní reportér **Ota Procházka**. K externí spolupráci byl pravidelně zván i známý předválečný sportovní redaktor **Josef Laufer**. Na přenosech významných sportovních událostí spolupracoval s pražskou sportovní rubrikou i slovenský reportér **Štefan Mašlonka**. První ukázkou této česko-slovenské spolupráce bylo fotbalové utkání, které sehrála v červnu 1945 Slavia v Bratislavě. Komentoval je J. Laufer se Š. Mašlonkou, stejně jako odvetu hranou na Masarykově stadionu na Strahově.⁶⁹ Na podzim 1945 komentoval redaktor O. Procházka ze Stockholmu hokejový zápas Švédsko–ČSR. V roce 1946 vysílal Čs. rozhlas přenosy z druhého kola Davisova poháru mezi Československem a Jugoslávií či z lehkooatletického mistrovství republiky na Strahově, do něhož ředitelství Čs. rozhlasu věnovalo broušený pohár, určený pro vítěze běhu na 800 metrů. Ze sportovních událostí roku 1947 bylo nejvýznamnější mistrovství světa v ledním hokeji, konané v Praze na Štvanici. Za zmínku stojí, že v tomto roce se rozhlas (patrně) poprvé musel vypořádat s požadavkem pořadatelů na **platby za sportovní přenosy**. V roce 1948 k nejvýznamnějším sportovním akcím patřily **zimní a letní olympijské hry a XI. všesokolský slet**. Ze zimních olympijských her ve Svatém Mořici zprostředkovali sportovní komentátoři osm přenosů z hokejových utkání a denně deset minut informací pro Rozhlasové noviny. Letní olympijské hry z Londýna komentovali společně J. Laufer a Š. Mašlonka.

Komentář

I když redaktoři pracovali v poválečném období ve složitých podmínkách a ve značně hektickém tempu, dokázali posluchače nejen informovat, ale i přesvědčit o prospěšnosti toho či onoho konání, často na základě minimálních podkladů. Skutečným mistrem byl v tomto směru F. K. Zeman, který dokázal z několika útržkovitých poznámek vykouzlit rozsáhlý komentář. V Rozhlasových novinách právě komentář dosáhl nebývalého rozmachu, stal se **nejrozšířenějším rozhlasovým žánrem** a pronikl do metod práce všech redakcí. Postupně si rozhlas vytvořil okruh stálých komentátorů rozhlasových i ex-

terních: přední místa zaujímal F. K. Zeman, J. Kolář a J. Hronek. Z externích komentátorů byli nejznámější E. F. Burian, Z. Nejedlý a A. Zápotocký.

Zdeněk Nejedlý proslul svými nedělními komentáři **Na okraj dne**, které se vysílaly od počátku roku 1946 nepřetržitě po dobu deseti let. Byly to **propagandistické komentáře** na aktuální téma. Zabývaly se běžnými otázkami, které zajímaly snad každého člověka – otázkami války a míru, národní hrdosti, charakteru národa i jednotlivce.

Zdeněk Nejedlý nebyl v rozhlasové práci žádným nováčkem, neboť v Čs. rozhlasu (Radiojournalu) působil poměrně často již v předválečném období. Za války se podílel na československém vysílání z Moskvy a Kujbyševa. V práci pro Čs. rozhlas zužitkoval všechny dosavadní rozhlasové zkušenosti, stejně jako své působení univerzitního profesora.

Komentáře byly srozumitelné, Nejedlý postupoval od vysvětlení problému přes jeho analýzu až ke sdělení vlastního stanoviska. Velice často uplatňoval historické paralely.

Na rozdíl od něj se E. F. Burian zabýval ve svých komentářích, které začal připravovat bezprostředně po skončení války, demonstrací negativních jevů v naší společnosti, vyzýval všechny a především mládež k zapojení se do budovatelského úsilí. Kriticky vystupoval proti všem nepořádkům a úpadku morálky. Část posluchačů byla nadšena, uznávala jeho právo pronášet komentáře v tomto duchu, ostatní je zcela odmítali pro jejich kazatelský styl, patetický projev a přílišnou subjektivizaci.

Významné místo mezi rozhlasovými komentátory v letech 1945–1948 zaujímal Antonín Zápotocký, který nejčastěji vystupoval v odborářském vysílání. Jeho výklady vycházely z životních zkušeností, byly prosté, srozumitelné, pronášené v lidovém duchu. První vystoupení A. Zápotockého v rozhlasu se uskutečnilo 13. června 1945, při zahájení vysílání Ústřední rady odborů. Do února 1948 absolvoval 261 vystoupení.⁷⁰

Z rozhlasových komentátorů je třeba přiblížit alespoň F. K. Zemana.

František Kamil Zeman (1904–1979)

Jeho spolupráce s rozhlasem začala již v roce 1930, kdy jako externista pracoval pro brněnskou stanici. V letech

1933–1938 působil v různých funkcích v ostravské odbočce Radiojournalu, odkud v roce 1938 přešel do Prahy. Obrovskou Zemanovou předností byla schopnost dokonalé improvizace. Bezprostředně po válce se osvědčil při rozsáhlých akcích organizačního charakteru a stal se šéfredaktorem oddělení pro zvláštní služby.

Jeho komentáře, často tvořené přímo před mikrofonem jen z několika kratičkových poznámek, získaly široký okruh posluchačů. **F. K. Zeman** se stal **nejpopulárnější rozhlasovou osobností**.

Krátkovlnné vysílání

navázalo po květnu 1945 na tradice předválečného krátkovlnného vysílání. Bylo obnoveno na vlně 31,41 m 20. června 1945. Zahajovací relace byla vysílána v anglickém jazyce.⁷¹ Krátkovlnné vysílání bylo **součástí zpravodajského odboru**, zaměstnávalo 65 lidí, řada z nich byla cizími státními příslušníky. Vysílalo v osmnácti jazycích 7,5 hodiny denně, v anglickém a ruském jazyce až tři relace denně. Program tvořily **zprávy, komentáře, přednášky, fejetony a reportáže**. Hosty ve vysílání byly často významné osobnosti. Za dobu svého trvání získalo zahraniční vysílání množství posluchačů na celém světě (v Německu, Itálii, Kanadě, Anglii, Belgii a řadě jiných zemí).⁷² K nejvýznamnějším patřily relace Praha dnes či Napříč Československem. Reportážní, nauková a literární pásma byla zaměřena na propagaci Československa a českých autorů, hudební pásma přinášela portréty skladatelů.

Postupně se formoval program (byly zavedeny pravidelné rubriky). Vytváření jazykových mutací přispělo i ke zhuštění programu. Zdroji pro práci krátkovlnného vysílání byly ČTK, tisk, tiskové materiály ministerstva informací, rozhlasové zpravodajství i pořady slovesného odboru.

Od 1. ledna 1948 vznikla rubrika Hospodářský přehled a byly zavedeny komentáře k událostem mezinárodního významu z oficiálního československého hlediska.

Zlom ve vývoji rozhlasového zpravodajství

Po zvolení J. Hronka generálním tajemníkem Mezinárodní organizace novinářů (MON) na druhém sjezdu konaném v létě 1947 v Praze se jeho častá nepřítomnost negativně promítla do vývoje zpravodajství i do podoby Rozhlasových novin. Do jejich skladby začaly více zasa-

hovat rozhlasový odbor ministerstva informací i tiskový odbor KSČ, kam se mladí nezkušení redaktoři „chodili radit“. Po vytvoření politické a informační skupiny v červnu 1948 se změnil systém řízení, posílil se byrokratismus a centralismus (například politické zpravodajství a zvláštní oddělení vydávaly na každý týden pracovní plán, politické a taktické směrnice ad.).

Úpadek slibně se rozvíjejícího zpravodajství dovršila Hronkova nástupkyně **Marie Kofátková**, dosazená sekretariátem ÚV KSČ. Jejím přičiněním vzalo za své vše dobré z rozhlasové žurnalistiky. Její zástupce **Václav Kofřínek**, který za ni zpravodajství prakticky řídil, vytvořil sekretariát, kontrolující veškeré materiály pro vysílání. Zcela nekriticky se přejímalo vše sovětské, do vysílání pronikalo **stále více demagogické propagandy**.

Vzdělávací pořady

Vzdělávací pořady se orientovaly na podporu vládního programu, výstavbu republiky a všeobecné rozšíření vzdělání. Řada relací byla obsahově zaměřena na výchovu ke státnosti, prohlubování sociálního citění, znalost socialismu a správní organizaci státu. K těmto tzv. nosným tématům sloužily jako doplněk pořady připomínající významná jubilea a osobnosti, pořady zabývající se poměrem Čechů a Slováků i obecné slovanskými záležitostmi.

V plnění tzv. státněpolitických úkolů se vzdělávací odbor zaměřil především na **propagaci dvouletého plánu**. Současně přibližoval posluchačům činnost státních úřadů, orgánů státní správy, parlamentu apod., seznamoval je se životem jiných zemí, s poznatky z oblasti přírodních a technických věd a významnými historickými výročími.

Na programové konferenci v Gräfenberku byl program vzdělávacího odboru formulován do následujících bodů:

„1. Zdůraznění realistického a materialistického pohledu na dění sociální, hospodářské a kulturní.

2. Zdůraznění podřízenosti všeho lidského konání, ať už duševního nebo hmotného, nadřazeným zřetelům společenským a odmítnutí jakékoli samoučelnosti ve filosofii, ve vědě, v umění i v praktických aplikacích.

3. Zdůraznění kolektivismu a společenského zřetění všech skutečností a odmítnutí individualistického anarchismu.

4. Zdůraznění racionalistického a empiristického poznání a odmítnutí poznání mimorozumového, ať už je to intuice či osvícení. S tím souvisí boj proti předsudkům a pověrám – a kladně: zdůraznění kritičnosti a konkrétního pohledu na věci bez romantických závojų.

5. Poskytnout nejrozsáhlejší možnosti pro tvoření a propagaci laické kolektivistické morálky. Konkrétně to znamená pomáhat tvoření nových typů hrdinů: myslitele, vědce, technika, organisátora, sloužících společnosti, a jejich postavení na místo zlomeného romantika, imperialistického nebo liberalistického rváče, nebo snílka, utíkajícího se do samoty přírody.“⁷³

Ke ztvárnění relací užíval odbor nejrůznější formy od jednoduché přednášky přes čtený dialog až ke vzdělávacímu pásmu. **Novou formou** byl **volný rozhovor**, zavedený například v „živě“ vysílané brněnské **Volné tribuně**, v níž odborníci diskutovali k danému tématu. Vzdělávací odbor začal užívat i kombinovaný pořad, pestrou montáž různorodých záběrů spojených hudbou, slovem nebo obojím. Tato forma přispívala k udržení pozornosti posluchačů. Důležitá byla i změna projevu, jeho oproštění od patosu a monotónnosti.⁷⁴

Příležitost ke kritickým vystoupením dostali i posluchači v novém typu pořadu **Hovoříme s posluchači** (Hovory s posluchači), poprvé vysílaném na Praze I 24. listopadu 1946. Jednalo se o diskusní pořad o zásadních problémech, realizovaný formou besedy významných rozhlasových pracovníků s odborníky z různých oborů. Jako první tento typ pořadu začala praktikovat Plzeň. Přínosem byl bezprostřední živý styk s posluchači.

Od 30. září 1946 vysílal rozhlas denně **Jazykový koutek** a jednou týdně význační jazykovědci přednášeli v cyklu **Náš jazyk mateřský**, čímž rozhlas přispíval ke kultivaci mateřského jazyka. Od roku 1946 byla zavedena i odborná jazyková revize pro zpravodajské oddělení. Pravidelná nedělní **Živá slova**, ve kterých vystupovaly významné osobnosti z různých oblastí společenského života, byla zaměřena na prohlubování morální úrovně posluchačů.

Nově byl od poloviny července 1947 vysílán cyklus **Kdo je...**, který představoval významné osobnosti ze všech oborů činnosti. První relace byla věnována

Porada v Brně před zahájením Rozhlasové univerzity. Zleva prof. dr. Jiří Štefl, prof. dr. Ferdinand Herčík, Ž. Vodsedálek (1947)

H. Sienkiewiczovi. V září bylo zahájeno vysílání dvanáctidílného cyklu přednášek M. V. Kratochvíla **Tisíciletou stopou českých dějin**.

Mimořádným projektem byla brněnská **Rozhlasová univerzita** Živana Vodsedálka, zahájená 30. září 1947 cyklem **Dějiny země a jejího tvorstva**. Jednotlivým tématům byl věnován půlhodinový výklad, po něm následovala debata přednášejícího s žáky ve studiu. V každé relaci byla položena jednoduchá otázka, na kterou mohli posluchači odpovědět na korespondenčním lístku; písemně mohli zasílat i případné dotazy. Osvědčení o účasti dostal ten, kdo odpověděl na otázky ze všech dílů. Cyklus **Vývoj země a tvorstva** získal 1100 stálých posluchačů, kteří za dobu jeho trvání zaslali 8000 lístků

s odpověďmi. Od 9. ledna 1948 pokračovala Rozhlasová univerzita cyklem **Dějiny lidstva**.

Významné historické události připomínala **Kronika roku 1848**, vysílaná od 4. ledna 1948 vždy neděli v 19.45 hodin.

Esperantské vysílání Čs. rozhlasu, **Verda stacio**, které bylo v meziválečném období spojeno s brněnským rozhlasem, po revoluci přesídlilo do Prahy. Své relace vysílalo v pondělí a ve čtvrtek v čase 22.50–23.00 hodin. Jeho program tvořily přednášky, zprávy a informace o Československu.

V rámci samostatného oddělení vzdělávacího odboru se připravovaly **relace pro ženy**. K nejčastějším tématům relací pro ženy zpočátku patřila domácnost a vý-

chova dětí, postupně se i v nich objevovala dvouletka, zapojení žen do pracovního procesu, náborové a propagační akce zaměřené na ženy. V relacích vystupovaly poslankyně Ústavodárného národního shromáždění Fráňa Zemínová, Marie Trojanová, Anežka Hodinová-Spurná. Součástí vysílání pro ženy byly i pořady z oblasti literární, kulturní, pedagogické, realizované i formou pásma nebo reportáže.

Velmi důležitou byla osvětová činnost vzdělávacího odboru v oblasti zdravotnické, častým tématem přednášek byly sociální choroby současnosti, kojenecká úmrtnost, boj s tuberkulózou a alkoholismem.

Vedle vlastních naukových pořadů vysílal vzdělávací odbor i relace jednotlivých odborných rozhlasů – rozhlasu zemědělského, rozhlasu Ústřední rady odborů, rozhlasu pro průmysl, obchod a živnosti a také zpravodajství ministerstva výživy. **Odborné rozhlas**y představovaly trvalý problém, neboť jejich redaktoři nebyli zaměstnanci Čs. rozhlasu. Rozhlas neměl možnost do jejich relací zasahovat, ačkoli jejich úroveň byla často velmi slabá; slovy B. Laštovičky vystupoval jako „poštovní posel institucí“. Stávalo se, že relace odmítnutá například vzdělávacím odborem se uplatnila v čase určeném odborným rozhlasům. I když vedoucí pracovníci Čs. rozhlasu proti této praxi protestovali, protože terčem kritiky se stával Čs. rozhlas, tento stav trval až do roku 1948. Na požadech odborných rozhlasů byla patrná **absence rozhlasových odborníků**. Fungovaly jako „**rozhlas v rozhlas**“, narušovaly snahu koncipovat rozhlasový program jako celek, právě jejich prostřednictvím se dostávaly do vysílání protichůdné komentáře.⁷⁵ Tím, že zpočátku nebylo vysílání odborných rozhlasů koordinováno s vysíláním Čs. rozhlasu, docházelo navíc k vysílání velmi podobných programových typů nebo témat vzápětí po sobě.

Jen za rok 1946 odvysílal rozhlas v čase vyhrazeném vzdělávacímu odboru 612 relací zemědělského rozhlasu zaměřených na dvouletý plán, zemědělskou výrobu, družstevnictví apod. Rozhlas ÚRO připravil k odvysílání 873 relací věnovaných aktuálním problémům. Nejméně početné byly relace rozhlasu pro průmysl, obchod a živnosti, kterých bylo odvysíláno 585. Ministerstvo výživy odvysílalo 86 zpravodajských relací. Každou neděli v 9.00 hod. se vysílaly nedělní půlhodinky armádního rozhlasu, připravované škpt. Felixem Zbořilem. Na předválečné vysílání dělnic-

kého rozhlasu navazovalo vysílání Ústřední rady odborů, které zahájilo svou činnost 28. května. Jeho šéfredaktorem se stal J. M. Novák. Vlastní redakce sídlila v Praze; v Plzni, Českých Budějovicích, Brně, Hradci Králové a Moravské Ostravě působili referenti. Odborářské vysílání připravovalo 16 zaměstnanců a osmnáctičlenný poradní sbor.

Již na programové konferenci v Gräfenberku (1946) se rozpoutala velká debata o armádním rozhlasu, jeho kvalitě a špatné spolupráci s Čs. rozhlasem. Odborné rozhlasy, i když se o nich diskutovalo i na dalších programových konferencích, však nadále zůstávaly mimo rámec Čs. rozhlasu, byť formálně byly spojeny se vzdělávacím odborem. Na jeho vysílacím čase se odborné rozhlasy podílely více než šedesáti procenty.

V roce 1947 věnoval rozhlas poměrně značný prostor i **vysílání pro nejrůznější zájmové skupiny**; tak vznikaly zárodky pozdějších odborných redakcí. Pro zahrádkáře se vysílal pořad Naše zahrádka, pro filatelisty a šachisty filatelistická, resp. šachová hlídka a pro techniky od července začalo vysílání pořadu Znáte svůj přijímač? Prvním pravidelným vysíláním pro venkov mimo rámec zemědělského rozhlasu se staly **Hovory k vesnici**, vysílané od 5. ledna 1948 na Praze I ve 20.45 hodin. Od následujícího dne zahájila brněnská stanice vysílání pořadu Dobrý den, sousedé. Zemědělcům byl určen i **Zemědělský kroužek**. Na počátku roku 1948 vysílal Čs. rozhlas pro zemědělce celkem 180 minut týdně.

V souvislosti s přípravou nové programové struktury byl znovu nastolen požadavek řešit otázku odborných rozhlasů a hlídek, které působily jako externí subjekty. Jako racionální řešení se jevílo vytvoření odborných redakcí v Čs. rozhlasu.

Vysílání pro děti a mládež

Školský odbor nazývaný také odbor pro školy a mládež se velmi pohotově dokázal přizpůsobit potřebám současnosti; připravoval **diferencovaně pořady pro všechny stupně škol**. Od původního poslání, kdy sloužil jako doplnění a zpestření výuky zejména pro oblast vlastivědné a umělecké výchovy, se posouval po roce 1945 přes témata společenská stále více k ideologickým.

Zatímco v letech 1945–1947 ještě výrazně převažovaly relace didakticko-naučného nebo zábavného charakteru, ve školním roce 1947–1948 výrazně stoupl podíl relací tzv. aktuálně výchovných. Na přípravě pořadů participovaly všechny stanice, pořady byly vysílány simultánně, posléze včetně Slovenska, takže školský rozhlas byl opravdu československý. Významnou měrou přispíval k propagaci rozhlasu a měl velký podíl na výchově budoucích posluchačů.

První skupinu tvořily pořady pro posluchače nižšího stupně obecných škol, od roku 1947 k nim přibýly i pořady pro děti z mateřských škol. Přípravu pořadů **pro školy mateřské a nižší stupeň odborných škol** měl na starost referent **dr. Josef Peka**. Byly to především pohádky a scénky.

Pořady pro **vyšší stupeň obecných škol** zajišťoval referent **Jan Šorfa**. Program sestával z pohádek, scének, vlastivědných pořadů, pořadů s historickou i současnou tematikou.

Program rozhlasu pro **měšťanské a nižší střední školy**, řízený rovněž J. Šorfou, tvořila témata vlastivědná, zeměpisná, dějepisná, přírodovědná, technická, pozornosti se dostalo i námětům z kulturní historie a občanské výchovy.

Rozhlas pro **vyšší školy střední a školy odborné**, jehož referentem byl J. Kolář⁷⁶, připravoval nejrůznější pásma, pořady o česko-slovenské vzájemnosti, technické civilizaci, politické aktuality, pásma poezie i kulturní informace. Spolu s Kolářem se na tvorbě pořadů podíleli **V. Kovářik** a F. Komenda. V roce 1947 byl nově zaveden i **rozhlas pro zimní rolnické školy** s programem zaměřeným zejména na otázky družstevnictví.

Prostor pro své vysílání, obsahující většinou zpravodajství, kurzívy a přednášky, našel ve vysílacích časech školského rozhlasu i Svaz české mládeže. Administrativním dozorem byl pověřen referent školského odboru J. Malý. Častými hosty v relacích byli předseda SČM Zdeněk Hejzlar, generální tajemník Pošusta či referentka rozhlasové sekce SČM Božena Šochová.

Diferencovaně pro tři stupně škol byla připravována i **ranní hlášení školského rozhlasu**, věnující se aktuálním otázkám a činnosti žákovských samospráv. Slovo v relacích dostávali vedle pracovníků školského rozhlasu i studenti, profesori a významné osobnosti veřejného života, především z oblasti umělecké.

V rámci školského rozhlasu se vysílala i **hudební výchova**, pro niž byl referentem **Karel Hába**. I hudební pořady byly připravovány pro různé stupně škol (například cykly Vývoj české hudby, Poznáváme hudební nástroje, Od písně k symfonii). Rozhlas byl i pořadatelem pěveckých soutěží. Z literárně-dramatických pořadů vysílaných školským rozhlasem patřily k hlavním programovým typům **sobotní hry pro mládež, nedělní pohádky, besídky pro nejmenší, večerní pohádky a večerní pořady pro dospělejší mládež**. Vypsal i soutěž na původní rozhlasovou hru pro mládež. Z došlých 275 prací zvítězila hra Oskara Starce Jiří jede o život, druhá skončila hra Jiřího Marka Stín strachu a třetí hra Jarmily Loukotkové Fialinka.

Ve školním roce 1945–1946 vysílal školský rozhlas jeden až dva pořady týdně, v roce 1948 už osm typů pořadů, v průměru čtyři až pět odvysílaných relací denně.

Důležitým faktorem pro poslech školského rozhlasu bylo vybavování škol přijímači, uskutečňované díky spolupráci rodičů žáků a zemských školních rad. Pořady pro děti a mládež od besídek přes pásma různého typu, pohádky až po hry pro mládež se vysílaly prakticky denně. K neúspěšnějším hrám pro mládež tohoto období se řadila Pollyana E. H. Porterové, která zaznamenala pět repríz (z toho dvě pro dospělé posluchače).

Významným počínem školského rozhlasu bylo **zajišťování jazykových kurzů ruštiny a angličtiny**. Od počátečního provizoria doznaly značného rozvoje, byly zavedeny i lekce pro pokročilé. Kurzy připravovali odborníci, interpretovali je rodilí mluvčí. V roce 1947 jazykové kurzy sledovalo téměř 100 000 posluchačů. V roce 1948 byl vysílán i **kurz polštiny**. Mimořádně byl do programu na jaře 1946 zařazen i kurz **Morseovy abecedy**.⁷⁷ Pořady školského rozhlasu obstály velmi dobře i ve srovnání se zahraničím: v roce 1946 se tato možnost naskytla díky nabídce kanadského rozhlasu poskytnout prostřednictvím UNESCO pro žáky přednášky z různých oborů v mateřském jazyce. Školský odbor Čs. rozhlasu však již pokročil od prostých přednášek dále.

Po školské reformě tvořily školskou soustavu, pro niž rozhlas vysílal, školy mateřské, národní (nahrazující síť škol obecných), střední (dříve měšťanské a nižší střední) a zemědělské a hospodyňské. Od školního roku 1948–1949 se na základě ustanovení ministerstva školství, věd a umění⁷⁸ stal **poslech školského rozhlasu pro první**

dva stupně škol povinným. I když se nepodařilo prosadit požadavek J. Koláře na „zpovinení“ poslechu i pro třetí stupeň škol, pořady školského rozhlasu poslouchal v roce 1948 milion posluchačů na deseti tisících škol.

Umělecká rozhlasová slovesnost

„Úspěšný vývoj rozhlasové hry a rozhlasového kabaretu vyžaduje, abychom se co nejvíce odpoutali od divadelních předloh, a to jak ve stavbě rozhlasové hry, tak i v interpretaci. Musíme mít původní rozhlasové hry, musíme rozvíjet samostatnou rozhlasovou režii a vytvořit samostatné rozhlasové přednesové umění.“⁷⁹

V oblasti rozhlasové tvorby umělecké a zejména v její sekci literárně dramatické nastala po válce složitá situace. Základním principem v kulturní práci rozhlasu byla **demokratizace kultury**. Zatímco část informační, propagační a výchovná měla dostatek aktuálních námětů, oblast umělecká se potýkala s řadou problémů. Musela se v první řadě vypořádat s požadavkem lidovosti v rozhlasové hře a humoru. Hledala **nové náměty, tematiku i výrazové formy**, tvůrce i interprety, snažila se oprostit od šablonovitosti a patosu, sentimentality, melancholie a bezideovosti, vytvořit **nový typ hrdiny – budovatele**. Umělecký program, který vyvíjel obrovské úsilí při hledání nových forem a nového stylu rozhlasové činnosti, byl nejčastěji kritizován a napadán. „*Kdo tvoří pro rozhlas? Upřímně řečeno, literáti nezralí nebo kolébající se na svých zbytných hliněných nohách nemohoucí už dál.*“⁸⁰

Napomoci změně přístupu dramatických autorů k rozhlasu měla přijatá opatření, shrnutá do čtyř základních bodů:

- 1) prohlubovat kontakty se Syndikátem českých spisovatelů, zvat jeho členy do studia, pořádat semináře,
- 2) vypsát dostatečně honorovanou autorskou soutěž,
- 3) vydávat kritickou rozhlasovou revue,
- 4) založit Klub přátel rozhlasu, zřídit Rozhlasový studijní ústav.

Známi spisovatelé často spolupráci s rozhlasem odmítali, protože tomuto sdělovacímu prostředí jako

širiteli kulturních hodnot v oblasti slovesného umění nedůvěřovali a obávali se pocitu prchavosti okamžiku vysílání rozhlasových her. Řada významných spisovatelů a básníků byla navíc zapojena do funkcí ve veřejném životě a zavalena úkoly, takže jim chyběl čas na spisovatelskou práci. Se stejným problémem se potýkalo i mnoho literárně činných rozhlasových zaměstnanců (F. Kožík, D. Chalupa, F. K. Zeman...).

Jak uvedl šéf literárního odboru Dalibor Chalupa, za roky 1945–1946 obdržel rozhlas na tisíc námětů, z nichž použitelných pro zpracování bylo pouhých pět. Proto se pro vysílání i nadále využívaly **adaptace divadelních her a románů**. Těšily se přízni posluchačů zejména na venkově, kde rozhlas do jisté míry nahrazoval divadlo. Menší literární formy jako například pásma nepovažovali renomovaní autoři vůbec za hodny pozornosti. Dokládala to i reakce na oběžník, kterým literární odbor obeslal na třicet spisovatelů, avšak neobdržel ani jedinou odpověď. Syndikát českých spisovatelů ovšem poněkud paradoxně požadoval, aby rozhlas pracoval s hodnotnějšími spisovateli a více propagoval českou literaturu a české knihy. Neshody byly i v otázkách malých literárních práv (honoráře).

Literárně-dramatický odbor vytvářel pro posluchače pořady od nejjednodušších monologických forem přes pásma až po velká dramatická díla. K pořadům zpracovávaným monologickou formou patřily nedělní **Pohovory se spisovateli**, v nichž se významní autoři vyjadřovali k současnosti, či cykly **Česká humoreska a Český román historický a sociální**. Pásmových forem se užívalo pro ztvárnění aktuálních témat, například informací o nových knihách a literárních či společensko-politických výročích. Za rok 1946 odvysílal rozhlas kolem tří set her, z toho plně dvě třetiny tvořily premiéry. Režisérský sbor ve stejném období připravil 1473 pořadů všech forem. Při vysílání pěti her týdně pocítoval literárně-dramatický odbor citelný nedostatek domácí tvorby, kterou nahrazovala díla zahraničních autorů. Po válce se podařilo hlavně zásluhou Františka Kožíka obnovit předchozí kontakty a Praha se velmi brzy stala nejlépe informovaným dramaturgickým střediskem v Evropě. Z cizí rozhlasové tvorby byla zařazována hlavně díla francouzská, polská, norská, anglická a americká. Z celkového počtu odvysílaných pořadů Praha vyráběla přibližně polovinu, o druhou polovinu se podělily ostatní

stanice (Brno, Ostrava, Plzeň, České Budějovice). Vedle velkých dramatických děl odbor připravoval i dramatické a polodramatické pořady pro mládež, pásma a zábavné pořady.

V prosinci 1946 uspořádal literárně-dramatický odbor **anketu o nejlepší rozhlasovou hru roku**. Z posuzovaných 51 her se na prvním místě umístila Ogrizovičova hra **Hasanaginice** v režii **Miloslava Jareše**, na druhém místě Benešův **Uloupený život** režírovaný rovněž Jarešem a třetí skončila hra pro mládež **Pollyana** autorky E. H. Porterové, kterou režíroval **Přemysl Pražský**. Další místo získala Tomanova **Řeka čaruje**, režírovaná **Josefem Bezdíčkem**. Rok 1946 také signalizoval určitou možnost zlepšení poměru autorů k rozhlasu, když v Syndikátu českých spisovatelů vznikla rozhlasová sekce. 26. listopadu 1946 se konala první schůze Klubu rozhlasových referentů, jehož členy byli redaktori a kritici, cílem bylo vytvoření mostu mezi posluchačem a rozhlasem⁸¹. Dalším pokusem o přiblížení rozhlasu veřejnosti byl návrh F. Kozíka na zpracování knihy o rozhlase, psané živým i rozmarným stylem po vzoru cyklu Karla Čapka *Jak se dělá divadlo*.

Jakkoli se rozhlasové hry těšily u posluchačů velké oblibě, jejich vysílání třikrát týdně večer bylo vzhledem k možnostem výroby neúnosné. V silách odboru bylo připravit jednu větší a jednu menší hru, zbytek tvořily reprízy. Kromě přetrvávajících problémů se studii byly odklady vyvolány i přezáměstnaností herců, pro které byly navíc lukrativnější film a divadlo. Problémy nastávaly i při vlastní výrobě literárně-dramatických pořadů: nedostatek času na zkoušky znemožňoval důkladnější práci režisérů s herci, zvyklými z divadla a filmu na určitý způsob vyjadřování. **Vlastní herecký soubor** Čs. rozhlas vytvořil teprve v roce 1948. Jeho členy byli Lída Otáhalová, Jaroslava Drmlová, Ludvík Řezníček, Ludmila Stamboljeva, Jindra Holmanová, Drahomíra Hůrková, Eduard Kašpar, Antonín Zíb, Artuš Kalous, Václav Piskáček, Bedřich Bobek, Josef Červinka a Bohumil Semerád.

V první polovině roku 1947 byly vysílány například hry G. B. Shawa *Pan domácí*, H. Ibsena *Nepřítel lidu*, první dva díly Vrchlického *Hippodamie* připravené ve spolupráci s hudebním odborem, *Katajevův Otcovský dům*, z původní rozhlasové tvorby Němečkův *Inzerát*, *Kajerova Spojka Jana*, *Valjův Dům na hranici*.

Odpolední literární pořady se zaměřily na podporu kultury a umění. Za zmínku stojí dva rozměrné cykly **Co nám dala ruská literatura** a **O anglo-americkém vlivu na naši literaturu**. K výročí se vysílaly historické cykly **Karlova universita v literatuře** a **Rok osmačtyřicátý v českém písemnictví**. V rámci večerních literárních pásem byly zpracovány vzpomínky na spisovatele I. Olbrachta, F. Šrámka, K. Tomana, J. Čapka, W. Whitmana, F. X. Šaldy, B. Pruse. Obdobou hudebního cyklu *Skladatel týdne* byl **Básník týdne**. Za přispění všech stanic se připravoval pořad **Pohledy do kultury a umění** zachycující formou pásem, rozhovorů a reportáží všechny významné události, které se odehrály v kulturním světě. U literárních pásem docházelo postupně k určité stagnaci. První příčinou byl těžko překonatelný rozpor mezi přístupem literárních vědců (exaktnost, odbornost) a rozhlasovostí (přístupnost), druhou nedostatek technických kapacit. Potíže nastaly i při získávání nových externích spolupracovníků.

Snaha o objevení nových autorů a získání vhodných děl vedla k **vypisování soutěží**. Do soutěže na rozhlasovou hru v roce 1947, v níž ceny pro nejlepší hry byly 50 000, 30 000, 10 000 Kčs, bylo zasláno sedm set titulů. Z nich porota (J. Träger, V. Müller, J. Malík, J. Hrbas, E. Outratová, J. Bezdíček, D. Chalupa) vybrala do užší soutěže čtyřicet her. Pro realizaci v úvahu přicházelo dvanáct titulů. Jeden z nich, hra Karla Beniška **Zadívejte se na hvězdy**, posléze zvítězil v posluchačské anketě uspořádané v roce 1947 před hrou Karla Jakoba **Slunce bydlí na horách**, zobrazující realisticky život v pohraničí, a hrou amerického autora Normana Corvina **Putování Heliodora Nováka**.

Podklady pro hodnocení úspěšnosti programu tvořily jednak dopisy posluchačů, jednak ankety, průzkumy, novinářská kritika a vlastní rozhlasová kritika. Literárně-dramatický odbor zavedl od roku 1947 povinný poslech vlastních pořadů, spojený s jejich podrobným hodnocením.

Do soutěže na původní text rozhlasového kabaretu, humoristického pásma či hudební veselohry vypsané s termínem do 30. září 1947⁸² došlo 110 prací. Porota vybrala pro eventuelní provedení 32 prací, deset z nich bylo odměněno částkou v souhrnné výši 110 000 Kč. Práce bylo možné rozdělit zhruba do tří skupin. První tvořila satira (Körber: *Čert na to nestačí*, V. Blažek: *Byl Kalous*

J. Fairaizl, člen DRDS, při natáčení hry Putování Heliodora Nováka (1947)

zlý?, K. Kyncl: Biografie muže, jenž..., Poustka–Šedý: Prašivka hýbá městem a politická satira Janovského Balada čtyřprincová). Druhou skupinou byly prosté veselohry (Arram: Dobrou noc, Claudetto, Novotný: Vy nečtete verše, Buš: Havířská balada). Třetí skupinu tvořila optimistická dějová montáž (Karel Jakob: Nejkrásnější věk, Se stroji divno hrát).

V únoru 1948 byla vypsaná soutěž na dramatický námět pro rozhlasovou hru s budovatelským obsahem. Došlo 670 prací, z nichž 110 postoupilo do užšího výběru. Porota ve složení F. Kožík, D. Chalupa a J. Janovský doporučila k ocenění 31 rukopisů. Odměnu 3000 Kčs obdrželi J. F. Mölzer (Most přes Váh) a M. Velínský (Přijít do nebe),

1000 Kčs A. Čáp (Bratři), V. Němec (Svářeč Záruba), M. Skála (Nezapomenutelná rodina), M. Valentová (Vesnice spí), M. Zecha (Jirán) a K. Zajíček (Rozjasnilo se). Dále bylo uděleno 23 cen po 500 Kč.⁸³ 9. března 1948 se vysílala hra nového rozhlasového autora Miloše Velínského Josef se vrátil, která obsadila druhé místo v soutěži o nejlepší rozhlasovou hru v roce 1947⁸⁴. Vypravování starého horníka Josefa o svém životě v režii J. Bezdíčka patřilo k nejlepším dílům poválečné dramatické tvorby. K novým rozhlasovým autorům patřili i Jiří Kabelák a Antonín Langer, jejichž hra Bratři jara měla premiéru 8. dubna 1948. V další soutěži rozhlasových her s termínem ukončení 30. září 1948 se v Praze a Bratislavě sešlo 370 prací.

Přínos opakovaně vypisovaných soutěží byl stále zanedbatelnější, **kvalitní díla se vyskytla jen sporadicky**. V rozporu s požadavkem na aktuálnost dramatické tvorby byla doba, která uplynula od napsání díla přes jeho realizaci k vysílání. V průměru se jednalo o šest až devět měsíců. Většina děl zasláných do soutěží byla pokusem vyrovnat se s nedávnou minulostí.

Právě umělecká oblast upozornila i na nebezpečí kontraproduktivnosti: „*Pokud jde o programy umělecké, ověřili jsme si dodatečně, že není skutečně vždycky nutno exponovat umělecké programy stůj co stůj, nuceně, do tematiky dvouletého plánu, jestliže se tato tematika tvůrcům uměleckých programů přímo nepodává.*“⁸⁵

Hudební vysílání

Obdobná situace jako ve slovesné umělecké oblasti nastala i v oblasti hudební. Hudební odbor se neustále potýkal s požadavkem posluchačů vysílat „hudbu pro lid“, tj. hudbu u lidu oblíbenou. Pokud měl rozhlas tomuto požadavku vyhovět, znamenalo to vysílat především dechovku a zcela vyloučit vážnou hudbu. Hudební vysílání tak řešilo otázku, zda má „*hudba sestoupit k lidu, nebo lid vystoupit k ní*“⁸⁶. Pokusem o překonání tohoto rozporu bylo zavedení cyklů přednášek, popularizujících vážnou hudbu a sledujících výchovu posluchačů. Spojovacím článkem přechodu od zábavné hudby k náročnějším formám se stal jazz, jehož pomocí se rozhlas snažil **přivést posluchače i k poslechu vážné hudby**. Ta se v kontrastu s kritikou domácích posluchačů těšila velkému zájmu v zahraničí.

Již 12. května 1945 uvedl Čs. rozhlas jako první operu v poválečném období Smetanovu **Libuši**. Od 14. června se vysílal cyklus **Žalov české hudby**, věnovaný obětem války. K 75. narozeninám V. Nováka provedl rozhlas celé jeho orchestrální dílo. Brno zahájilo čtvrtodínky hudební výchovy; vysílaly se jednou za 14 dní a jejich autorem byl doc. dr. Bohumír Štědroň. Hudbu starých českých mistrů přibližoval posluchačům cyklus **Oživená hudební minulost**.

K hudební politice rozhlasu se vyslovil na programové konferenci v Gräfenberku generální ředitel B. Laštovička:

„Má-li se překonat rozpor mezi posluchači a rozhlasem v oblasti hudebního pořadu, pak je třeba, aby naši hudební rozhlasoví pracovníci, a to jak strůjci hudebního programu, tak i jeho interpreti, si osvojili jiné, nové hledisko, aby změnili své představy o poslání hudebního programu. Aní v hudbě nechceme skladeb či písní, které vyjadřují subjektivní nálady nebo libovolně individuální obecně netytické problémy. Chceme takovou hudební tvorbu a takový hudební přednes, který vyjadřuje složitě citění, nálady a touhy pracujícího lidu.“⁸⁷

V červnu 1946 byl ustaven Syndikát českých skladatelů, v jehož rámci působila i koordinační komise pro věci rozhlasu. Jejím členem se stal referent hudebního odboru **Miloslav Kabeláč** a jeho prostřednictvím Syndikát požádal rozhlas o propagaci české hudby. Od října 1946 zahájil Čs. rozhlas na Praze II **vysílání skladatelských profilů**, které měly seznámit posluchače hlavně s novou tvorbou. Od podzimu 1947 přešlo vysílání hudby soudobých autorů na Prahu I vzhledem k lepšímu pokrytí území signálem. Na skladatelské profily od počátku října 1947 navazoval pořad **Skladatel týdne**, sestávající z přednášky o autorovi a jeho drobných děl. První pořad byl věnován J. B. Foersterovi, druhý V. Novákovi. Dalším pravidelným hudebním pořadem byl noční koncert z děl soudobých českých skladatelů vysílaný ve středu a cyklus **Soudobá česká hudba**.

Hudební odbor dbal o maximální kvalitu zvukových snímků. Každý hudební snímek v Čs. rozhlase procházel dvakrát kontrolním poslechem, důležité pořady se již při pořizování zálohovaly pro archiv. Vysoká kvalita snímků byla i motivací autorů pro vyhrazení premiér Čs. rozhlasu. Zájem rozhlasu o zachycení zahraničních sólistů a těles narážel na problém s jejich honorováním. O snaze vyrábět všestranně kvalitní snímky svědčí i rezoluce hudebního odboru, přednesená jeho šéfem K. Šromem: „*Zpěváci jsou poměrně výše honorováni než instrumentalisté. Opakuji znovu, že by bylo záhodno doplnit a pozměnit sazebník pěvců a upravit honoráře za provedení novinek a tím vzbudit o ně zájem.*“⁸⁸

Přízni posluchačů se těšily i veřejné koncerty rozhlasového orchestru. K nejúspěšnějším patřila provedení Šostakovičovy 8. symfonie, Jeremiášovy Kantáty rodné zemi a Kytice B. Martinů. V rámci dvou cyklů veřejných koncertů rozhlasových orchestrů bylo provedeno osm symfonií a pět instrumentálních koncertů, ke každému

cyklu byl navíc připojen koncert Pěveckého sboru. Ve druhé řadě veřejných koncertů se uskutečnilo i několik prvních veřejných provedení děl známých autorů (B. Foerster, V. Novák, K. B. Jirák, E. Hlobil, J. Kapr, A. Honegger). Do programu byl zařazen i večer švýcarské hudby a dva studiové koncerty s průvodním slovem M. Očadlíka pro Svaz české mládeže, při nichž vystoupila klavíristka **Věra Řepková** a **Ondříčkov** kvarteto. Při jednom z těchto koncertů, 17. března 1947, bylo významnou novinkou **vysílání koncertu z rozhlasového studia za účasti publika**. Úspěchem Pražského rozhlasového orchestru řízeného Františkem Dykem bylo nastudování Verdiho opery *Síla osudu*.

Rozhlas v roce 1947 přebíral všechny koncerty České filharmonie, šest hlavních orchestrálních koncertů Pražského jara, navíc tři komorní a tři varhanní koncerty.

V roce 1948 pokračoval **Kurz hudební výchovy**, který připravovaly střídavě Praha a Brno. Nově byl zařazen cyklus **Slovanská komorní hudba. Dějiny hudby v kostce** pokračovaly třetím cyklem přednášek. Další novinkou byl historický hudební cyklus **Cesty naší hudby**, vysílaný od 2. listopadu 1948.

Nejcitelněji se „boj proti sentimentalitě, melancholii a bezideovosti“ promítl v oblasti populární hudby, kde se využitelnost stávajících snímků vzhledem k požadovaným kritériím pohybovala kolem 20 %.

K tomu řekl M. Očadlík: „Jeden z největších problémů je lehká hudba. To je to, s čím zápasí rozhlas již 25 let v Československu, možná 28 nebo jak dlouho v jiných zemích na světě a něco, s čím se bude zápasit neustále. Víím, jaká je práce našeho lektorského oddělení a jaká kvanta hudebních materiálů do rozhlasu zadávaných propadají, protože věci nejsou vůbec zralé k provedení. To se týká celého aparátu gramofonových desek a celé vlastní tištěné produkce u nás v Československu. Již fakt, že mnohé skladby, které byly vydány tiskem a které se zpívají po dvorech a hospodách, se do rozhlasu vůbec nedostanou, ukazuje, že jsme přece pořád velmi silnými strážci vkusovými v tomto oboru a že všechny naše síly jsou zaměřeny k úkolu, aby tento náš program dostal úroveň nejvyšší.“⁸⁰

Ke zlepšení situace byla vypsána anonymní soutěž na „veselou, optimistickou hudební skladbu“. K 15. dubnu 1947 přišlo 279 děl, porota ve složení Alois Klíma, Klement Slavický a Jan Rychlík udělila 14 cen. První cenu obdrželi Jaroslav Řídký za *Radostnou so-*

*natinu pro housle a klavír, Evžen Illín za Scherzo pro orchestr, Václav Trojan za Pohádku pro orchestr.*⁹⁰ Po únoru 1948 vyvinul hudební odbor Čs. rozhlasu značné úsilí k získání nových pochodů. Hned v únoru na telefonickou výzvu reagovalo čtyřicet autorů, v květnu na písemnou výzvu obdržel rozhlas tři sta skladeb a do soutěže na **pochod roku 1948** vypsané ministerstvem informací bylo zasláno 250 skladeb. První cena udělena nebyla, druhou cenu získali V. Dobiáš, A. Provazník a J. Seidel.

Humor a zábava

Jak zdůraznila A. Hostomská na gräfenberské konferenci, heslo „Rozhlas informuje, poučuje a baví“ v obměnách stále zůstávalo v platnosti. Zatímco po revoluci byli posluchači ochotni tolerovat nevyváženost programu a strávit převahu funkce informační, od podzimu 1945 se začali dožadovat i kulturních pořadů a zábavy. Právě ta byla nejslabším článkem rozhlasového vysílání. **Rozhlasový humor byl největším problémem a nejčastějším předmětem kritiky**, což si velmi dobře uvědomovalo i vedení rozhlasu. „*Oblast, která si tu vyžaduje naší zvláštní pozornosti, jsou rozhlasové hry, rozhlasový humor, rozhlasové kabarety. Dosud na mnohých z nich, kromě např. kabaretů Štuchalových nebo Krejčího, lpí mnoho stop divadelního umění. Posluchač odkázaný jen na sluch nemá optických vjemů a na nedbání této skutečnosti ztroskotává část rozhlasových kabaretů, pokusů o rozhlasový humor.*“⁹¹ Obliba převzatých nebo oprášených starých kabaretů rychle pominula, bylo třeba hledat **rozhlasové formy kabaretu**. Pokusem o nový zábavný druh rozhlasového umění bylo zavedení různých typů kabaretů, připravovaných nejen v Praze a Brně, ale i Ostravě, Plzni, Českých Budějovicích, Ústí nad Labem, Liberci a Teplicích. Mezi autory rozhlasových kabaretů vynikli především brněnský **Jiří Štuchal**, z pražských **Vladimír Dvořák** a **Oskar Krejčí**.

Černý: Proboha, co zas chcete zpívat?

Kohout: Nějakého odstrkovaného autora.

Černý: My máme nějaké odstrkované autory?

Kohout: No jejej. Pane, to je vidět, že nechodíte do společnosti ani nečtete noviny. Já právě chci si jednoho takového odstrkovaného autora zazpívat.

Černý: A prosím vás, co to má být?

Kohout: Wagner. A sice árie z opery *Prsten Niebelungů*.

Natáčení Silvestrovského kolotoče v kavárně Vltava: P. Vrbenská, V. Dvořák (1947)

Černý: A prosím vás, to měli tehdy Niebelungové jen jeden prsten?

Kohout: No to víte, dnes by se jen s jedním prstenem nespokojili. Dnes by k tomu měli ještě nějaké ty obrazy, gobelíny a nějaký zlatý poklad některé jimi „osvobozené“ republiky. Ale hudba to je, pane, to víte, člověk si na ni za těch šest let zvykl.

Černý: A to, co jsme těch šest let neslyšeli, to se vám nelíbí?⁹²

Ke zlepšení situace v zábavním programu měly přispět úpravy sazebníku výkonů (Vladimír Dvořák navrhoval

vyšší honoráře než v ostatních oborech rozhlasové tvorby jak pro autory, tak pro účinkující) a vypsání soutěží na rozhlasové kabarety. Po vzoru západních rozhlasů natočil Čs. rozhlas **několik kabaretů za účasti veřejnosti**, která dodala snímku živost. Pro kabarety se snažilo oddělení získat i V + W a pokračovat ve spolupráci s Oldřichem Novým.

Oddělení smíšených pořadů připravovalo i pestré programy s mluvenými vložkami, odpolední besídka a veselohry. V roce 1946 se staly novinkou **Hodinky dobré pohody**, připravované oddělením pro smíšené pořady v čele se zkušenou rozhlasovou pracovnící

Annou Hostomskou. V Hodinkách dobré pohody se vysílal i **cyklus humorných obrázků z obyčejného rodinného života**, jehož autorem byl Karel Hlubuček. Mimořádné oblíbené posluchačů se těšila Mánicka, kterou hrála členka DRDS Alena Kášová. Zkušenosti ukázaly potřebu ustavit samostatné zábavní oddělení, nezávislé na hudebním odboru.

Jak ukazoval dopisový ohlas, posluchač lépe přijímal veselohry než politickou satiru, při kvalitním výběru poměrně dobře akceptoval i operetu.⁹³ Oddělení populární hudby připravilo v roce 1946 k vysílání opery Fra Diavolo a Carmen, operety Polská krev, Král tuláků a Svatba v Malinovce. V roce 1947 kromě pěti operet a čtyř oper zorganizovalo pohostinské vystoupení dirigentů malých mimopražských orchestrů, připravovalo hudební soutěže, hudebně literární pásma (**Tisíc a jedna noc**), **Kabarety z Kavárny Vltava**, **Kabarety Oldřicha Nového**, dvě hudební veselohry (bratři Khunové, Vratislav Blažek) a řadu kvizů. Pořad **Hudební hádanky** připravovaný A. Hostomskou a vysílaný od prosince 1946 se setkal s velkým posluchačským ohlasem, do soutěže se v hojném počtu zapojily i děti. Celkem toto oddělení odvysílalo 101 premiér a 41 repríz, což představovalo 26 pořadů měsíčně. Vše zajišťovali dva referenti, Anna Hostomská a Vladimír Dvořák.

Vokální a folklorní oddělení vysílalo písně z krajů, vystoupení pěveckých souborů v pražských školách, organizovalo sběr národních písní. V roce 1946 připravilo celkem 269 relací, z toho 114 sám vedoucí referent **Albert Pek**. Největším problémem, s kterým se oddělení trvale potýkalo, byl nedostatek vhodných upravovatelů, což souviselo především s výší honorářů.

U posluchačů zábavné hudby se oblíbeně těšil pořad E. Uggého **Cesta k jazzu** a také pořad L. Čermáka připravovaný z gramodesek. Posluchači ovšem požadovali častější a pravidelnější spolupráci s orchestrem K. Vlacha.

Rozhlasová tělesa

V roce 1948 v rámci Čs. rozhlasu působilo deset uměleckých hudebních souborů, z toho čtyři v Praze. Největší byl **Symfonický orchestr pražského rozhlasu**, který měl 96 členů, dále **Pražský rozhlasový orchestr** s 51 členy, **Ondříčkovo kvarteto** jako komorní sdružení Čs. rozhlasu ve složení Vincenc Zahradník, Richard

Zika, Jaroslav Pekelský, Bedřich Jaroš a **Pěvecký sbor** se sedmdesáti členy. Celkem zaměstnávala hudební tělesa v Praze 221 členů. Dalším uměleckým tělesem byl 34členný **Rozhlasový orchestr v Plzni**, **brněnský Symfonický orchestr** s 67 členy a **Malý orchestr** s 27 členy, 35členný **ostravský Rozhlasový orchestr**, 52členný **Rozhlasový orchestr v Bratislavě** a **Prevádzkový orchestr v Košicích** s 28 členy. Všechna tělesa dohromady měla 464 členů. Významné počty se Symfonickému orchestru pražského rozhlasu dostalo 27. března 1946 přijetím jeho delegace prezidentem Benešem.

Dlouhodobým problémem bylo obsazení funkce šéfů obou pražských orchestrů. Po odchodu Otakara Jeremiáše v roce 1945 nebyla funkce šefa SOPR obsazena až do 1. září 1947, kdy nastoupil **Karel Ančerl**. Společně vystoupily oba pražské orchestry na koncertu pořádaném pro účastníky všesokolského sletu v pražské Lucerně. Pod taktovkou K. Ančerla provedly Dvořákovy Slovácké tance.

Součástí spolupráce mezi rozhlasovými stanicemi byla i pohostinská vystoupení dirigentů, kdy například brněnský Břetislav Bakala nebo bratislavský Ludovít Rajter dirigovali SOPR. Návrh na získání zábavného orchestru pro rozhlas a gramofonový průmysl nebyl realizován kvůli velkým nákladům, ale zcela tato myšlenka nezapadla. Uvažovalo se o alternativním řešení, založeném na externí spolupráci. V tomto směru jednalo vedení hudebního odboru s AMU.

Rozhlasový servis posluchačům

Rozhlasový časopis

Informace o programech přinášel posluchačům programový věstník vycházející jako týdeník pod názvem **Náš rozhlas**. Jeho vydavatelem byl Orbis, za rozhlasovou část byl odpovědný F. K. Zeman, který byl i nejpilnějším přispěvatelem. Důvodem nebyly jeho ambice, ale fakt, že jen velmi těžko získával příspěvky od ostatních zaměstnanců.

Od 6. čísla v roce 1947 doznal časopis kromě nové úpravy i zdvojnásobení rozsahu z dosavadních 16 na

32 stran. Jeho cena se zvýšila ze 2,50 na 3 koruny. Nejvýznamnější změnou byla programová nabídka uprostřed listu, zpracovaná podle jednotlivých programových typů (hry, přednášky, hudební pořady atd.) a umožňující čtenářům rychlou orientaci v programu. Pro přechodný nedostatek papíru byl v březnu a dubnu 1947 omezen rozsah na 16 stran, poté se vrátil k původnímu rozsahu. V té době Náš rozhlas vycházel v nákladu 330 000 výtisků, což byl největší náklad mezi týdeníky, a byl také nejlépe dotován papírem. V roce 1948 došlo v důsledku snížení přidělu papíru tiskárnám o šedesát procent opět k redukci rozsahu. Od 1. června 1948 týdeník Náš rozhlas vycházel v omezeném rozsahu 24 stran. Výrazně byl redukován především program zahraničních rozhlasových stanic – z původních sedmi stran na necelou jednu.

Programová nabídka

Staronovou službou pro posluchače, zavedenou od 27. září 1947, byla vždy v sobotu od 18.30 do 19.00 hod. vysílaná programová nabídka pod názvem **Od neděle do soboty s rozhlasem**, kterou připravovala **Sylvie Havlíčková**. Byla inovací obdobného předválečného programu. Půlhodinová relace vedle informací o nejzajímavějších pořadech příštího týdne a krátkých ukázek nově přinášela zprávy o rozhlasovém dění doma i v zahraničí. Další novinkou byla účast autorů a interpretů v pořadu.

Časové znamení

K 1. říjnu 1947 zavedl Čs. rozhlas po vzoru zahraničních stanic (například Londýna či Moskvy) **nové časové znamení**. Dosavadní jeden až čtyři tóny (jeden tón zazněl vždy ve čtvrt, dva v půl atd.) a následný pětisekundový dlouhý tón nahradilo šest krátkých tónů. Časové znamení bylo vysíláno ze Státní hvězdárny v Praze, kde k tomu účelu byly dvojí (zálohově) sekundární hodiny, řízené přesnými „matečnými“ (řídící hodiny, které určovaly přesný čas pro dané teritorium).

Rozhlas vydavatel

Diskuse kolem teoretické rozhlasové revue byla uzavřena únorem 1947, kdy vyšlo první číslo **Rozhlasové práce** s podtitulem Čtvrtletní revue pro rozhlasovou teorii a diskusi o rozhlase. První ročník redigoval ústřední programový ředitel M. Očadlík, druhý ro-

čník již s podtitulem Čtvrtletník pro rozhlasovou teorii a praxi redigoval V. Růt. Redakční rada Rozhlasové práce ve druhém roce pracovala v následujícím složení: V. Růt, J. Zich, Z. Jonák, Z. Novák, J. Hronek, F. K. Zeman, J. Heller (všichni Praha), Ž. Vodsedálek (Brno), M. Rusinský (Ostrava), K. Gissübel (Plzeň), Z. Endris (České Budějovice).

Rozhlas kromě Rozhlasové práce vydával od roku 1946 i **protokoly z programových konferencí** určené rozhlasovým pracovníkům, novinářům i posluchačům. Obsahovaly přepis hlavních referátů, debat v sekcích i diskusí. Dalším vydavatelským počinem byla **Knížnice rozhlasové práce**. Podle původní koncepce měla zprostředkovávat posluchačům texty zajímavých relací od přednášek po hry. Její první číslo, které vyšlo v roce 1948, obsahovalo soubor přednášek Rozhlasové univerzity z podzimu 1947 Vývoj země a tvorstva, o které byl mezi posluchači největší zájem.

Ohlas na vysílání

Průzkum poslechovosti

Vedení Čs. rozhlasu si stejně jako ministerstvo informací uvědomovalo, že vysílání má smysl tehdy, má-li své posluchače. Jednou ze zpětných vazeb se staly průzkumy poslechovosti. První **průzkum poslechovosti** vznikl **při ministerstvu informací** hned v září 1945. Jeho organizátorem se stal ing. Josef Ehrlich, který si základní poznatky o výzkumu poslechovosti přivezl z Anglie, kde působil během války. Průzkum se prováděl prostřednictvím tzv. zpravodajů, kteří hodnotili procento poslechovosti a index spokojenosti posluchačů s jednotlivými relacemi.

Nejvyšší sledovanost vykazovaly v průběhu celého dne zpravodajské relace. Průzkum rovněž ukázal vývoj poslechovosti v průběhu dne. Od ranního maxima poslech postupně klesal, nejnižší byl mezi 10.00 a 11.00 hod., pak opět stoupal. Další vrchol zaznamenala poslechovost při večerních Rozhlasových novinách, s posunem do nočních hodin nastával výrazný pokles až k minimu v čase, kdy byl vysílán noční koncert vážné hudby. Při zaměření na jednotlivé programové typy nejvyšší sledovanost (65,5 %) měly večerní Rozhlasové noviny, na

druhém místě ranní zprávy (44 %). Následovala nedělní Beseda Rozhlasových novin a Hodinka dobré pohody, které poslouchalo 43 % posluchačů. Noční koncerty vysílané ve 23.00 hod. měly poslechovejnost mezi jedním a patnácti procenty.

Od února 1946 byl zaveden **stálý průzkum rozhlasového poslechu ve spolupráci s dobrovolníky** z řad posluchačů **formou tzv. rodinných deníků**. Na konci roku 1946 bylo provedeno slosování a tři výherci získali rozhlasový přijímač.

Čs. rozhlas sám inicioval i některé **dílčí tematické průzkumy**. Příkladem tohoto typu byl výzkum školského odboru ve spolupráci s reálným gymnáziem na Smetance, výzkum zaměřený na mínění posluchačů o přednáškách vysílaných Čs. rozhlasem či průzkum zaměřený na přijetí vítězné hry soutěže *Zadějte se na hvězdy*.

Počátkem února 1948 rozeslalo oddělení průzkumu rozhlasového poslechu při ministerstvu informací dotazník s jedinou otázkou: **Čeho by měl Čs. rozhlas vysílat více a čeho méně?** V dotazníku bylo uvedeno 46 programových druhů. K zajištění kontroly byly dotazníky rozeslány jednak spolupracovníkům Průzkumu rozhlasového poslechu, jednak prostřednictvím Čs. ústavu pro výzkum veřejného mínění reprezentativně vybranému vzorku. Posluchači byli rozděleni do pěti tříd podle povolání a do čtyř věkových kategorií. Výsledky průzkumu v zásadě odpovídaly poznatkům Čs. rozhlasu, varovným signálem byl výrazný **pokles zájmu o zpravodajské a propagandistické pořady**. V první polovině žebříčku se umístila pouze jedna skupina výslovně umělecká, šest naukových, dvě zpravodajské a čtrnáct ryze rekreačních a zábavných. Větší zájem byl o přednášky lékařské, dějepisné, cestopisné, technické, přírodovědné, méně požadovali posluchači přednášky národohospodářské. Méně vysílání odborářského požadovali dělníci, vážná hudba se setkala s kladným ohlasem zejména u mladších posluchačů, proti vysílání reportáží z továren protestovali dělníci, více jich požadovali intelektuálové.⁹⁴

Rozhlasová komise při ÚV KSČ

Rozhlasový program pečlivě sledovalo i vedení KSČ. V roce 1946 byla při ÚV KSČ ustavena rozhlasová komise jako pomocný sbor složený ze zástupců všech odvětví veřejného života. Každý její člen byl povinen si ve

svém oboru zřídit subkomisi. Úkolem členů subkomisí bylo zpracovávat programovou kritiku, přání a náměty, které dostávala ústřední rozhlasová komise k dalšímu vyhodnocení. **Kladně hodnotila** komise z hlediska politického v roce 1946 **politické zpravodajství**, naopak pořady naukové byly shledány nekoncepčními a diletantskými s „množstvím reakčních tendencí“. Vysílání pro ženy dle posudku komise nedostatečně reagovalo na změnu postavení žen ve společnosti, stále se více orientovalo na ženu-hospodyni než ženu-budovatelku, zcela ignorovalo venkovské ženy.

Z relací odborných rozhlasů se kladného ocenění dostalo pouze komentářům Antonína Zápotockého, všem odborným rozhlasům byl ve shodě s vedením rozhlasu vytýkán nedostatek rozhlasové formy. Částečného uznání se dočkal armádní rozhlas za pokrokovost, pohotovost a popularizaci Sovětského svazu. Naprosto propadl rozhlas Svazu československé mládeže. Školský rozhlas i přes „konzervativnost“ byl hodnocen velku kladně.

Zdrucující kritice byl podroben umělecký program. Jednoznačně negativní postoj zaujala komise k rozhlasovému působení E. F. Buriana, u něhož jí vadila spontaneita. Požadovala „*vnést do jeho práce plán a koordinovat jeho projevy s celkovým programovým zaměřením*“.⁹⁵

Dopisový ohlas

Korespondence posluchačů s rozhlasem se v 65 % týkala hudebního programu. Do září 1945 převažovaly negativní reakce na program jako celek, pak se poměr vyrovnal. Po roce 1946 činil kladný ohlas 80 % na program jako celek, u hudby ovšem stále převažoval negativní názor (75 %). Za rok 1946 obdržel rozhlas 207 000 dopisů, z toho k Besedě Rozhlasových novin 118 000, k hudebním soutěžím Anny Hostomské 12 000, k pořadu Služba pohraničí 13 000. K vysílání Jazykového koutku obdržel rozhlas za první rok 2000 dopisů. F. K. Zeman na programové konferenci ve Zlíně (1948) uvedl, že jen korespondence zvláštního odboru představuje za rok 250 000 dopisů.

Závěrem

V časovém úseku let 1945–1948 prošel Československý rozhlas výraznou proměnou. K zásadní změně došlo především v jeho poslání: do popředí vystupuje role organizátorská a informativní. Plnil i své poslání vzdělávací a neopomíjel literárně-dramatickou oblast ani zábavnou složku vysílání. Přes značné potíže a ztráty, mezi nimiž je nutné připomenout oběti koncentračních táborů, zničenou budovu, nedostatek technických pracovišť a materiálu, pracoval na plné obrátky. Rozhlas i jeho jednotliví zaměstnanci dostali řadu státních vyznamenání.

Na počátku období byl Čs. rozhlas vskutku všenárodní institucí. Následovala léta hledání nové cesty, snaha o maximální zlidovění rozhlasu ve smyslu sepětí s každodenním životem. Rozhlas usiloval o všestranné povznesení úrovně svých posluchačů. K počínům patřilo vytvoření samostatného politického zpravodajství, nezávislého na ČTK, do té doby jediném zdroji zpráv. Hlavní zpravodajská relace, Rozhlasové noviny, se stala významným zdrojem aktuálních informací a mocným propagandistickým nástrojem. Rozmachu dosáhla především rozhlasová publicistika, která se stala součástí všech programů. Budovatelská tematika byla mnohdy i násilně implantována do všech forem. Výsledek ofenzivního působení byl paradoxně zcela opačný. Posluchači, přesycení propagandou, hledali v rozhlasovém programu spíše složku rekreativní. Ta však jako první ustupovala potřebám propagandistickým. Posluchači se uchylovali k poslechu zahraničních rozhlasových stanic. V oblasti literárně-dramatické se rozhlas potýkal s nedostatkem vhodných děl. Vyvinul nemalé úsilí k jejich získání. Jednal se spisovateli, pořádal pro ně semináře a setkání, opakovaně vypisoval soutěže na hry s aktuální tematikou.

Cennou devizou rozhlasu byl kromě výborné dramaturgie (F. Kožík) tým vynikajících režisérských osobností a od roku 1948 i vlastní herecký soubor.

Po nadvládě zpravodajských žánrů se od podzimu roku 1946 začala pozornost zaměřovat na rozvoj kulturních pořadů. Zpočátku bylo do vysílání zařazováno vše z národní kultury, co bylo za protektorátu zaká-

záno. Doplnovalo to, co bylo k dispozici z cizí kultury s výjimkou německé.

Důležitým momentem byl stoupající význam krajských studií. K předválečným Brnu, Ostravě, Bratislavě a Košicím přibýly Plzeň, České Budějovice, Hradec Králové a Ústí nad Labem. Postupně se stávaly součástí Čs. rozhlasu a získávaly stále významnější prostor v celostátním vysílání. Rozhlas se dostal do těsného kontaktu s běžným životem, oprostil se od své exkluzivity.

Vedle množství pozitivních proků se ovšem již v tomto hektickém období projevil první příznaky nedostatků, které v pozdějším období vyústily v problémy. Postupná fixace programového schématu vedla ke strnulosti vysílání, na nutnost náhlé změny doplácet rekreativní program. Nebyl čas na detailní analýzu programové činnosti, na prohlubování teoretických základů, důležitější úspěchy byly často přeceňovány a převládalo pocit uspokojení.

Personální čistky následovaly bezprostředně po skončení války, kdy řada rozhlasových pracovníků musela čelit (mnohdy neodůvodněným) obviněním z kolaborace. Rozhodující místa ve vedení rozhlasu postupně obsazovali členové KSČ, kteří se připravovali na převzetí moci. Po únoru 1948 musela rozhlas opustit řada vynikajících osobností, jiní byli přeřazeni na podřadná místa s vyloučením možnosti vystupovat na mikrofon.

Poznámky

- ¹ Významnou roli sehrála československo-sovětská smlouva o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci, podepsaná 12. prosince 1943.
- ² Ozbrojené oddíly, které se vytvářely během Květnového povstání při národních výborech.
- ³ Čs. vlastivěda, díl II, Dějiny, sv. 2. Horizont, Praha 1969, str. 638.
- ⁴ Postupimská konference se konala ve dnech 17. července–2. srpna 1945 na zámku Cecilienhof. Za SSSR se jí účastnil Stalin, za USA Truman, za Velkou Británií Churchill a následovně Attlee. Protokol o jednání berlínské konference, známý jako Postupimská dohoda, mj. předpokládal vytvoření rady ministrů zahraničních věcí pro řešení otázek spojených s poválečným uspořádáním světa.
- ⁵ Na stránkách Rudého práva se k programu vyslovili např. J. Drda, F. Halas, E. F. Burian.

- ⁶ Na prahu roku velkých jubileí i aktualit v Československém rozhlasu. Programové poradý Československého rozhlasu v Karlově Studánce ve dnech 17.–20. června 1947. Čs. rozhlas, Praha 1947, s. 96.
- ⁷ Vysílač v Moravské Ostravě byl koncem dubna zničen a rozkraden Němci.
- ⁸ Běhal, Rostislav: Kdo je kdo v sedmdesátileté historii Českého rozhlasu. Sdružení pro rozhlasovou tvorbu, Praha 1996, s. 144.
- ⁹ Běhal, Rostislav: Kdo je kdo..., c. d., s. 174.
- ¹⁰ Náš rozhlas, roč. 12, 1945, č. 22–23, s. 2.
- ¹¹ Běhal, Rostislav: Kdo je kdo..., c. d., s. 239–240.
- ¹² Náš rozhlas, roč. 12, 1945, č. 24, s. 2.
- ¹³ Náš rozhlas, roč. 14, 1947, č. 12, s. 1.
- ¹⁴ Pátek, Miloslav: Rozhlasáci. Příběhy o začátcích rozhlasové žurnalistiky. Čs. rozhlas, edice Rozhlasové práce, Praha 1991, s. 13–14.
- ¹⁵ Takto psaný název přijal okruh Čs. rozhlasu teprve v 90. letech – pozn. autorky.
- ¹⁶ Programové problémy rozhlasu. Programové poradý Čsl. rozhlasu v Gräfenberku ve dnech 10.–13. července 1946. Čs. rozhlas, Praha 1946, s. 135.
- ¹⁷ Laštovička, Bohuslav: Program našeho rozhlasu. Náš rozhlas, roč. 12, 1945, č. 25, s. 2.
- ¹⁸ Programové problémy rozhlasu, c. d., s. 32.
- ¹⁹ Jaro a léto 1947 v Československém rozhlasu. Programové poradý Československého rozhlasu v Karlových Varech ve dnech 27. ledna–1. února 1947. Čs. rozhlas, Praha 1947, s. 54.
- ²⁰ Její zřízení požadoval F. Kožík již na programové konferenci v Karlově Studánce.
- ²¹ AČRo. Projev ministra informací V. Kopeckého v informačním výboru ÚNS 26. 2. 1947, s. 4.
- ²² Jaro 1948 v Československém rozhlasu. Programové poradý Československého rozhlasu v Praze ve dnech 19.–22. ledna 1948. Čs. rozhlas, Praha 1948, s. 15.
- ²³ Tamtéž, s. 14.
- ²⁴ Programové problémy rozhlasu, c. d., s. 28.
- ²⁵ Běhal, Rostislav: Kdo je kdo..., c. d., s. 183.
- ²⁶ Rozhlas, 1973, č. 20, s. 4–5.
- ²⁷ AČRo, fond SM 5/17.
- ²⁸ Náš rozhlas, roč. 15, 1948, č. 10, s. 2 (K. Stahl).
- ²⁹ AČRo, fond SM 503.
- ³⁰ AČRo, 2201, PZ, 24. 2. 1948.
- ³¹ AČRo, fond PL, 24. 2. 1948.
- ³² Kovářík, Vladimír: Proměny rozhlasové publicistiky II. Od Mnichovského diktátu k Vítěznému únoru 1948. SPN, Praha 1975, s. 109.
- ³³ AČRo, text č. 2630, 27. 2. 1948.
- ³⁴ Na vlnách času. Propagační publikace k 60. výročí Československého rozhlasu. Čs. rozhlas, Praha 1983, s. 126.
- ³⁵ Náš rozhlas, roč. 15, 1948, č. 11, s. 1–2.
- ³⁶ Hnutí protiplánů vzniklo z podnětu ROH. Jeho podstatou byly zlepšovací návrhy a náměty, zaměřené k podpoře splnění Dvouletého plánu.
- ³⁷ Náš rozhlas, roč. 15, 1948, č. 19, s. 4.
- ³⁸ Běhal, Rostislav: Kdo je kdo..., c. d., s. 172.
- ³⁹ Zápis o pracovní schůzi Československého rozhlasu konané ve dnech 3.–5. listopadu 1948 v Autoklubu Praha, s. 11 (M. Očadlík).
- ⁴⁰ Tamtéž, s. 9 (K. Stahl).
- ⁴¹ Na místě, kde dnes stojí Parkhotel.
- ⁴² Běhal, Rostislav: Kdo je kdo..., c. d., s. 129.
- ⁴³ Od dvouletého k pětiletému plánu v Čs. rozhlasu. Programové poradý Československého rozhlasu ve Zlíně ve dnech 13.–17. července 1948. Čs. rozhlas, Praha 1948, s. 204–205.
- ⁴⁴ Tamtéž, s. 189.
- ⁴⁵ Zápis o pracovní schůzi Československého rozhlasu konané ve dnech 3.–5. listopadu 1948 v Autoklubu Praha, s. 30.
- ⁴⁶ Jaro a léto 1947 v Československém rozhlasu, c. d., s. 78.
- ⁴⁷ Tamtéž, s. 84.
- ⁴⁸ Náš rozhlas, roč. 15, 1948, č. 48, s. 3.
- ⁴⁹ Náš rozhlas, roč. 13, 1946, č. 27, s. 7.
- ⁵⁰ Náš rozhlas, roč. 15, 1948, č. 48, s. 3.
- ⁵¹ Na prahu roku velkých jubileí i aktualit v Československém rozhlasu, c. d., s. 24.
- ⁵² V. Kovářík uvádí 12. 5.; tato nesrovnalost vznikla zřejmě tím, že jako počátek chápe vnesení systému do výzev.
- ⁵³ Náš rozhlas, roč. 12, 1945, č. 36, s. 2.
- ⁵⁴ J. Votavová (Stručný nástin historie Českého rozhlasu. Studijní a výzkumné oddělení Českého rozhlasu, Praha 1993) uvádí, že rozhlas řídil repatriační akci až do srpna, F. K. Zeman uvádí červenec.
- ⁵⁵ AČRo. Projev ministra informací V. Kopeckého v informačním výboru ÚNS 26. 2. 1947, s. 21.
- ⁵⁶ Jaro 1948 v Československém rozhlasu, c. d., s. 182–183 (F. K. Zeman).
- ⁵⁷ Pacovský, Jaroslav: Na vlnách rozhlasu. Český rozhlas, Praha 1993, s. 93.
- ⁵⁸ Pátek, Miloslav: Rozhlasáci, c. d., s. 18.
- ⁵⁹ Běhal, Rostislav: Kdo je kdo..., c. d., s. 98.
- ⁶⁰ Náš rozhlas, roč. 14, 1947, č. 44, s. 2.
- ⁶¹ Pátek, Miloslav: Rozhlasáci, c. d., s. 17.
- ⁶² Průkazně vysíláno od 10. 6. 1945.
- ⁶³ Náš rozhlas, roč. 18, 1951, č. 5, s. 5; Náš rozhlas, roč. 19, 1952, č. 39, s. 5.
- ⁶⁴ Obviněno bylo 22 hlavních válečných zločinců, mezinárodní tribunál je vyslychal a soudil od 20. listopadu 1945 do 1. října 1946.
- ⁶⁵ Náš rozhlas, roč. 14, 1947, č. 15, s. 8.
- ⁶⁶ Jaro a léto 1947 v Československém rozhlasu, c. d., s. 154 (J. Hronek).
- ⁶⁷ Zápis o pracovní schůzi Československého rozhlasu konané ve dnech 3.–5. listopadu 1948 v Autoklubu Praha, část I, s. 44.

- ⁶⁸ Stylizovaná reportáž je reportáž předem připravená, vysílaná ze studia, doplněná autentickými zvuky z místa děje.
- ⁶⁹ Laufer, Josef: Tělovýchova a sport v Československém rozhlasu. Rozhlasová práce, roč. 2, 1948, č. 2, s. 70–73.
- ⁷⁰ Kovářík, Vladimír: c. d., s. 107.
- ⁷¹ AČRo, zprávy Československého rozhlasu, 20. června 1945, denní zprávy, č. 4.
- ⁷² Náš rozhlas, roč. 20, 1953, č. 19, s. 8.
- ⁷³ Programové problémy rozhlasu, c. d., s. 189.
- ⁷⁴ Vodseďálek, Živan: Metody naukového programu. Rozhlasová práce, roč. 1, 1947, s. 69–74.
- ⁷⁵ Novák, Zdeněk: Vraťme váhu mluvenému slovu v rozhlasu. Rozhlasová práce, roč. 1, 1947, č. 1, s. 27–29.
- ⁷⁶ Od 1. 9. 1947 J. Kolář přešel do Čs. rozhlasu v Praze a ujal se řízení rozhlasu pro střední a odborné školy.
- ⁷⁷ Náš rozhlas, roč. 13, 1946, č. 31, s. 6.
- ⁷⁸ Vydáno v úředním listě republiky Československé č. 214 ze dne 11. 9. 1948.
- ⁷⁹ Programové problémy rozhlasu, c. d., s. 26 (B. Laštovička).
- ⁸⁰ Svobodné noviny, list Sdružení kulturních organizací, 2. 10. 1946.
- ⁸¹ Náš rozhlas, roč. 13, 1946, č. 50, s. 4.
- ⁸² Náš rozhlas, roč. 14, 1947, č. 24, s. 6.
- ⁸³ Náš rozhlas, roč. 15, 1948, č. 24, s. 2.
- ⁸⁴ Náš rozhlas, roč. 15, 1948, č. 10, s. 4.
- ⁸⁵ Jaro 1948 v Československém rozhlasu, c. d., s. 62 (F. K. Zeman).
- ⁸⁶ Programové problémy rozhlasu, c. d., s. 149.
- ⁸⁷ Programové problémy rozhlasu, c. d., s. 23 (B. Laštovička).
- ⁸⁸ Jaro 1948 v Československém rozhlasu, c. d., s. 32.
- ⁸⁹ Jaro a léto 1947 v Československém rozhlasu, c. d., s. 101.
- ⁹⁰ Náš rozhlas, roč. 14, 1947, č. 28, s. 3.
- ⁹¹ Programové problémy rozhlasu, c. d., s. 26 (B. Laštovička).
- ⁹² AČRo, H 8630. Cestujete rádi? Rozhlasový kabaret. Sestavil Oskar Krejčí. Vys. 9. 3. 1946.
- ⁹³ Programové problémy rozhlasu, c. d., s. 60–67.
- ⁹⁴ Hartmann, Viktor: Posluchači a rozhlas. Rozhlasová práce, roč. 2, 1948, s. 49–56.
- ⁹⁵ AČRo, fond SM 8/42.